

Lpb Platform voor
wijkgericht werken

40 voorbeelden van wijkinstrumenten op het gebied van veiligheid

Concept versie 3

Stella Blom
Tobias Woldendorp
Eric Lugtmeijer
Nicole Smits
Willem Stam en Elise Duivenvoorde (LPB)

40 voorbeelden van wijkinstrumenten op het gebied van veiligheid

Concept versie 3

Amsterdam, 26 april 2007

Stella Blom
Tobias Woldendorp
Eric Lugtmeijer
Nicole Smits
Willem Stam en Elise Duivenvoorde (LPB)

Inhoudsopgave

Voorwoord	4
Inleiding	5
1 Toezicht en sociale controle	7
1.1 Buurtpreventie	7
1.2 Cameratoezicht (op straat)	10
1.3 Beware Watch Out	12
1.4 Buurtvaders/ buurtouders / buurtcoaches	13
1.5 SMS-Alert / Burgernet	16
2 Kwaliteit van de leefomgeving (fysiek en sociaal)	18
2.1 Politiekeurmerk Veilig Wonen®	18
2.2 KVO (Keurmerk Veilig Ondernemen)	19
2.3 KVV (Kwaliteitsmeter Veilig Uitgaan)	21
2.4 VRIS (Keurmerk Veilig Rond en In School)	23
2.5 Gated community	25
2.6 Veilige linten	26
2.7 Thuis op Straat TOS	29
2.8 Betrekken van jongeren / vandalisme en vernielingen	30
2.9 Kids & Space	32
2.10 Buurt, Onderwijs en Sport (BOS-impuls)	34
2.11 Aankoop panden	36
2.12 Checklist terugdringen agressie bij publieksvoorzieningen	37
2.13 Locatiecriteria Sociaal Pensioen	39
3 Zelfredzaamheid	41
3.1 Opzoemer Mee	41
3.2 Regels / etiquette (straat - buurt)	43
3.3 ABCD/ Kan wel!	44
3.4 Bewoners en onveiligheidsgevoelens (training)	46
4 Conflictbeheersing	50
4.1 Buurtbemiddeling	50
4.2 Aanpak problematische jeugdgroepen / Beke-aanpak	52
4.3 Communities that Care (CtC)	54
4.4 Aanpak extreme overlast	56
4.5 Laatste kans beleid (wonen)	57
5 Beleid / organisatie / werkwijze	59
5.1 Wijkveiligheidsplan / wijkactieplan	59
5.2 Overlastconvenant	61
5.3 Hot Spot benadering	62
5.4 Stadsmariniers (Rotterdam) en wijkmanagers in het wijkbeheer	64
5.5 Buurtmanagement Nederland (BMN)	66
5.6 Wijk- en buurtservicepunten/Veiligheidshuis	67
6 Methodieken	70
6.1 VER (Veiligheidseffect rapportage)	70
6.2 Quick scan / nieuwbouw plannen / openbare ruimte	72

6.3	Nulmeting	74
6.4	Veiligheidsschouw	75
6.5	Branding (van wijken)	78
6.6	Virtual Reality / nieuwbouwplannen	79
6.7	Leefbaarheidsmonitor/ veiligheidsindex	80
	Colofon	88

Voorwoord

Voor u ligt een concept brochure en materiaal voor een website in wording. De brochure zal eind juni 2007 worden uitgebracht en een paar maanden later zal de informatie ook op de website beschikbaar zijn. Het CCV wil de mensen die in de wijk werken aan veiligheid ondersteunen. De brochure en de website moeten ervoor zorgen dat instrumenten en voorbeelden die in verschillende plaatsen in Nederland en het buitenland zijn ontwikkeld makkelijk kunnen worden gebruikt voor eigen gebruik. Kortom een middel voor eigen gebruik.

Deze concept brochure bevat 40 voorbeelden van instrumenten. Er is door DSP-groep en LPB veel informatie verzameld. En ook dankzij ruim 30 gemeenten is er een veelkleurige beschrijving uit voortgekomen. De tekst van deze brochure is getest in 4 regiobijeenkomsten. Met behulp van 4 toegesneden wijkcases is de concept brochure getest met behulp van het 'twee voor twaalf' principe (kennisquiz op TV). Aanvullingen zijn opgenomen in deze versie. Boeiend was het om te zien dat uit deze werkwijze weer een nieuw instrument is geboren en wel: wijkinterview.

In twee steden is afgesproken om dezelfde groep van 'wijkdeskundigen' (verspreid over allerlei steden in Nederland) vaker bij elkaar te roepen. "Waar wij al een half jaar bezig zijn ... krijg ik een dik uur een aanpak voorgezet. Dat is toch prachtig": zei een van de deelnemende gemeenten. Als dat geen compliment is!

De inhoud van deze brochure is niet statisch. Het is de bedoeling dat de inhoud van deze brochure ook op een website komt en geregeld wordt aangepast en 'verfrist' zodat ook de laatste voorbeelden en inzichten zijn verwerkt. Want er zullen steeds nieuwe voorbeelden komen.

Het opstellen van deze brochure was een zeer inspirerend proces. De energie spatte er vaak af. Het enthousiasme waarin velen hebben meegedacht was ook zeer bijzonder te noemen. Daarvoor dank!

Michel de Vroege
Projectleider CCV
April 2007

Inleiding

Wat staat er wel en wat staat er niet in deze brochure?

Bij het opstellen van deze brochure hebben de opstellers zich steeds de vraag gesteld hoort dit voorbeeld er nu wel bij of niet? Nemen we deze op? De criteria om een instrument op te nemen waren de volgende:

- Een instrument moet inzetbaar zijn op het terrein van *sociale veiligheid*. Daarbij is het altijd de vraag waar ligt de grens? Waar heb je het meer over leefbaarheid en waar meer over sociale veiligheid. De auteurs hebben bij twijfel zoveel mogelijk instrumenten meegenomen die op het grensvlak liggen. Maar er zijn daarbij ook instrumenten 'gesneuveld'. Er zijn ook grenzen ...
- De auteurs hebben de instrumenten geselecteerd op de mate waarin ze te maken hebben met '*de wijk*'. Uiteindelijk vindt alles in de wijk plaats maar we zien in de praktijk toch wel duidelijke voorbeelden die meer gemeentebreed worden aangepakt dan wijkgericht. Een voorbeeld daarvan is het prostitutiebeleid. Het heeft niet veel zin om dat zuiver wijkgericht te benaderen.
- Een ander criterium voor de selectie, is dat het instrumenten moeten zijn voor *mensen die er in de wijk mee werken*. Dat kunnen mensen zijn die werken bij de gemeente (vanuit openbare orde en veiligheid en vanuit de afdelingen wijkgericht werken) maar zeker ook corporatiemedewerkers, politiemensen en welzijnswerkers.
- Een ander selectie criterium is *of het ook werkt* (is het onderzocht op effectiviteit?) en worden *de instrumenten gebruikt in de praktijk*. Dat laatste is geen hard criterium maar wel een aanwijzing of het instrument in een behoefte voorziet. Ook zijn *kansrijke voorbeelden* beschreven die volgens de inschatting van de auteurs een grote kans hebben zich snel te verspreiden.
- Ook hebben we gezocht naar een *goede spreiding* van instrumenten. We hebben gemerkt dat er op het gebied van jeugd zoveel te doen is dat je daar al 40 instrumenten op kunt loslaten.

De auteurs hebben dit lijstje criteria steeds voor ogen gehad. Daarnaast zijn vier regiobijeenkomsten gehouden om de inhoud en de vorm te testen. Daarop zijn enkele aanpassingen doorgevoerd. Ook hebben ruim 30 gemeenten meegedacht. In een groot aantal gevallen heeft dat een beschrijving van lokale varianten opgeleverd. Vaak waren het varianten op een bestaand thema of op projecten elders. Daarnaast is een groep van 20 sleutelpersonen in binnen- en buitenland gevraagd voorbeelden aan te dragen.

We hebben gemerkt dat er heel veel behoefte bestaat aan allerlei communicatie en participatie instrumenten. Dat zijn vaak hele praktische manieren van aanpak om mensen te bereiken en te organiseren. Waar de link met bovenstaande criteria aanwezig was hebben we deze opgenomen. Maar we beseffen ons dat er veel meer 'honger' zal zijn naar beschrijvingen van manieren van aanpak dan opgenomen in deze brochure. Maar deze brochure gaat niet over hoe je met een buurtsoap en begroetingsgroepen (bewoners ontvangen nieuwkomers) problemen bespreekbaar kan maken of de sociale samenhang kan verbeteren. Hoe goed we die projecten ook vinden ... we moesten een keuze maken. De kern is: sociale veiligheid en de wijk!

Praktijk

De 40 voorbeelden zijn volgens een vast stramien, in rubrieken, beschreven. Dit om het snel zoeken te bevorderen. Ook zijn zoveel mogelijk namen, telefoonnummers en websites opgenomen. Dat heeft een nadeel. Mensen krijgen andere banen, etc. Oftewel gegevens wijzigen. Maar toch hebben we besloten dit wel te doen. Immers gebruikers willen heel graag met iemand in contact komen die ook met hetzelfde bezig is. Ook bevordert dit de gedachte dat het toepassen van instrumenten niet een kwestie is van 'zoek en vervang'. Elke situatie vraagt om maatwerk.

De 40 instrumenten die zijn beschreven zijn zoals gezegd meestal niet 1-2-3 overzetbaar. Dat is min of meer 'een open deur'. Afhankelijk van de organisaties die werkzaam zijn, het probleem maar ook van het karakter van de wijk zal een 'omzetting' plaats moeten vinden. In de bijlage is een stuk opgenomen getiteld 'wijkkarakteristieken'. Daarin staan handige tips hoe u naar de wijk kunt kijken en daarmee rekening kan houden.

Leeswijzer

Bij het verzamelen van de instrumenten zijn we werkende wijs tot 6 hoofdrubrieken gekomen.

- Toezicht en sociale controle
- Kwaliteit van de leefomgeving
- Zelfredzaamheid
- Conflictbeheersing
- Beleid / organisatie / werkwijze
- Methodieken

In de inhoudsopgave kunt u snel en gericht een keuze maken op het thema waarnaar u zoekt.

1 Toezicht en sociale controle

Intro

Toezicht en sociale controle in de openbare ruimte kunnen positief bijdragen aan de veiligheid van bewoners: zowel in objectieve zin (het aantal incidenten dat voorkomt) als in subjectieve zin (het gevoel van veiligheid dat bewoners hebben). Deze rubriek bevat vijf projecten, met bijbehorende varianten en voorbeelden, op dit gebied. Het gaat daarbij zowel om bottom-up initiatieven gericht op sociale betrokkenheid van burgers (buurtvaders) en methoden om burgers te betrekken (buurtpreventie, Beware watch out), als om technische instrumenten: cameratoezicht en SMS-Alert / Burgernet. Naar verwachting zal dit laatste type instrumenten steeds vaker worden ingezet op wijkniveau.

1.1 Buurtpreventie

Doel

Doel van buurtpreventieprojecten is het vergroten van het informeel toezicht. Daarmee neemt de sociale controle toe, wat bijdraagt aan de subjectieve en objectieve veiligheid. Projecten kunnen eventueel worden uitgebreid met woon- en leefregels. Daarbij kan corrigerend worden opgetreden aan de hand van samen opgestelde woon- of leefregels. Hierdoor neemt de overlast af en de leefbaarheid toe. Zie ook regels en etiquette (Rubriek 3 Zelfredzaamheid).

Korte omschrijving

Buurtpreventieprojecten richten zich op de bewoners (potentiële slachtoffers) van een woonblok of van een buurt. Bewoners zetten zich op vrijwillige basis actief in voor het eigen woongebied. Zoals bij het doorgeven van ongeregelheden aan bevoegde instanties, eventueel aangevuld met het uitvoeren van kleine opruim- en schoonmaakkarwijpjes. De bewoners hebben tevens een actieve rol in het beheer van het woonblok / de buurt en maken daarover afspraken. Veel bewonersgroepen in deze projecten hebben een verenigingsvorm aangenomen met een bestuur en buurtcoördinatoren. Regelmatig overleggen zij met elkaar (bewoners onderling) en met de gemeente en de politie. De gebieden zijn herkenbaar door de borden "Attentie. Buurtpreventie."

Buurtpreventie projecten zijn vroege voorlopers van projecten die zijn gericht op het vergroten van empowerment / zelfredzaamheid van bewoners. Buurtpreventieprojecten zijn in sommige steden de voorbode geweest voor sociale vernieuwing en wijkgericht werken / buurtbeheer. Het lijkt dat buurtpreventie de laatste tijd wat in de vergetelheid is geraakt. De reden daarvoor is onduidelijk (zie verderop). De grondlegger van Buurtpreventie uit Engeland heet Neighbourhoodwatch. Er bestaat ook een Duitse variant met goede resultaten: Wach-samer Nachbar. In Scandinavië (Zweden, Noorwegen en Denemarken) bestaat er een variant waarbij de uitgangspunten van buurtpreventie en van de buurtvaderprojecten worden gecombineerd (zie 1.4). Er wordt in de nachtelijk uren gesurveilleerd in uitgaansgebieden. De buurtvaders worden er daarom 'nachtuielen' genoemd. Meldingen van vandalisme en kleine criminaliteit zouden er door de nachtuilen met 50% zijn afgenomen.

Toepasbaarheid

Projecten 'Buurtpreventie' zijn relatief makkelijk toepasbaar. De kracht van het project is het vergroten van het menselijk toezicht. De grote schaal waarop deze projecten nog een aantal jaren geleden voorkwamen laten dat wel zien. Waarschijnlijk zijn de projecten makkelijker op te zetten in woonblokken/ buurten waar mensen zich redelijk betrokken voelen en verantwoordelijk voelen. Waarschijnlijk zijn dat gebieden met een redelijk homogene bevolkingssamenstelling of gebieden waar een bewonerskern aanwezig is die dezelfde gedrevenheid hebben.

Kosten en capaciteit

Projecten zijn met relatief weinig kosten te realiseren. De kosten voor bordes zijn gering. Het benodigde activiteitenbudget per buurtpreventieteam bedraagt een paar honderd euro per jaar. Daarnaast worden er nog kosten gemaakt voor veiligheidshesjes, zaklantaarns, mobiele telefoons etc. Ook de capaciteit is redelijk te overzien. Natuurlijk moeten bewoners bereid zijn om er energie in te steken. Dit is een belangrijke succes- of faalfactor. Wel zullen instanties (gemeente en politie) capaciteit moeten leveren en afspraken moeten maken en nakomen anders zakken deze projecten in. De politie kan een coördinator buurtpreventieteams aanstellen, of kiezen voor een grotere inbreng van wijkagenten.

Type project / maatregel / instrument

Sociaal, fysiek, organisatorisch, empowerment, zelfredzaamheid, preventief, beproefd, goedkoop

Partij die leading` is

Bewoners, politie, gemeente

Andere betrokken partijen

Woningcorporatie, winkeliers.

Resultaat

Bewoners in buurtpreventie projecten hebben een grote invloed op de actiebereidheid van de andere bewoners bij het signaleren van criminaliteit en overlast. Zij vervullen een voorbeeldfunctie voor de overige bewoners. Na circa een jaar is doorgaans de verbetering van het aanzien van gebouw en woonomgeving zichtbaar (netter, minder vervuild). Ook het gevoel van veiligheid bij de bewoners is dan veelal verbeterd. Tot slot blijkt veelal een vergroting van buurtbetrokkenheid onder de bewoners te ontstaan. Evaluaties zijn helaas nogal gedateerd. Apeldoorn heeft recent zijn projecten geëvalueerd.

Buurtpreventie in Apeldoorn speelt zich voornamelijk af in de hoogbouw, hoewel het project ook toegepast wordt in een middenklasse buurt met meer laagbouw. Een van de bewoners wordt aangesteld als coördinator. Daarnaast hebben de gemeente, politie en welzijnsinstellingen een rol. Hun inzet kan per project verschillen. De projecten in Apeldoorn leveren concrete resultaten op het gebied van leefbaarheid, zoals minder rommel, overlast en criminaliteit. Voorwaarden voor het behalen van dit resultaat zijn het hebben van een gezamenlijk probleem, waardering en betrokkenheid vanuit de buurt en blijvende alertheid. Bij het opstarten van een project moet er daarom veel energie gestoken worden in het verwerven van draagvlak onder de bewoners en het tot stand brengen van een gevoel van gedeelde verantwoordelijkheid.

Meer weten?

Publicaties

- Veiligheid in de wijk (OPS, 2000)
- Buurtpreventie in Apeldoorn. Ingezoomd op publiekprivate samenwerking op buurtniveau. Juli 2005, gemeente Apeldoorn.
- Burik, A.E. van en Dijk, A.G. van (1988). Proefproject buurtpreventie in Arnhem (eindrapport). Amsterdam: Van Dijk & Van Soomeren.
- Savornin Lohman, P.M. de en Dijk, A.G. van (1988). Buurtpreventie in Nederland: de lessen uit zes projecten. Amsterdam: Bureau
- Waard, J. de en Savornin Lohman, P.M. de (1991). Preventie en buurtbeheer: criminaliteitspreventie op wijk- en buurtniveau. Den Haag: Ministerie van Justitie.
- PJPpartners (2005), in Binding met de buurt, ISBN 90-7138-14-2.

Websites

Meer informatie over buurtpreventie is te vinden bij de politie: www.politie.nl, zoek met trefwoord buurtpreventieproject.

Voorbeelden

- Noaberschap Enschede. Dit project gerund door vrijwilligers in de wijk Wesselerbrink, krijgen bewoners een mobieltje waarmee ze zaken die ze niet vertrouwen doorgeven aan een contactpersoon van de wijkraad (spin in het web). Een openstaand raam van de school, vernielingen, onraad, etc. worden snel gemeld. Het project claimt dat de hoeveelheid overlast en vernielingen (bron politiegegevens) fors zijn gedaald sinds de zomer van 2004. Voor meer informatie: Benno Hempen, wijkagent in-fo@twente.politie.nl, en gemeente Enschede Aaltjen Volbers, a.volbers@enschede.nl.
- Apeldoorn heeft voornamelijk projecten in buurten met hoogbouw (zie *resultaat*). Meer informatie: Stichting Wisselwerk, Arne Sunter, asunter@wisselwerk.nu.
- In Bergen op Zoom zijn momenteel tien buurtpreventieteams actief. De gemeente wil de komende jaren dit aantal uitbreiden en de teams ook beter spreiden over de stad. Ook zullen er voor deze wijken wijkveiligheidsplannen (zie ook rubriek 5) worden opgesteld en zullen de resultaten worden gemonitord via een veiligheidsindex (zie rubriek 6 voor meer informatie over de veiligheidsindex). Meer informatie: Joost du Croix, afdeling Veiligheid, Bergen op Zoom, tel. 0164-277182
- In Veenendaal zijn er momenteel drie projecten. De vrijwilligers van de buurtpreventieteams houden toezicht in de eigen buurt op naleving van normaal te achten leefregels en gebruik van de openbare ruimte in en om de woningen. Zij hebben dezelfde bevoegdheden als iedere burger. De buurtpreventieteams bepalen zelfstandig hun inzet en worden begeleid door Stichting de Vaart. Meer informatie: Ewald Stegenga, beleidsmedewerker buurtbeheer Veenendaal. ewald.stegenga@veenendaal.nl
- In Venlo bestaat er een variant, waarbij bewoners bij het uitlaten van de hond, of bij het maken van een korte wandeling door de wijk, de ogen goed openhouden. Zij delen groene en rode kaarten uit aan bewoners. Wordt uitgebreid. Meer informatie: gemeente Venlo, Afdeling wijkgericht werken/ veiligheid, Marli van Ulft, mjgultv@venlo.nl.
- De gemeente Den Haag kent verschillende buurtpreventie achtige projecten. Zo is Nachtpreventie (gestart in 1995) een project waarbij bewoners 's nachts de straat op gaan. Meer informatie is te vinden via: www.npreva.nl. En in de wijk Morgenstond in Den Haag wandelt een team

van vrijwilligers iedere donderdagavond door de wijk (Buurt Interventie team oftewel BIT). Het doel is om de sociale veiligheid te vergroten door de buurtbewoners zelf. er worden gesprekken gevoerd op straat over overlast en jongeren die overlast veroorzaken worden aangesproken op hun gedrag. Meer informatie: Stichting BOOG, Esther de Wit, wites@boog.nl.

Het concept Straatvertegenwoordigers in Laak Centraal te Den Haag beoogt bewoners aan te spreken op hun medeverantwoordelijkheid voor de leefbaarheid en de veiligheid in de wijk en het ondernemen van activiteiten op dit terrein. Meer informatie: wijkberaad Laak Centraal, Leo Olfers, l.olfers@wanadoo.nl, 070-3989636 of 06-52307313.

- Gemeente Waalwijk heeft sinds 2005 een buurtpreventieteam dat naar tevredenheid functioneert. Voor meer informatie: Praktijkboek Sociale Veiligheid. Voorbeelden van succesvolle veiligheidsprojecten in de Brabantse (grote) steden (Uitgave Provincie Noord-Brabant 2006).

1.2 Cameratoezicht (op straat)

Doel

Doel van cameratoezicht is het handhaven van de openbare orde en veiligheid om zo de objectieve en subjectieve veiligheid te verbeteren. Tevens vergemakkelijkt het de opsporing achteraf. Verder wordt cameratoezicht ingezet voor overzicht tijdens bijvoorbeeld evenementen en demonstraties.

Korte omschrijving

Cameratoezicht in de openbare ruimte is een instrument dat wordt ingezet in uitgaanscentra, winkelgebieden, bedrijventerreinen en op en rond stations. In 2006 gebruikt een vijfde van alle Nederlandse gemeenten cameratoezicht op straat. In drie vijfde van de gemeenten worden de beelden live bekeken, meestal door de politie. In twee vijfde van de gemeenten worden de beelden alleen achteraf bekeken als er een incident is gebeurd. Cameratoezicht is een instrument dat samenwerking vereist met veel partijen, zoals de politie, het Openbaar Ministerie, winkeliers, maar ook toezichthouders en gemeentelijke instellingen.

Camera's zijn het verlengstuk van toezichthouders; uitkijkers van beelden en toezichthouders op straat. Cameraprojecten worden ook wel gecombineerd met toezicht op straat.

De beelden worden uitgekeken door Bijzondere opsporingsambtenaren (BOA's) of particuliere beveiligers. BOA's zijn mensen met een bijzondere opsporingsbevoegdheid. Dit stelt hen in staat om onder andere aangiften op te nemen en mensen te horen. Enkele voorbeelden van BOA's:

- Meldkamercentralisten
- Baliemedewerkers van de politie
- Stadswachten

Toepasbaarheid

Aan toezicht houden met camera's zijn privacygerelateerde bezwaren verbonden. De mate waarin deze bezwaren gelden, hangt samen met het karakter van de openbare ruimte (meer of minder intiem). Belangrijk is in ieder geval dat er draagvlak is bij de bewoners/ omwonenden.

Cameratoezicht is een middel om objectieve veiligheid te vergroten, en is minder geschikt om subjectieve veiligheidsgevoel te vergroten. Bij het afwegen van kosten en baten komt cameratoezicht doorgaans niet als goed-

koopste optie uit de bus.

Kosten en capaciteit

Een cameraproject met zes draadloze camera's brengt de volgende kosten met zich mee:

- Investering camera's, ca. € 60.000
- Onderhoud, verzekering, abonnement data verbinding, ca. € 10.000 per jaar.

Daarbij komen de kosten voor:

- Projectleiding, ureninzet en evaluatie (varieert naar vormgeving van het project)
- Uitkijken beelden. Cameratoezicht vraagt om professionele mensen die kunnen inschatten hoe zij een probleemsituatie kunnen oplossen en die goed kunnen samenwerken met de politie. De kosten zijn daarom vrij hoog: naar schatting € 100.000 per jaar op basis van 6 uur per dag, 7 dagen per week bij een uurtarief van € 45.

Type project / maatregel / instrument

Technisch, toezicht, relatief duur, privacy, objectieve veiligheid, effectief wanneer goed toegepast.

Partij die leading is

Gemeente (openbare ruimte) is verantwoordelijk.

Andere betrokken partijen

Politie, Openbaar Ministerie, winkeliers, bedrijven, openbaar vervoer.

Resultaat

De effecten van cameratoezicht verschillen sterk van project tot project; van groot succes tot totale mislukking. De successen laten zien dat cameratoezicht, mits goed uitgevoerd, een groot positief effect op de objectieve veiligheid kan hebben. De mislukkingen laten zien dat het ophangen van een aantal camera's en informatieborden onvoldoende is om effect te hebben op de veiligheid. Er is een goede probleemanalyse, organisatie en uitvoering nodig. Dan kan het zeer goed werken.

Meer weten?

Publicaties

- Ministerie van BZK (uitgevoerd door Regioplan), Evaluatie cameratoezicht op openbare plaatsen; nulmeting, mei 2006.
- Handreiking Cameratoezicht; uitgave 2006.
Deze handreiking is te vinden via www.hetccv.nl, zoeken op 'handreiking cameratoezicht'. Contactpersoon CCV: Pim van Dijk.
- Handreiking Cameratoezicht Openbaar vervoer (pdf), te downloaden via de website Advies Verkeer en vervoer Rijkswaterstaat: www.rws-avv.nl.
- In Amsterdam is recentelijk (januari 2007) een effectevaluatie en een inhoudelijke evaluatie uitgevoerd van een project met toezichthouders op straat: Evaluatie toezichthouders Stadsdeel Oost/ Watergraafsmeer. DSP-groep januari 2007. Meer informatie: Sander Flight, sflight@dsp-groep.nl.

1.3 Beware Watch Out

Doel

Beware Watch Out is een toezicht project gericht op jongeren die overlast veroorzaken en al meerdere delicten op hun naam hebben staan.

Korte omschrijving

De aanpak van Beware Watch Out bestaat uit twee delen: verantwoordelijkheden geven én nuttige vaardigheden leren die jongeren veelal niet van huis uit hebben meegekregen. De rechter verwijst de jongeren door naar het project in plaats van een andere straf te geven. De jongens (want dat zijn het meestal) zijn meestal tussen de 13 en 19 jaar en veelpleger. Osdorp (Amsterdam) was zover we weten het eerste project op dit terrein. Op donderdagavond en zaterdag surveilleren de jongeren in het winkelcentrum van Osdorp om de orde te handhaven. Daarnaast bieden ze een helpende hand bij evenementen, bijvoorbeeld als verkeerregelaar. De jongeren ontmoeten elkaar in een praktijk die fungeert als huiskamer. Jaarlijks participeren 70 a 80 jongeren in Beware Watch Out. Het project bestaat ruim 10 jaar. Kracht van het project is het inzetten van tegenkracht in een veranderingsproces.

Varianten

Een variant is het project Portiekportiers van woningcorporatie AWV (ook toevallig) in Osdorp. Jeugd van 6 tot 12 worden portiekportiers en assistenten van de complexbeheerder. Ze worden hiermee mede verantwoordelijk voor hun eigen portiek. De kinderen kunnen laten zien wat zij positief kunnen. Ze krijgen een tenue, een officiële pas en ze gaan wekelijks op inspectie door hun straat en hun portiek.

Toepasbaarheid

Jongeren wordt in dit type project een alternatief geboden voor het sociale en maatschappelijke netwerk waar zij zich op dat moment in bevinden. Voor de jongeren kan het heel moeilijk zijn om een andere weg in te slaan dan hun vrienden en zich daaraan te ontworstelen. Deze vrienden kunnen hen als 'verraders' zien.

Kosten / capaciteit

Het is lastig om exact aan te geven wat de kosten zijn van het inzetten van Beware Watch Out. Voor een deel gaat het over de werkwijze binnen het politieapparaat. De kosten voor een stadsdeel / gemeente bedragen vervolgens naar schatting structureel € 25.000 per jaar. Bij een uitgebreide training-on-the-job kunnen de kosten oplopen tot € 100.000 per jaar. Een groot deel van dit bedrag wordt besteed aan een uitvoerende kracht, bijvoorbeeld een welzijnswerker. Daarnaast is er ook een geschikte ruimte (huiskamer) nodig waar jongeren en hulpverleners elkaar kunnen ontmoeten. Ook nodig zijn: herkenbare kleding, en communicatiemiddelen.

Type project / maatregel / instrument

Sociaal, toezicht, criminogeen, jongeren

Partij die leading is

Politie, gemeente

Andere betrokken partijen

Jongeren, HALT, OM, particuliere beveiligers

Resultaat

Van de ruim 350 jongens in Osdorp is slechts tien procent na afloop weer in aanraking gekomen met de politie. Met de rest gaat het 'redelijk goed'. Een aantal deelnemers is inmiddels een eigen bedrijf begonnen en sommigen stromen door naar junior teamleader. Er is nog geen stelselmatig onderzoek verricht naar de resultaten op de langere termijn.

Meer weten?

Namen, e-mails, websites, telefoonnummers

- Rob Raat, politie, projectleider van Beware Watch Out in Osdorp, bereikbaar via 0900 8844.
- Documentaire Humanistische Omroep over het Beware Watch Out project.

Voorbeelden

- In Leiden is er een project dat inzet op toezicht door jongeren. Meer informatie is te vinden via www.hetccv.nl (zoeken in dossiers op bestuurlijkhandhaven/toezichhouders/ leiden/ toezicht door jongeren).
- Streetwatch in Voorburg, bestaat vijf jaar en is volledig in de cultuur van de school opgenomen. Leerlingen functioneren als *streetwatch* in en om de school en in het winkelcentrum. De leerlingen ontvangen bij hun diploma een certificaat dat hen wordt uitgereikt door de politie en de Winkeliersvereniging. Contactpersoon Geert-Jan Snijders, g.snijders@esloo.nl. Meer informatie ook in: Binding met de buurt, uitgegeven door PJPartners 2005, ISBN 90-7138-14-2.

1.4 Buurtvaders/ buurtouders / buurtcoaches

Doel

De buurtvaders willen de sociale controle in de wijk versterken en een vorm van toezicht / controle uitoefenen op de eigen groep jongeren. Doelgroep van het project buurtvaders zijn veelal (groepjes) jongeren die 's avonds in de buurt rondhangen en incidenten, overlast of kleine criminaliteit (kunnen) veroorzaken.

Korte omschrijving

Buurtvaderprojecten worden voornamelijk uitgevoerd door Marokkaanse vaders (van Marokkaanse afkomst). Per project varieert de mate waarin controle wordt uitgeoefend; van iedere dag tot enkele dagen in het weekend. Het verscherpte toezicht vindt in nauwe samenwerking plaats met de gemeente en de politie. De opzet van het project is om contact te leggen met de jongeren en hen waar dat nodig is aan te spreken op hun gedrag. Daarnaast worden er activiteiten georganiseerd, zoals sportactiviteiten om het contact met de jongeren te versterken en hen alternatieve activiteiten aan te bieden.

Moeders (van Marokkaanse afkomst) spelen in deze projecten ook een rol, alleen vindt hun inbreng meer achter de schermen plaats en is deze rol bijvoorbeeld meer gericht op contact met onderwijsinstellingen.

Toepasbaarheid

Het project Buurtvaders is een middel dat inzetbaar is als toezicht uit 'eigen kring' werkt om een lastige doelgroep te bereiken. Voor het project moet draagvlak zijn bij potentiële vrijwilligers.

Kosten / capaciteit

De kosten voor het project zijn door inzet van vrijwilligers relatief laag. Het project kost per jaar ongeveer € 20.000. Met dit bedrag wordt een coördinator gefinancierd (de enige beroepskracht) voor tien uur per week. Verder draait het project op vrijwilligers. Het is wenselijk dat deze vrijwilligers kunnen beschikken over de wettelijk vastgestelde maximum onkostenvergoeding van € 735,- per persoon per jaar.

Het Buurtvaderproject vraagt ook inzet van de politie in de vorm van direct contact met de politie tijdens toezichturen. Ook is een eenmalige instructie door de politie wenselijk.

Naast de inzet van een coördinator en van vrijwilligers kan er een begeleidingscommissie worden ingesteld. Deze komt maandelijks bijeen om de voortgang en resultaten van het Buurtvaderproject te bespreken en de manier van werken waar nodig bij te stellen. In de commissie zitten bijvoorbeeld: een vertegenwoordiger van de belangen van de Marokkaanse doelgroep, politie, welzijnsorganisatie, woningbouwcorporatie, winkeliersvereniging en gemeente.

Het Buurtvaderproject kan worden uitgebreid met:

- Buurtmoeders (schakel tussen allochtone ouders en onderwijs: zie Rotterdam, Antilliaanse buurtmoeders).
- Buurtvaders met een andere etnische achtergrond dan de Marokkaanse.

Type project / maatregel / instrument

Communicatie, toezicht, organisatie, jongeren, allochtoon

Partij die leading is

(Marokkaanse) vaders, ouders, Marokkaanse gemeenschap.

Andere betrokken partijen

Gemeente, politie, justitie, moskee, diverse welzijnsinstellingen, woningbouwcorporatie, winkeliersvereniging.

Voorbeelden

- Amsterdam Slotervaart: De buurtvaders zijn lid van Al Mawadda, een zelforganisatie die de integratie van Marokkanen in de Nederlandse samenleving wil bevorderen. Iedere avond surveilleren de buurtvaders in kleine groepjes door de buurt. Er blijft telkens minimaal één van de vaders achter bij Al Mawadda, zodat ze bereikbaar zijn voor ouders, bewoners en politie. De vaders zijn actief van 20.00 tot 1.00 uur. Op verzoek van de bewoners of de politie kunnen de buurtvaders hun route aanpassen en bepaalde plekken extra in de gaten houden. Werkwijze van de buurtvaders: De buurtvaders benaderen jongeren op basis van gelijkwaardigheid. Ze zijn uitdrukkelijk geen verlengstuk van de politie. De buurtvaders in Slotervaart werken vanuit een indirecte benadering. Ze maken een praatje met de jongeren en spreken ze daarna pas aan op hun gedrag.
- Ook in Veenendaal dragen Marokkaanse buurtvaders bij aan leefbaarheid en veiligheid. Namelijk door het aanscherpen van de sociale controle in het centrum en in buurten waar dat nodig is (vrijdag/ zaterdag van 16.00 tot 23.00 uur en tijdens evenementen). Ook organiseren zij bijvoorbeeld sportactiviteiten. Tegelijkertijd werken zij aan een verbetering van contacten tussen Marokkaanse jongeren met de autochtone inwoners, de politie, gemeente en andere instanties. Meer informatie: Ewald Stegenga, beleidsmedewerker buurtbeheer gemeente Veenendaal,

ewald.stegenga@veenendaal.nl.

- De gemeente IJsselstein heeft ook goede ervaringen met een dergelijk project. Evaluatie moet nog plaatsvinden. Meer informatie: Afdeling Wijkgericht werken gemeente IJsselstein, Nyncke Morad, Morad@IJsselstein.nl, 030-6861818.
- In Boxtel fungeren ouders als intermediair in de wijk (zogenaamde Contactouders). Zij vormen een intermediair tussen instellingen, onderwijs en gezin. De ouders krijgen een opleiding tot contactouder. Het project Contactouders in Boxtel is succesvol geweest maar heeft momenteel geen financiering. Meer informatie: Marom Ayoubi, marom.ayoubi@home.nl, 06-42373538.
- In Roosendaal en in Slotervaart (Amsterdam) zijn straatcoaches actief. In Roosendaal zijn ze gericht op het verbeteren van de interactie tussen verschillende bevolkingsgroepen (Hart voor elkaar). In Slotervaart waar ook de buurtvaders actief zijn (zie boven) zijn zij ingezet op jongens in de leeftijd van 12 tot 23 jaar die intimideren, bedreigen en vrouwen lastig vallen. Het beveiligingsbureau To Serve To Protect heeft daarvoor stevige jongens in dienst, vaak kickboksers. Ze moeten de vaak Marokkaanse jongens aanspreken. Ze doen dat op basis van verbale kracht en fysieke uitstraling. Burgemeester Job Cohen heeft voor deze aanpak gekozen omdat hij vindt dat andere projecten waaronder het buurtvader project niet of onvoldoende werken.

Resultaat

Het project in Amsterdam met Marokkaanse buurtvaders is geëvalueerd. Het project is na een proefperiode van een half jaar voortgezet, waarbij gekeken is naar een uitbereiding in het Overtoomse Veld Zuid. Na het half jaar is er een aantal veranderingen in de wijk merkbaar. De algemene regels, zoals vuilnis aan de weg zetten op het aangegeven tijdstip, worden beter opgevolgd. Ook heeft de aanwezigheid van de buurtvaders een gunstig effect op het gedrag van jongeren tot zestien jaar. Veel van de kinderen uit de buurt kennen een buurtvader, als buurman of familielid. De oudere jongeren zijn uitgeweken naar een andere wijk. In de wijk waar het project draait voelen zij zich op de vingers gekeken. In de wijk is het aantal meldingen van overlast afgenomen, waardoor de buurtvaders zich meer wijden aan andere zaken die spelen in de wijk. Andere resultaten zijn:

- Individuele buurtvaders hebben zich door het buurtvaderschap ontplooid en hebben inmiddels een betaalde baan gevonden.
- Er zijn nieuwe contacten ontstaan tussen bewoners onderling en bewoners, politie en overige instanties.
- Bewoners ervaren een verbetering van de leefbaarheid.
- Bewoners voelen zich meer betrokken bij hun buurt.

De geluiden rond het project zijn (maart 2007) echter minder positief. Media stellen dat de buurtvaders criminele activiteiten van hun kinderen door de vingers zien en dat het toezicht onvoldoende zou helpen. Als alternatief zijn mede om deze reden straatcoaches aangesteld. Wordt vervolgd.

Meer weten?

- Meer informatie: website van Amsterdam Slotervaart, www.amsterdam.slotervaart.nl. Zie ook www.hetccv.nl en www.hetkenniscentrum.nl.
- De Marokkaanse buurtvaders, voorbeeld van een burgerinitiatief. Methodiekbeschrijving. Gemeente Amsterdam en B&A Groep, www.bagroep.nl. Veiligheid in de wijk (OPS, 2000.)

1.5 SMS-Alert / Burgernet

Doel

Gericht informeren en alarmeren van buurtbewoners door een SMS-bericht / spraakbericht zodat bewoners mee kunnen uitkijken naar een dader.

Korte omschrijving

De politie stuurt in het SMS Alert project aan de deelnemende inwoners een SMS-bericht als bijvoorbeeld in de wijk een inbreker gesignaleerd is of een kind wordt vermist. Met het project SMS-Alert is de politie in staat om mensen actueel te informeren over incidenten die zich in de wijk afspelen. De politie verwacht van de deelnemers dat zij tips en andere bruikbare gegevens snel doorgeven via het speciale telefoonnummer dat op het SMS-bericht wordt vermeld. Deze informatie kan dan leiden tot het snel terugvinden van het vermiste kind of de aanhouding van een inbreker door de politie. SMS alert is een middel om de sociale ogen in een wijk snel te mobiliseren.

Burgernet (www.burgernet.nl) in Nieuwegein werkt vergelijkbaar. Ook hier worden bewoners ingeschakeld om uit te kijken naar een dader. De ruim 1650 deelnemers krijgen een spraakbericht met een oproep om bijvoorbeeld naar een tasjesdief uit te kijken. Als zij die zien, bellen ze de politie terug. Burgernet moet het wederzijds begrip tussen politie en bewoners verbeteren en is gericht om het veiligheidsgevoel toe te laten nemen.

Toepasbaarheid

Het inzetten van SMS-berichten om misstanden te signaleren kunnen breed worden ingezet, bijvoorbeeld als er:

- een kind wordt vermist;
- een inbreker of straatrover in de buurt rondloopt;
- een kinderlokker in de buurt is;
- een onbevoegde collectant of andere oplichter aan het werk is.

Wanneer inwoners beschikken over een mobiele telefoon en over internet is het vrij eenvoudig om mee te doen aan het project. Voor burgers is deelname aan SMS alert gratis, alleen voor het eerste aanmeldbericht kan een bedrag van de rekening of belbundel afgeschreven worden. Met GSM-nummer en wachtwoord kunnen burgers via de website van de Politie Midden en West Brabant hun gegevens raadplegen en wijzigen.

Burgernet staat beschreven in het regeerakkoord. Bedoeling is om het project verder te verspreiden over Nederland.

Kosten en capaciteit

Het project is onderdeel van de werkwijze van de politie.

Type project / maatregel / instrument:

Techniek, criminogeen, toezicht, sociale contrôle, communicatie, participatie

Partij die leading is:

Politie

Andere betrokken partijen

Gemeente, bewoners

Resultaat

SMS-alert is in Tilburg (Reeswijk) een groot succes. Inmiddels is SMS-alert in diverse gebieden actief. Het Tilburgse project kreeg bij de uitreiking van de Hein Roethofprijs een eervolle vermelding. Volgens de jury is het een systeem dat snel, goedkoop en eenvoudig kan worden ingezet. Ook won SMS-Alert begin dit jaar de Johan Cloin innovatieprijs, een prijs bedoeld voor het meest vernieuwende project in de politieregio Midden en West Brabant.

Ook Burgernet is een succes. De resultaten zijn positief. Voor o.a. een onderzoek naar de resultaten zie www.burgernet.nl

Meer weten?

- www.politiemwb.nl
- R. van Veen, landelijk projectleider SMS-Alert.

Varianten

Een minder wijkgericht variant *is een* nieuwe ontwikkeling van SMS-Alert, de GroepsSMS. SMS-Alert berichten worden hierbij verzonden aan een specifieke groep, dus niet op postcode. Een groep (met personen die een bepaalde overeenkomst hebben) zoals marktkooplui of winkeliers van een bepaald gebied worden in een aparte groep geplaatst. Door een SMS-bericht te sturen aan deze groep worden zij bijvoorbeeld snel gewaarschuwd over vals geld dat in omloop is, of voor actieve winkeldieven. SMS wordt in een paar pilots ook beproefd in de rampenbestrijding.

Publicatie

- [Evaluatie SMS Alert](#) (2004)
- Voor meer informatie: Praktijkboek Sociale Veiligheid. Voorbeelden van succesvolle veiligheidsprojecten in de Brabantse (grote) steden (Uitgave Provincie Noord-Brabant 2006).

2 Kwaliteit van de leefomgeving (fysiek en sociaal)

Intro

Hoofdstuk 2 bestaat uit diverse instrumenten, aanpakken en voorbeelden gericht op de kwaliteit van de leefomgeving. De eerste vier paragrafen beschrijven veiligheidskeurmerken. Sommige van deze keurmerken bevatten inhoudelijke veiligheidsnormeringen, anderen zijn puur procesmatig. Vervolgens komen er instrumenten aan bod met geslaagde combinaties van sociale en fysieke interventies. Hiermee krijgt de lezer inzicht in welke mogelijkheden er zijn op het gebied van het benutten van de leefomgeving en het verbeteren van de kwaliteit ervan; ondermeer door bewust met de inrichting van een locatie om te gaan, door er activiteiten aan te bieden of door partijen samen te laten werken.

2.1 Politiekeurmerk Veilig Wonen®

Nieuwbouw en bestaande bouw

Doel

Het Politiekeurmerk staat voor het voorkomen van criminaliteit en onveiligheid in de woonomgeving, bevorderen dat bewoners in een veilig huis, een veilige straat en een veilige en leefbare wijk wonen.

Korte omschrijving

Het keurmerk bevat eisen, die zijn verdeeld over vijf categorieën: stedenbouwkundig, openbare ruimte, kavel, gebouw en woningniveau.

Er zijn aparte handboeken voor de bestaande bouw en de nieuwbouw. De eisen en de werkwijze verschillen enigszins voor beide handboeken.

De kern van de aanpak voor nieuwbouw is, dat het volledige te ontwikkelen gebied (een wijk, een woongebouw, een rijtje huizen) wordt gecertificeerd. De essentie is de sociale veiligheid en inbraakwerendheid is het sluitstuk daarvan.

Bij de bestaande bouw is de inbraakwerendheid meer het uitgangspunt. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen drie deelcertificaten (woning, complex en omgeving) en wanneer de drie certificaten zijn behaald, krijgt het project het Keurmerk Veilig Wonen.

In de tijd dat het PKVW werd ontwikkeld, was het thema 'sociaal veilig ontwerpen' relatief nieuw in Nederland. Inmiddels is het keurmerk landelijk bekend. Sommige gemeenten eisen van projectontwikkelaars, die willen bouwen, dat de nieuwe woningen voldoen aan het keurmerk.

Toepasbaarheid

Het Politiekeurmerk is toepasbaar in alle soorten gebieden: bestaand en nieuw, groot en klein, individuele woning of een hele wijk. Bij bestaande wijken / woningen hangt het er wel van af, of het keurmerk (binnen het budget) haalbaar is.

Het keurmerk wordt in het hele land op grote schaal toegepast.

Kosten / capaciteit

Hoeveel een project kost is niet in zijn algemeenheid te zeggen. Dat hangt af van de vraag of het nieuwbouw of bestaande bouw is, hoe groot het project is, hoeveel aanpassingen aan de (bestaande) woningen nodig zijn, hoeveel expertise in huis is, of een externe adviseur ingehuurd wordt, etc. De certificering brengt ook (beperkte) kosten met zich mee.

Type project / maatregel / instrument:

Fysiek, kwaliteit leefomgeving, wonen, woonwijk, organisatorisch, bouwplan

Partij die leading is

Sinds de politie zich (deels of volledig) heeft teruggetrokken uit het PKVW treedt het CCV op als beheerder van het Politiekeurmerk. De regie over de toepassing is bij de gemeenten neergelegd. De mate waarin gemeenten die rol op zich nemen verschilt.

Andere betrokken partijen

CCV (beheerder), certificerings instellingen, keurmerkcommissies, dispensatiecommissie, PKVW-erkende bedrijven, PKVW-adviesbureaus, bouwplanadviseurs (speciale opleiding), projectontwikkelaars, architecten, stedenbouwkundigen, ontwerpers openbare ruimte, corporaties, individuele woningeigenaren, huurders.

Resultaat

In verschillende onderzoeken is de effectiviteit onderzocht (zie inleiding van de handboeken). Het resultaat is goed. Het veiligheidsgevoel neemt toe en het inbraakrisico neemt af.

Uit onderzoek blijkt dat er in de bestaande bouw sprake is van 60% minder pogingen tot inbraak en 78% minder kans op geslaagde inbraken. In de nieuwbouw is het effect nog groter. De kans op een geslaagde inbraak in een gecertificeerde nieuwbouwwoning is verwaarloosbaar klein.

Meer weten?

Publicaties

- Handboek Politiekeurmerk Veilig Wonen nieuwbouw
- Handboek Politiekeurmerk Veilig Wonen bestaande bouw

Namen, emails, websites, telefoonnummers

- CCV, Evert Sevenhuijsen, 030-7516777, pkvw@hetccv.nl

Websites

www.hetccv.nl, in themadossier Samenleven en wonen
www.politiekeurmerk.nl

2.2 KVO (Keurmerk Veilig Ondernemen)

Doel

Doel van dit keurmerk is het aanpakken van onveiligheid in winkelgebieden en op bedrijventerreinen. Dat gebeurt o.a. door samenwerking tussen ondernemers onderling en samenwerking met andere partijen te stimuleren.

Korte omschrijving

Samenwerking staat centraal in de KVO methodiek.

Er zijn 4 handboeken en wel voor bestaande winkelgebieden, nieuwe winkelgebieden, bestaande bedrijventerreinen en nieuwe bedrijventerreinen.

De *methode voor bestaande gebieden* draait om samenwerking. Het proces bestaat uit 8 stappen: samenwerking organiseren, veiligheid analyseren (zie ook 6.3, Nulmeting), plan van aanpak opstellen, aanvragen keurmerk, uitvoeren plan van aanpak, evaluatie met nieuwe analyse, vernieuwen plan van aanpak, hercertificering. Dat lijkt ingewikkeld. Maar bijvoorbeeld in Haarlem wordt dat zeer praktisch aangepakt. De maatregelen gaan om zaken als inrichting van de winkel en instructie/opleiding van personeel, tot een 'burenbelsysteem' waarmee winkeliers elkaar kunnen waarschuwen als er iets gebeurt (overval).

De *methode voor nieuwe gebieden* is gebaseerd op de fasen, die tijdens de ontwikkeling van een nieuw winkelgebied of een nieuw bedrijventerrein doorlopen worden. Een veiligheidsadviseur houdt tijdens het hele proces de vinger aan de pols. Die persoon stimuleert ontwikkelaars/ontwerpers om de gebieden zo veilig mogelijk te ontwerpen. Zodra dat mogelijk is, wordt aan samenwerking tussen de uiteindelijke gebruikers en beheerders gewerkt.

Toepasbaarheid

Het Keurmerk Veilig Ondernemen is toe te passen op winkelgebieden en bedrijventerreinen, zowel voor nieuwe als bestaande situaties. Vooral bij bestaande bedrijventerrein en winkelgebieden is de bereidheid van partijen om samen te werken aan veilig ondernemen cruciaal. Zonder samenwerking komt het niet van de grond. Ondernemers staan centraal. Als er ook woningen in het winkel- of bedrijvengebied staan, kunnen de woningen (en eventuele problemen waar bewoners tegenaan lopen) meegenomen worden. Maar het wonen staat in dit keurmerk niet voorop (zie ook Politiekeurmerk 2.1).

Kosten / capaciteit

Bij bestaande gebieden wordt de meeste inzet gevraagd van de trekker van het project. Het HBD en MKB-Nederland bieden ondersteuning aan projecten.

Bij nog te ontwikkelen gebieden wordt de grootste tijdsinvestering gevraagd van de veiligheidsadviseur, gevolgd door de projectleider van het ontwerpproces.

Type project / maatregel / instrument

Organisatorisch, kwaliteit van de leefomgeving, proces, fysiek, bedrijfsleven, winkelcentrum, bedrijventerrein.

Partij die leading is

Bestaande bouw: Ondernemersvereniging, ondernemers, gemeente.
Nieuwbouw: Projectontwikkelaar, belegger, gemeente.

Andere betrokken partijen

Bestaande bouw: Politie, brandweer, MKB-Nederland, HBD en Kamer van Koophandel.

Nieuwbouw: stedenbouwkundige/architect, politie, brandweer, ondernemersvereniging/ondernemers, MKB-Nederland en HBD.

Resultaat

In 2003 zijn de eerste versies van de KVO handboeken geëvalueerd. Die evaluatie gaf vooral inzicht in de ervaringen met de methode voor bestaande gebieden. De methode voor nieuwe gebieden was nog relatief nieuw en werd nog weinig toegepast. Enkele maanden na de evaluatie zijn nieuwe handboeken voor de bestaande bouw uitgebracht.

De KVO methodiek wordt inmiddels in bestaande winkelgebieden en bedrijventerreinen op zeer grote schaal toegepast. Bij nieuwbouw wordt het KVO nog weinig gebruikt, veelal door onbekendheid of omdat de methode te ingewikkeld wordt gevonden.

In 2007 worden de handboeken verder aangepast op basis van ervaring en bruikbaarheid. Op een aantal bedrijventerreinen en winkelgebieden worden successen gemeld.

Meer weten?

Publicaties

- Handboek KVO - W versie 2.0, Handboek voor het Keurmerk Veilig Ondernemen voor bestaande Winkelgebieden, 27 november 2003.
- Handboek KVO - B versie 2.0, Handboek voor het Keurmerk Veilig Ondernemen voor bestaande Bedrijventerreinen, 27 november 2003.
- Keurmerk Veilig Ondernemen winkelcentra nieuwbouw, Versie 1.0, juni 2002.
- Keurmerk Veilig Ondernemen bedrijventerreinen nieuwbouw, Versie 1.0, juli 2002.
- HBD Stappenplan Veilig Ondernemen Winkelgebieden, 1 mei 2006.

Namen, emails, websites, telefoonnummers

- CCV, Rodney Haan en Joris Böcker op 030 7516777, info@hetccv.nl

Websites

- Hoofdbedrijfschap Detailhandel, <http://www.hbd.nl/>
- MKB-Nederland, <http://www.kvo.mkb.nl>
- www.hetccv.nl, in themadossier Ondernemen.

2.3 KVU (Kwaliteitsmeter Veilig Uitgaan)

Doel

Dit instrument is gericht op het vergroten van de veiligheid in uitgaansgebieden. Kern daarbij is de samenwerking tussen betrokken partijen. Het KVU maakt de onderlinge afspraken inzichtelijk en controleerbaar.

Korte omschrijving

De Kwaliteitsmeter Veilig Uitgaan is een hulpmiddel voor lokale partijen om uitgaansgebieden veiliger te maken. Het is een stappenplan en bevat daarnaast ook concrete hulpmiddelen voor onderdelen van het stappenplan. In tegenstelling tot het KVO (Keurmerk Veilig Ondernemen) is het KVU geen certificeringsregeling.

De Kwaliteitsmeter bestaat uit twee processen: de procesaanpak en de maatregelencyclus. De procesaanpak is gericht op de samenwerking. Het bestaat uit de volgende fasen:

- Intentieverklaring
- Samenwerkingsovereenkomst
- Samenwerkingsstructuur
- Implementatie en ontwikkeling van een integraal horecabeleid
- Procesevaluatie

De maatregelencyclus helpt om maatregelen te selecteren en uit te voeren:

- Probleeminventarisatie (zie 6.3, Nulmeting)
- Maatregelenselectie
- Maatregelenplan

- Maatregelenuitvoering
- Maatregelenevaluatie

In het handboek KVVU staan allerlei suggesties voor maatregelen, op het gebied van regels, toezicht, inrichting en preventie. Bijvoorbeeld over: het afstemmen van sluitingstijden, het opstellen van huisregels, afspraken over het doen van aangifte, verbeteren van de verlichting, gezamenlijke opleiding en training, etc.

In veel gemeenten wordt gewerkt met een convenant veilig uitgaan. Hoewel daar positieve ervaringen mee zijn opgedaan, bleek ook behoefte te bestaan aan meer inzicht in de gemaakte afspraken en de mogelijkheid om elkaar op de naleving van de afspraken aan te spreken. Het KVVU is een aanvulling op het convenant veilig uitgaan en biedt een oplossing voor dit probleem.

Toepasbaarheid

In ieder uitgaansgebied kan het KVVU in principe worden toegepast. Voorwaarde is wel, dat betrokken partijen bereid zijn zich in te spannen voor het initiatief en bereid zijn samen te werken.

Kosten / capaciteit

Het project kost vooral tijd van de betrokkenen. Koninklijk Horeca Nederland biedt (kosteloos) procesondersteuning.

Type instrument

Organisatorisch, proces, kwaliteit van de leefomgeving, uitgaan, horeca.

Partij die leading is

Gemeente

Andere betrokken partijen

Horecaondernemers, politie, OM, bewoners

Resultaat

Uit praktijkvoorbeelden blijkt het nauwe en frequente contact tussen partijen veel positieve effecten te hebben. Er is meer vertrouwen tussen de partijen, horecaondernemers voelen zich veiliger wanneer ze bij een calamiteit een rechtstreeks nummer bij de politie kunnen bellen, ondernemers en portiers wisselen ervaring uit, etc.

Meer weten?

Publicaties

- Kwaliteitsmeter Veilig Uitgaan, Ridderkerk, 13 maart 2003.
- Kwaliteitsmeter Veilig Uitgaan, Nulmeting, Amsterdam, 23 februari 2006.

Namen, emails, websites, telefoonnummers

- CCV, Pim van Dijk, tel 030 7516777, info@hetccv.nl

Websites

- www.hetccv.nl, in themadossier Uitgaan en recreëren
- www.horeca.org

2.4 VRIS (Keurmerk Veilig Rond en In School)

Doel

Doel van het keurmerk VRIS (Veilig Rond en In School) is, dat er minder incidenten, minder enge / onveilige plekken en minder schades (materieel en immaterieel) komen.

Scholen, gemeenten en andere partners worden met een keurmerk Veilig Rond en In School (VRIS) beloond voor hun inspanningen, waarmee ze het leerklimaat en de veiligheid in hun school en daarbuiten verbeteren.

Korte omschrijving

Veiligheid is een thema, waar bijna alle scholen en gemeenten aan werken. Om de samenwerking tussen alle betrokkenen en de inspanningen om de veiligheid te vergroten te structureren, wordt het Keurmerk Veilig Rond en In School (VRIS) ontwikkeld. Centraal daarin staat, dat helder is wie wat doet en welke gezamenlijke doelen worden nagestreefd. Objectieve derden toetsen of er wordt gedaan wat is afgesproken.

De kern van het keurmerk is de zogenaamde *veiligheidsbeleidscyclus*. Dat betekent dat de school, de gemeente en de andere partners samenwerken. Onderdelen zijn:

- Aard en omvang onderzoeken van incidenten en onveiligheidsgevoelens op en rond school bij leerlingen, deelnemers, studenten, personeel en ouders.
- Analyseren welke veiligheidsproblemen spelen op school en in de directe omgeving en welke achtergrond die problemen hebben (wie, wat, waar, waardoor, etc.).
- Een schoolveiligheidsplan opstellen om die problemen aan te pakken.
- Vervolgens de maatregelen uitvoeren.
- Na een bepaalde periode wordt opnieuw de veiligheidssituatie onderzocht (evaluatie) om te kijken in hoeverre de problemen uit de eerdere analyse zijn opgelost, de gestelde doelen zijn bereikt en / of er nieuwe problemen zijn bijgekomen.

Na deze evaluatie wordt het schoolveiligheidsplan (indien nodig) bijgesteld, worden de maatregelen uitgevoerd, na een tijd weer geëvalueerd. Het is dus een cyclisch proces.

Nadrukkelijk heeft VRIS zowel betrekking op de school zelf, als om de omgeving van de school (de buurt, de routes tussen school en thuis, etc.). Samenwerking is dus van groot belang.

Het keurmerk VRIS is beeldend weergegeven als een bloem. Het hart van de bloem is de beleidscyclus en de steel zijn de wettelijke verplichtingen waar de school en/of de gemeente aan moet voldoen. De bloemblaadjes zijn modules met maatregelen. De school, de gemeente en de andere partners kiezen, afhankelijk van de uitkomsten van het onderzoek en de veiligheidsanalyse, van wat de verzekering eist en van wat de school zelf extra nodig acht, welke modules met maatregelen zij willen gaan uitvoeren.

Eind 2006 is een werkgroep opgericht, die het keurmerk ontwikkelt.

In Amsterdam wordt al vanaf 1995 ervaring opgedaan met samenwerking op het gebied van schoolveiligheid. VIOS (Veilig In en Om School) is een groot netwerk, waarin middelbare scholen met de gemeente en hun ketenpartners (Politie, Leerplicht, Jeugdzorg, GVB, GG&GD, Justitie, Stadsdelen en de Inspectie) werken aan de veiligheid in en om scholen. Er is een structurele overlegstructuur en de coördinatie van het project ligt bij het VIOS-expertise centrum. De VIOS methode is geen certificeringsregeling, zoals VRIS.

Toepasbaarheid

De VRIS methode is toepasbaar in alle gemeenten en voor alle niveaus van onderwijs. Voorwaarde voor slagen is dat partijen bereid zijn om samen te werken. Er moet ook voldoende onderling vertrouwen zijn, voordat scholen bereid zijn openlijk over de veiligheid op hun school te praten.

Kosten / capaciteit

Tijdsinvestering is de belangrijkste kostenpost voor alle partijen. Scholen moeten er rekening mee houden dat niet alleen van de directie, maar ook van andere personeelsleden en leerlingen inzet wordt gevraagd. Daarnaast brengen ook het uitvoeren van de maatregelen en (in beperkte mate) de certificering kosten met zich mee.

Type project / maatregel / instrument

School, scholen, schoolveiligheid, beleidscyclus, procesinstrument.

Partij die leading is

Scholen en gemeente.

Andere betrokken partijen

Politie, omwonenden, Bureau Jeugdzorg, Halt, GG&GD, openbaar vervoersbedrijven, brandweer en andere partijen die bij scholen zijn betrokken.

Resultaat

Het instrument is nog in ontwikkeling en de eerste scholen zijn bezig het traject te doorlopen. Partijen zijn enthousiast en de samenwerking heeft al z'n eerste vruchten afgeworpen. Pas na de eerste evaluatie zal echt iets over effectiviteit gezegd kunnen worden.

Meer weten?

Publicaties

Voorstel voor het keurmerk Veilig Rond en In School (VRIS), 17 juli 2006.

Websites

- www.vios-amsterdam.nl
- In steeds meer steden gebruiken scholen het systeem IRIS om incidenten te registreren (www.irisvo.nl voor voortgezet onderwijs en www.irispo.nl voor primair onderwijs). Met IRIS kunnen ook enquêtes uitgezet worden (www.irismonitor.nl).

Telefoonnummers

- CCV, Jeanine Florie, tel. 030 7516777, info@hetccv.nl

Bijzondere projecten / voorbeelden

- VRIS wordt in Rijswijk vanaf 2006 toegepast, door de gemeente, zes middelbare scholen en hun partners. Contact: Gemeente Rijswijk, Ilonka Nagy, tel. 070 3261806, email inagy@rijswijk.nl.
- In Gouda hebben de gemeente en alle scholen voor basisonderwijs en voortgezet onderwijs afgesproken om toe te werken naar een Gouds Keurmerk Veilige School. Contact: Gemeente Gouda, Simone van Rooij, tel 0182-588915, email schoolveiligheid@gouda.nl.
- VIOS (Veilig In en Om School) in Amsterdam. Contactgegevens van Marian Everhardt (projectleider VIOS) van het VIOS-expertisecentrum: tel. 020 5979813, email secr@VIOS-amsterdam.nl, website www.VIOS-amsterdam.nl.
- In navolging van Amsterdam wordt VIOS ook bij alle Haarlemse middel-

bare scholen toegepast. Per klas krijgt een aantal jongeren een training om als aanspreekpunt te dienen voor klasgenoten die iets als hinderlijk of onveilig ervaren. De jongeren worden getraind om thema's aan de orde te stellen in de klas/tijdens de les. Op sommige scholen is gekozen voor Mediation Door Leerlingen (MDL). Daarbij ligt de nadruk meer op het oplossen dan op het signaleren van problemen (minder in klassikaal verband, meer op de personen gericht). Contact: Gemeente Haarlem, Bureau Veiligheid, Josje Mans, 023-5114297.

2.5 Gated community

Doel

Het 'buiten de deur houden' van criminaliteit door het bouwen van besloten of gesloten gemeenschappen.

Korte omschrijving

In stedenbouwkundige plannen worden buurten zo opgezet dat er geen openbare doorgaande wegen worden opgenomen en er een autonome wijk ontstaat, waar derden, die er niets te zoeken hebben meteen opvallen. Vooral in Amerika (Celebration in Orlando van de erven van Walt Disney) in en Zuid Afrika zijn dit gangbare woonvormen geworden. Nederland geeft zijn eigen invulling aan het fenomeen en grijpt terug naar buurten, die als versterkte burchten met slotgrachten worden vormgegeven. In Nederland is het een vernieuwend concept, dat momenteel slechts in een enkele VINEX-wijk (of wat daarna wordt gebouwd) wordt gerealiseerd. Al zullen de buurtjes nooit als gated communities naar buiten treden, ze zijn het vaak wel; te denken valt aan het plan Haverlij in Den Bosch, Port Zeelandia (Goeree Overflakkee) en in bepaalde mate ook Brandevoort in Helmond. Waar in Amerika de gated communities voorzien zijn van hekken en slagbomen is dit in Nederland niet het geval. De Nederlandse variant is vaak een soort kastelencomplex met een slotgracht: ontoegankelijk voor derden, met auto's in parkeergarages en voorzien van autovrije woonerven. Een Nederlandse negatieve benaming uit de literatuur is *hekwerkwijk*.

Toepasbaarheid

De voorbeelden zoals genoemd geven aan dat er behoefte bestaat aan dit soort projecten (vaak in combinatie met retro bouwen). Toch kan nog beslist niet worden gesproken van een nieuwe trend. Want zoveel projecten zijn er tot nog toe nog niet gebouwd in Nederland. Projectontwikkelaars 'verkopen' de woningen overigens niet door te wijzen op veiligheid en / of het label gated community. Dat wordt eerder als non selling point gezien. Het beklemtonen dat een project veilig is laat mogelijk toch een zweem achter als ... "zou het niet veilig zijn?"

Kosten / capaciteit

Gated communities zijn relatief duur om te bouwen. Maar als de complexen in eigen beheer worden genomen (VVE's) zal er minder een beroep hoeven te worden gedaan op gemeenschapsgelden omdat bewoners dat zelf opbrengen. Het is immers privé ruimte geen openbare ruimte.

Een variant op de gated community kan een hoogbouw complex zijn. In met name Amsterdam en Rotterdam zijn de afgelopen jaren een paar complexen gebouwd die elementen hebben van een gated community; afgesloten parkeergarage, portier, gedeelde voorzieningen in het gebouw zoals fitness, zwembad, boodschappen service, gelijk gestemde doelgroep (veelal 1- en 2 persoonshuishoudens).

Type project / maatregel / instrument

Fysiek, sociaal, stedenbouw, kwaliteit van de leefomgeving

Partij die leading is

Woningbouwcorporaties, projectontwikkelaars, vereniging van eigenaren (mogelijk in PPS-constructie).

Andere betrokken partijen

Gemeente, sportverenigingen (golf en tennis: vaak wordt de openbare tussen de gebouwen benut als sportgelegenheid (referentie Haverlij Den Bosch)).

Resultaat

De mate waarin gated communities bijdragen aan de veiligheid is niet bekend. Het lijkt aannemelijk dat er minder potentiële daders komen door de manier van bouwen en dat bewoners zich veiliger voelen (bouwen voor gelijk gestemden). Maar bewezen is dat door evaluatie onderzoek in Nederland niet.

Meer weten?

Publicaties

- Aalbers, M. en M. Loopmans, 'Een wereld van hekken. De globalisering van de gated community', in: *Agora*, 21, 5, 2005, pp. 32-43.
- Zeven mythes over gated communities. De hekkewerkwijk als mondiale trend. Door Manuel Aalbers in *Blind!*, tijdschrift voor interdisciplinair tijdschrift. (bewerking van het nummer in *Agora*).
- Celebration in tijdschrift voor landschapsontwikkeling en stedenbouw *De Blauwe Kamer* (2004).
- Wilkens, L., 'Gated communities in Nederland? Rooilijn tijdschrift voor wetenschap en beleid in de ruimtelijke ordening, jaargang 37 (2004) nummer 10 p.509-514).

Namen, e-mails, websites, telefoonnummers

www.blauwekamer.nl

www.rooilijn.nl

www.bbn.nl (ontwikkelcombinatie Haverlij)

2.6 Veilige linten

Doel

Veilige linten zijn veilige routes voor bepaalde gebruikers. Dan kan gericht zijn op ouderen, kinderen, minder validen en ook op verschillende soorten veiligheid (sociale veiligheid en verkeersveiligheid).

Korte omschrijving

Het concept van veilige linten wordt op verschillende manieren uitgewerkt. Hieronder staan voorbeelden uit Middelburg, Amsterdam, Delft en Hilversum.

De gemeente *Middelburg* werkt in het kader van het Stedelijk Sociaal Beleid aan de sociale veiligheid in wijken. In juni 2003 is de gemeente het project Veilige Linten gestart. Het doel van dit project is om belangrijke alledaagse voorzieningen zoals boodschappen, zorg en onderwijs veilig bereikbaar en

toegankelijk te maken door routes veiliger te maken. De gemeente wil samen met de bewoners komen tot een inventarisatie van de belangrijkste routes in de wijk, de veiligheidsproblemen op de routes en mogelijke maatregelen. De gemeente richt zich op kwetsbare verkeersdeelnemers, met name ouderen en kinderen. Veel van de problemen die boven tafel komen blijken om verkeersveiligheid te gaan, maar af en toe komt ook sociale veiligheid aan bod.

Met een Veilig Lint in de wijk Dauwendaele is een begin gemaakt met dit ambitieuze project. Bewoners van de wijk Dauwendaele hebben de belangrijkste voorzieningen van de wijk geïnterpreteerd. Na wikken en wegen, want er zijn veel belangrijke voorzieningen en dus ook veel belangrijke routes in Dauwendaele, is één route als Veilig Lint gekozen.

Inmiddels is een vergelijkbare werkwijze gevolgd voor de Stroomwijk in Middelburg. Met behulp van bewoners zijn de belangrijkste routes bepaald en is voor die routes bekeken waar verbeteringen nodig zijn.

Het betrekken van de bewoners is de kern van deze methode. De gemeente Middelburg heeft ervaren dat er heel wat tijd nodig is om bewoners te betrekken en te activeren.

In *Amsterdam*, in de Spaarndammerbuurt in het stadsdeel Westerpark, is in maart 2006 begonnen met de aanleg van een kindlint (concept en begeleiding door SOAB, adviesbureau voor o.a. mobiliteit en ruimte, te Breda). Doel daarvan is, dat kinderen op een leuke, verkeersveilige en sociaal veilige manier over straat worden geleid. Het kindlint is een duidelijk gemarkeerde route, langs allerlei bestemmingen voor kinderen. Het is een combinatie van ruimtelijke inrichting, verkeersveiligheid, (verkeers)educatie en (speel)voorzieningen.

De wijk Tanthof-West *Delft* had in 2006 de primeur van een snoep tegelroute. Dat is een route, waarover kinderen vanaf een 'dropzone' veilig naar school kunnen lopen. Aan weerszijden van de school is zo'n 'dropzone' (gemarkeerd met een Engels dropje op een paal), waar ouders hun kinderen af kunnen zetten. Kinderen volgen vervolgens de tegels met afbeelden van snoepjes naar hun school. De snoep tegelroute past in het project 'Kinderen veiliger door Delft'.

In de wijk Liebergen in *Hilversum* loopt momenteel een grote stadsvernieuingsoperatie. De bedoeling is dat in de wijk de komende tijd druk wordt gebouwd voor bijzondere groepen als psychisch, verstandelijk en lichamelijk gehandicapten en ouderen. De bedoeling is dat er een zorgvriendelijke- of levensloopbestendige wijk wordt ontwikkeld. Dit wordt ook wel eens een woonzorg-zone genoemd. Naast aanpasbaar bouwen vraagt dat om een aangepaste woonomgeving. In de wijk is een plan ontwikkeld dat is toegesneden op deze groep toekomstige bewoners. Ook wordt er rekening gehouden met sociale veiligheid. Immers de nachtzuster moet zich bij een nachtelijke oproep ook veilig voelen op haar fiets op weg naar een cliënt.

Een variant op veilige linten is de methode '*Veiligheidsmanagement voor gemeente, methode voor kindvriendelijke wijken*' van Consument en Veiligheid. Deze methode helpt gemeenten (en bewoners en andere partners) om op een structurele manier na te denken over de veiligheid van kinderen in de wijken. Ook helpt de methode om voorwaarden te scheppen voor een speelomgeving waar ruimte is voor uitdaging en waar de risico's aanvaardbaar zijn. Centraal staan ongevallen, verkeersveiligheid en sociale veiligheid op de speelplaats en op de routes ernaartoe.

Een andere variant op veilige linten zijn *OK-punten*. Dat zijn geen complete routes, maar juist punten, waar mensen die zich bedreigd voelen of slachtoffer of getuige zijn van geweld zich kunnen melden. De Stichting Meld Geweld installeert sinds 2003 OK-punten in Rotterdam en ze zijn er ook al in andere steden, waaronder Tilburg.

OK-punten zijn openbare plekken (cafés, winkels, buurtcentra, kantoren van Stadstoezicht, etc.), waar medewerkers zijn getraind om mensen op de juiste manier op te vangen en verder te helpen. OK-punten zijn herkenbaar aan het verlichte uithangbord aan de gevel.

Toepasbaarheid

Het concept van de veilige linten is in iedere gemeente toepasbaar. Voor iedere route, van kort tot lang, kan een project opgezet worden.

Kosten / capaciteit

Afhankelijk van de omvang van het project en de maatregelen die worden gekozen is de planfase niet bijzonder kostbaar. De realisatie (herinrichting van de openbare ruimte) is wel kostbaar. Wanneer dit gelijk loopt met een geplande reconstructie hoeven de meerkosten voor de realisatie van een veilig lint niet noemenswaardig duurder te zijn.

Het Kindlint in Amsterdam is financieel ondersteund door het Europees Sociaal Fonds. Ook Hilversum / Liebergen heeft Europese gelden aangeboord.

Type project / maatregel / instrument

Lint, route, kwaliteit van de leefomgeving, kinderen, ouderen, minder validen, gehandicapten, woonzorg-zone, OK-punt.

Partij die leading is

Gemeente

Andere betrokken partijen

Gemeente (verschillende afdelingen zoals Maatschappelijke Zaken, Ruimtelijk Beleid, Verkeer, wijkmanagers/wijkcoördinatoren, opbouwwerkers), bewoners, scholen.

Resultaat

Het resultaat is één of meerdere routes, die voor alle gebruikers of voor de specifieke doelgroep, veiliger zijn geworden. Het concept wordt op verschillende plaatsen in Nederland toegepast.

Meer weten?

Publicaties

- Sociaal 'Veilige Linten' in Dauwendaele te Middelburg, Veiligheidsproblemen en veilige routes tussen voorzieningen, 13 juli 2006, DSP-groep, in opdracht van de gemeente Middelburg.
- Kindlinten in Westerpark, Amsterdam. Tanthof, Delft e.a. ontwikkeld volgens concept van SOAB, Breda.
- Planontwikkeling Liebergen Hilversum, DSP-groep.

Namen, e-mails, websites, telefoonnummers

- Gemeente Middelburg, Rob Kösters (afdeling Ruimtelijk Beleid), tel. 0118 675318.
- www.kindlint.nl (Bureau SOAB, tel. 076-5213080)
- www.meldgeweld.nl (over OK-punten)

- Consument en Veiligheid, Martine Hoofwijk, tel. 020 5114530, www.veiligheid.nl (methode voor kindvriendelijke wijken)

2.7 Thuis op Straat TOS

Doel

Doel van TOS is het vergroten van de leefbaarheid in buurten en wijken door speel- en leefklimaat te verbeteren. TOS richt zich op de reductie van overlast en onveiligheid op straat en versterking van de sociale structuur.

Korte omschrijving

TOS is gericht op jongens en meisjes van 2 tot 19. TOS organiseert voortdurend activiteiten op pleinen op vaste tijden en op vaste plaatsen. TOS draait in o.a. Rotterdam, Gouda, Dordrecht en Leiden. TOS is gericht op:

- een duidelijker, gemoedelijker, fatsoenlijker en sportiever klimaat op de pleinen en straten;
- meer spelende kinderen op straat en minder overlast en vandalisme;
- eerder signaleren van situaties die uit de hand dreigen te lopen;
- maatwerk voor kinderen die dreigen te ontsporen;
- effectieve bestrijding van overlast;
- vergroten van de samenwerking met bewoners en wijkpartijen.

Variant:

OEPS staat voor Ouders en Peuters op straat, en is een juniorvariant van TOS (Thuis op straat) uit Schiedam. Meer informatie:

www.oudersenpeutersopstraat.nl

Toepasbaarheid

TOS is makkelijk overzetbaar naar allerlei situaties en plekken. De TOS projecten draaien allemaal in wijken waar leefbaarheids- en veiligheids problemen zijn.

Kosten / capaciteit

TOS vraagt inzet van verschillende professionals. Vaak kan dit worden opgenomen als onderdeel van hun takenpakket. Naast een coördinator van de TOS-activiteiten zijn er uitvoerders nodig. Binnen TOS worden zij werkbazen genoemd. Om TOS te mogen neerzetten in een gemeente moeten verschillende trainingen gevolgd worden, zoals de opleiding tot TOS-baas voor beginners en gevorderden, intervisie voor TOS-bazen en training-on-the-job. De kosten voor een training bedragen circa €200 per dag.

Type project / maatregel / instrument

Sociaal, fysiek, overlast, vandalisme, spelen, jeugd, succesvol

Partij die leading is

TOS organisatie (franchiseformule)

Andere betrokken partijen

Wijkbewoners, ouders, gemeente, sociaal cultureel werk, bewonersorganisaties, jongerenwerk, onderwijs, politie, sportverenigingen en buurtopbouw-werk.

Resultaat

Door o.a. Erasmus Universiteit Rotterdam onderzocht. Wordt als succesvol

beoordeeld.

Meer weten?

- Veelbelovend en effectief, Overzicht van preventieprojecten en – programma's, NIZW2004, ISBN 90-5957-229-7
- Ton Huiskens en Ergul Kaygun, Thurledeweg 95, 3044 ER Rotterdam tel. 010 4367888, www.thuisopstraat.nl
- Meer informatie over OEPS in: Binding met de buurt, uitgegeven door PJPpartners 2005, ISBN 90-7138-14-2

Voorbeelden

- Buitenkasten. Bij een Buitenkast kunnen kinderen van 4 tot 14 jaar speelgoed voor buiten lenen. Hiermee kunnen zij in de omgeving van de Buitenkast spelen. Het goedkopere speelgoed is gratis. Voor het lenen van duurder speelgoed moeten de kinderen munten betalen. Die kunnen zij verdienen door klusjes in en voor de buurt op te knappen. Daarnaast delen de kastbeheerders, de school, de wijkagent en de buurbeheerders munten uit voor positief gedrag. Kastbeheerders lenen het speelgoed uit, houden toezicht op de kinderen en het speelgoed uit, begeleiden de kinderen bij het spelen. Waar mogelijk worden ouders en omwonenden bij het project betrokken. Het project biedt de kinderen een alternatief voor rondhangen en vervelen en zij leren verantwoordelijkheid te nemen voor hun speelomgeving. Doordat ook ouders en buurtbewoners bij de Buitenkast worden betrokken, vergroot het project de sociale samenhang in de buurt. Gemeente Amersfoort, afdeling Wijkontwikkeling, wijkmanagers, tel. 033-4694571 of 033-4694960.

2.8 Betrekken van jongeren / vandalisme en vernielingen

Doel

Het nadrukkelijk betrekken van jongeren kan vandalisme en vernieling doen verminderen. Dat kan ook door hen bewuster te maken van hun leefomgeving en de kosten van vandalisme.

Omschrijving

Er bestaan verschillende projecten die aan bovenstaande doelstelling voldoen. De projecten hebben gemeenschappelijk dat zij gericht zijn op het bewustmaken van kinderen en jongeren met hun directe leefomgeving. Dit kan door de dialoog met hen aan te gaan over hoe zij de buurt ervaren en wat hun wensen zijn en door hen alternatieven te geven voor hun huidige gedrag.

Varianten

- De Buurt ons Huis is een project dat sterk gericht is op de betrokkenheid van kinderen (basisschool 4-12 jaar) met hun leefomgeving. Het doel van het project is om kinderen bewuster te maken over: wat een buurt is, wie er in een buurt wonen en werken, en wat een buurt leefbaar maakt. Zo moet er positieve binding ontstaan tussen kinderen en de buurt waarin zij wonen en naar school gaan, en worden vernielingen voorkomen. Het project De Buurt Ons Huis kan worden ingezet in probleemwijken maar is daar niet specifiek voor bedoeld. Het materiaal dat wordt geleverd is mooi, goed bruikbaar en op maat gemaakt met fotomateriaal uit de eigen gemeente.
- Leiden kent een variant om jongeren actief in te zetten voor hun buurt:

het Leids Zakgeldproject. Het doel van dit project is om kwetsbare jongeren de mogelijkheid te bieden om buiten schooltijd iets bij te verdienen en hen kennis te laten maken met het arbeidsproces waardoor deze jongeren zelfvertrouwen opbouwen en sociaalvaardig worden. In het Zakgeldproject houden een groepje jongeren twee keer per week, voor een kleine vergoeding (minimumloon), de buurt schoon. Zij verrichten (licht) schoonmaakwerk en allerlei kleine klusjes in en om de flats. Het project ondergaat binnenkort een naamsverandering en zal dan 2work4 gaan heten. Het project levert positieve resultaten. Wel zijn er enkele valkuilen te benoemen. Zo is het vinden van werkgevers lastig. De voornaamste werkgever die klussen aanbiedt aan de jongeren zijn momenteel de woningbouwcorporaties. Structureel zijn er 12 jongeren betrokken bij het project. Gezien de begeleiding die zij nodig hebben is dit het maximum. Het zijn voornamelijk buitenklussen. Meisjes vinden vaak binnenklussen leuker, zoals helpen bij de catering.

- Het project Geld voor geen geweld (wijkoverleg Venlo-Noord) maakt jongeren bewust van de hoge kosten van de vernielingen die worden aangebracht en van alternatieve bestedingsmogelijkheden van dit bedrag. Vastgesteld wordt wat er gemiddeld aan vernielingen plaats vindt, en wat de herstelkosten daarvan zijn. Kinderen en jongeren kunnen de helft van dat bedrag verdienen als de wijk schadevrij blijft. Met een zandloper in de wijk wordt bijgehouden hoe de stand is. Kinderen bepalen zelf waar het geld dat zij 'verdienen' aan wordt besteed.

Toepasbaarheid

Projecten gericht op basisschoolleerlingen en de betrokkenheid van deze leeftijdsgroep bij hun leefomgeving zijn heel breed toepasbaar. Projecten gericht op wat oudere jeugd (vanaf 12 jaar) zijn meer toepasbaar op kwetsbare jongeren of in wijken waar er een problematiek is van overlast van jongeren op gebied van criminaliteit en vandalisme.

Kosten en capaciteit

De Buurt Ons Huis: startkosten voor een gemeente bedragen: ca. € 9000. Kosten variëren aan de hand van de grootte van de gemeente. Dit bedrag is opgebouwd uit de aanschaf van materiaal (€800 voor een basiskist en €600 voor een buurtkist), handleiding voor docenten, videomateriaal, informatiebijeenkomst(en). Verder vereist het project een coördinator (bijv. vanuit gemeente, wijkcentrum of welzijnsorganisatie), o.a. voor de werving van basisscholen.

Toegepast in o.a. Hilversum, Amersfoort, Oss, Smallingerland, Enschede, Culemborg. De gemeente en eventueel de politie zijn betrokken bij het project. De Buurt Ons Huis bestaat uit lesboeken en lesmaterialen voor de verschillende groepen in de basisschool. De school herhaalt het project elke twee jaar. Kinderen komen dus tijdens hun basisschoolperiode een aantal keren met het project in aanraking.

Kosten die bij het project Geen geld voor geweld komen kijken zijn: activiteitenbudget/ speelmobiel inhuren.

Type project / maatregel / instrument

Betrokkenheid, buurt, kwaliteit leefomgeving, leefbaarheid, jongeren, vandalisme, preventie

Partij die leading is

Gemeente

Andere betrokken partijen

Welzijnsorganisaties, politie, onderwijsinstellingen

Resultaat

Heel veel projecten hebben geen evaluatie en er kan dan ook niet van worden gezegd of ze succesvol zijn.

"Geen geld voor geweld" kan wel resultaten laten zien. Resultaat: er zijn minder vernielingen (25%), kinderen spreken elkaar er op aan. Het project heeft verschillende prijzen gewonnen (zie daarvoor www.hevowijkprijs.nl). Er worden in de aanpak ook alternatieve projecten aangeboden aan jongeren, zoals een graffiti cursus. Daarbij krijgen zij platen en muren ter beschikking waarop graffiti wel mag, als zij andere delen van de wijk schoon houden.

Meer weten?

- 'De buurt ons huis': SOM Nijmegen tel. 024 3789206 heeft materiaal en methodiek ontwikkeld. E.kleinsmann@somnet.nl.
- 'Geen geld voor geweld': Venlo, afdeling wijkgericht werken/ veiligheid, Marli van Ulft, mjgultv@venlo.nl
- 'Leids zakgeldproject'. Voor meer informatie zie: <http://www.leids-zakgeldproject.nl>
- www.kei-centrum.nl Centrum voor Stedelijke Vernieuwing
- Binding met de buurt, Auteur Jong, S. de en Swart, S. de, ISBN 90-7138-14-2

Bijzondere projecten / voorbeelden

- GO4IT, jongerenklusteam, een project van HALT. Jongeren vanaf 12 jaar voeren klussen uit in de wijk. Zij doen dit vrijwillig en onder begeleiding. Na vier middagen werken ontvangen zij een certificaat en €25. Meer informatie: Carola Mooijman, cmooijman@halthaaglanden.nl, www.haaglanden.nl.
- Andere vindplaats van jongeren: sportaccommodaties. Meer informatie: www.hetccv.nl: Themadossier voetbalvandalisme (o.a. project Helden rond de velden).
- Onder 5.1 Wijkveiligheidsplannen zijn nog 2 voorbeelden opgenomen hoe kinderen kunnen worden betrokken bij het maken van plannen in de wijk.

2.9 Kids & Space

Doel

Doel van Kids & Space is potentiële hangjongeren in een vroeg stadium te betrekken en laten meedenken over hun eigen omgeving buiten. Door ze aan te spreken op hun kennis en ze als het ware ambassadeur te maken voor hun leeftijdsgenoten ontstaat een betrokkenheid die minder snel tot overlast zal leiden. Nevendoelstelling is de eigenwaarde van jongeren te vergroten.

Korte omschrijving

Kids & Space is een spel, waarbij in een aantal stappen jongeren (in de leeftijdsgroep van 12-18) betrokken worden bij lopende openbare ruimteplannen of stedenbouwkundige plannen.

De volgende stappen worden genomen:

- 1 Benaderen jongeren via jongerenwerk / buurtsportwerk, etc.
 - 2 De jongeren komen bij elkaar en krijgen een intro over openbare ruimte en bloopers en successen; jongeren maken (groepsgewijs) daarna een lijst van bouwstenen/objecten, die zij in de openbare ruimte zouden willen zien (Jongeren Stedenbouwkundig Programma van Eisen). Dit JPVE wordt als groslijst ingebracht, waar mogelijk gecombineerd en gevisualiseerd (bouwstenen voor het spel). Elk spelonderdeel krijgt een bepaald aantal punten;
 - 3 Jongeren komen zelf aanzetten met voorbeelden van aansprekende slechte voorbeelden van pleinen en dergelijke, ingericht voor jongeren.
 - 4 In groepen wordt het spel gespeeld. Alle elementen samen hebben een bepaalde totaalscore en daarbij moeten ze als groep onderhandelen over welke elementen ze willen kopen (de som der delen is natuurlijk veel meer dan het aantal dat ze mogen besteden (rekening houdend met claims van ouderen, kleuters).
 - 5 Op voorgeprogrammeerde maquettes van het openbare domein worden de bouwstenen ingezet en een masterplan ontwikkeld. In de groep zijn onderhandelaars, rekenaars en bouwers nodig
 - 6 De jongeren presenteren hun plannen aan elkaar en aan een jury bestaande uit een ontwerper openbare ruimte/ stedenbouwkundige, bestuurder, afgevaardigde ouderenvereniging, projectleider plangebied.
 - 7 Evaluatie. De jongeren jureren de plannen, die stedenbouwers/ ontwerpers openbare ruimte gemaakt hebben. De rollen worden omgedraaid!
- Er zijn wel meer projecten op het gebied van jongerenparticipatie. Kids& Space is in die zin vernieuwend, dat behalve dat er naar jongeren wordt geluisterd, ze ook zelf aan het ontwerpen, regelen en verkopen slaan. Ze worden ambassadeur van de openbare ruimte in hun wijk.

Toepasbaarheid

Kids & Space is eenvoudig te koppelen aan plannen voor herinrichting van de openbare ruimte of nieuwe stedenbouwkundige plannen in herstructureeringswijken. Het kan daarbij door de korte omlooptijd (drie a 5 maanden) meeliften in het planvormingsproces. De meeste tijd gaat zitten in het benaderen van jongeren en het "bij de les houden" van jongeren: het bewaken van de continuïteit. Het instrument behelst meer dan jongeren bij elkaar stoppen, jongerenwerker er aan toevoegen en een straat uitzoeken, die op de schop gaat.

Kosten / capaciteit

De kosten van het project zijn € 13.000,- als het grotendeels extern wordt uitbesteed. Indien er enkele modules door de gemeente/jongerenwerkers verricht worden kan dit in mindering gebracht worden op de prijs.

Type project

Fysiek, sociaal, jongeren, participatie, communicatie, openbare ruimte, empowerment, zelfredzaamheid.

Partij die leading is

Veelal gemeente / projectleider. Voor het begeleiden van de jongeren is iemand met ervaring op terrein jeugdparticipatie en een ontwerper openbare ruimte met kennis van sociale veiligheid en beheerbaarheid noodzakelijk.

Andere betrokken partijen

Gemeentelijke diensten, buurtopbouwwerk / jongerenwerk, politie.

Resultaat

Het spel is afhankelijk van de inzet van de gemeente en de continuïteit van begeleiding. Dus moeilijk meetbaar. De keren dat het is gespeeld bleek het een aansprekende methode te zijn

Meer weten?

- Jongeren stedenbouwkundig Programma van Eisen. Gert Jan Slump en Tobias Woldendorp DSP-groep in Handboek Jeugdbeleid 2000,
- Kindvriendelijke projecten in de openbare ruimte, een initiatief van VNG, Jantje Beton en het Ministerie van VROM in kader van netwerk Child Friendly Cities (2006)
- Spelen met Ruimte, Handboek gemeentelijk speelruimtebeleid, uitgave VROM, NUSO op initiatief van Child Friendly Cities (2006).
- Werkboek Kids & Space in het polderweggebied, Stadsdeel Amsterdam Oost/Watergraafsmeer. (begeleiders MCE en DSP), 2001
Brochure Kids & Space, DSP-groep, Amsterdam (2002)

2.10 Buurt, Onderwijs en Sport (BOS-impuls)

Doel

Bevorderen van samenwerking tussen Buurt, het Onderwijs en de Sport samenwerken aan het tegengaan van achterstanden bij de jeugd tussen de 4 en 19 jaar.

Korte omschrijving

Het ministerie van VWS heeft de BOS-impuls ingesteld als subsidie voor gemeenten, om samen met buurt-, onderwijs- en sportorganisaties sportieve activiteiten te organiseren voor kwetsbare jongeren. De achterliggende gedachte is dat door het organiseren van laagdrempelige sport- en beweegactiviteiten jongeren worden gestimuleerd tot een gezondere leefstijl en probleemgedrag wordt teruggedrongen. De activiteiten sluiten goed aan bij de brede school gedachte. Een brede school is een samenwerkingsverband tussen partijen die zich bezighouden met opgroeiende kinderen. Doel van het samenwerkingsverband is de ontwikkelingskansen van de kinderen te vergroten. Onderwijs en welzijn zijn in ieder geval participanten. Kinderopvang, peuterspeelzaal, sport, cultuur, bibliotheek en andere instellingen kunnen ook een onderdeel van de brede school zijn. Bovengenoemde sportprojecten vragen om een (sociaal) veilige ruimte voor kinderen om vrij te kunnen bewegen. Grote steden kennen echter vaak een beperkte buitenruimte voor kinderen/ jongeren om te bewegen, spelen en / of te sporten in de buurt. Er zijn verschillende mogelijkheden om meer en/ of betere speelruimte te creëren. In Amsterdam zijn er goede ervaringen met een Zoneparc. Dit is een opnieuw ingericht schoolplein waarbij gebruik wordt gemaakt van drie zones. Het voornaamste doel is om leerlingen met behulp van Zoneparcs in vooral achterstandswijken te activeren en meer te laten spelen. Playgrounds van de Richard Krajicek Foundation hebben hun bestaansrecht bewezen in Amsterdam Zuidoost en de Schilderswijk in Den Haag: De werkwijze van de Foundation bestaat uit het opzetten van (tennis)projecten en de aanleg van speelpleinen die heringericht worden voor het beoefenen van verschillende sporten. Door de aanwezigheid van beheerders en sportleiders ontstaat een sociaal veilige situatie voor jongeren. Ook Cruyff Courts bieden een veilige plek in de wijk voor kinderen om te spelen, sporten en bewegen. Vaak is de aanleg van een Cruyff Court de aanleiding voor de

betrokken gemeente om extra speelvoorzieningen aan te leggen of om de buurt eromheen op te knappen.

Toepasbaarheid

Via BOS kunnen uiteenlopende projecten gericht op sportaanbod in achterstandsbuurt worden opgezet. BOS haakt aan op bestaande activiteiten van sportbuurtwerk, onderwijsinstellingen en sportverenigingen en probeert een meerwaarde te bereiken door meer samenwerking. Deze werkwijze is breed toepasbaar. Sterke sportverenigingen kunnen makkelijker inhaken op de vraag vanuit de buurt/ scholen. Grote steden hebben vaak een meer uitgebreid aanbod van sportbuurtwerk activiteiten. Minimaal vereist is (binnen- of buiten-) ruimte voor de activiteiten, een coördinator vanuit de gemeente of welzijnsorganisatie en één of meer consulenten/ sportbuurtwerkers voor de uitvoering.

Voor een Playground of Cruiff Court moet voldoende ruimte beschikbaar zijn, en de gemeente moet kunnen zorg dragen voor een goed beheer van de ruimte. Alleen dan kan er een (sociaal) veilig speel/ sportklimaat ontstaan.

Kosten / capaciteit

- Richard Krajicek Foundation, kosten variërend van € 20.000 - € 40.000, gefinancierd door de Foundation. Playgrounds zijn er o.a., in Almelo, Hilversum, Reigersbos
- Johan Cruiff Foundation, kosten ca. € 50.000 voor het kunstgras en de aanleg (gefinancierd door de Foundation)

Type project / maatregel / instrument

Sport, kwaliteit leefomgeving, achterstandswijken, jongeren

Partij die leading is (lokale) overheid

Andere betrokken partijen

Welzijnsorganisaties, sportbuurtwerk, (brede) school, sportverenigingen, naschoolse opvang

Resultaat

De BOS-projecten zijn voor het merendeel nog in de opstartfase. Over het resultaat dat de projecten opleveren kan daarom nog weinig gezegd worden. Nu in de eerste fase wordt wel zichtbaar dat er meer samenwerkingsverbanden ontstaan binnen de buurt-onderwijs-sport driehoek en dat er meer aandacht komt voor de gezondheidsaspecten rond sport en bewegen van jeugd. Steeds vaker wordt bijvoorbeeld de GGD betrokken om schoolklassen te volgen op gezondheidsgebied (zie ook Jump-in Amsterdam, <http://www.jumpin.nl>)

Meer weten?

- Het Zoneparc is een idee uit Engeland en wordt in Nederland gecoördineerd door 'Victory for Life'. In Amsterdam Geuzenveld (Westelijke Tuinsteden) hebben twee scholen met dit project geëxperimenteerd. Lees het artikel 'Herindeling schoolplein stimuleert kinderen' (van 28 maart 2006 / Binnenlands Bestuur).
www.zoneparc.nl
- Richard Krajicek Foundation www.richardkrajicek.nl
- Johan Cruiff Foundation, www.cruiff-foundation.org

Publicaties

Bos van start. Resultaten eerste meetjaar 2006. Eric Lagendijk, Stella Blom (DSP-groep).

Websites

BOS-projecten: zie www.boswijzer.nigz.nl

BOS instrumenten voor monitoring en evaluatie: zie www.bosimpuls.nl

Bijzondere projecten / voorbeelden

- Rotterdam: Schoolsportplein, bestaande uit een multifunctioneel kunstgrasveld van 10 bij 20 meter o.a. geschikt voor handbal, volleybal en tennis. Daaromheen ligt een asfalt atletiekbaan. Er is een pannakooi geplaatst en er zijn tafeltennistafels, schaak- en damvelden en een klimwand. meer informatie: Lisette Eijgelsheim, communicatieadviseur, l.eijgelsheim@senr.rotterdam.nl
- KICK-project. Bedoeld voor jongeren tot 22 jaar (met een justitiële maatregel), met als doel begeleiden met hun terugkeer naar de maatschappij. De jongeren krijgen structuur in hun leven door een dagprogramma voornamelijk bestaand uit sportactiviteiten. Voor meer informatie: Praktijkboek Sociale Veiligheid. Voorbeelden van succesvolle veiligheidsprojecten in de Brabantse (grote) steden (Uitgave Provincie Noord-Brabant 2006).

2.11 Aankoop panden

Doel

Het is niet altijd effectief en afdoende om problemen op het gebied van drugshandel en bijvoorbeeld prostitutie met het bestaande (regel) instrumentarium 'te lijf te gaan'. Aankopen van vastgoed om grip te krijgen op het gebruik of het voorkomen van ongewenst gebruik (prostitutie, drugshandel, koffieshop, etc.) is dan een betere strategie. Een structurele aanpak leidt vaak tot een Wijk Ontwikkelings Maatschappij (WOM).

Korte omschrijving

De WOM is ontwikkeld om in verloederde wijken grip te krijgen op vastgoed c.q. op de functie die in het vastgoed wordt uitgeoefend. De eerste WOM's zijn ontstaan in Rotterdam. Sinds enkele jaren zijn er ook 'nieuwere' WOM's. Gestimuleerd vanuit het GSB-beleid om de stagnerende herstructureringsopgaven te activeren. De nu bekende WOM's - zoals WOM-Tarwewijk Rotterdam - bestaan meestal uit corporaties, gemeenten en projectontwikkelaars.

Een voorbeeld van een nieuwe WOM is Enschede. Kernactiviteit is het aankopen van panden waar verloedering van uitgaat, deze saneren en weer op de markt zetten. Verder vindt er intensief buurtbeheer plaats.

De overheid komt nogal eens direct of indirect in aanraking met partijen waar het 'niet helemaal mee in de haak is'. Denk hierbij aan de vergunningverlening in de prostitutie.

De Wet BIBOB geeft bestuursorganen een extra instrument in handen om de integriteit te controleren van partijen met wie zij zaken doen. Het kan gaan om aanvragers van bepaalde vergunningen en subsidies en gegadigden voor overheidsopdrachten. Dit om te voorkomen dat de overheid ongewild bijdraagt aan criminele zaken.

Toepasbaarheid

Het zal duidelijk zijn dat een gemeente of een WOM niet snel overgaat tot de aankoop van panden. Maar als het probleem niet op een andere manier kan worden opgelost (vergunningverlening, handhaving, etc.) is aankoop een goede optie.

Kosten / capaciteit

De aankoop van een pand dat veel overlast geeft, kost veel geld. Ook kan de onderhandeling nogal op zich laten wachten voordat de prijs acceptabel is.

Type project / maatregel / instrument

Fysiek, onroerend goed, criminaliteit, kwaliteit van de leefomgeving, organisatie

Partij die leading is

Gemeente, WOM

Andere betrokken partijen

Woningcorporaties, vastgoedontwikkelaars, overheids nv.

Resultaat

Er is geen onderzoek bekend van de werking van het aankopen van panden. Wel zijn er aansprekende resultaten uit Rotterdam, Venlo, Enschede en de Wallen in Amsterdam bekend.

Meer weten?

- www.sev.nl
- www.justitie.nl, doorklikken naar onderwerpen, criminaliteit en Bibob

2.12 Checklist terugdringen agressie bij publieksvoorzieningen

Doel

Met behulp van een checklist kan in kaart worden gebracht wat de kwetsbare plekken zijn in en om gebouwen die een publieksfunctie hebben. Daarbij is sprake van agressie en daaruit voortkomende onveiligheidsgevoelens

Korte omschrijving

Na het in kaart brengen van de risico's kunnen er verbeter voorstellen worden gedaan op het gebied van inrichting, beheer, organisatie, training en dergelijke.

Bij een kantoor met publieksfunctie worden er 52 onderdelen onderscheiden, waarop agressie en daarmee onveiligheidsgevoelens in kaart kunnen worden gebracht. Die onderdelen/patronen¹ zijn te verdelen in zes hoofdgroepen. De eerste hoofdgroep begint op de schaal van de wijk, de ligging van het gebouw in de omgeving, de bereikbaarheid, parkeergelegenheid etc. Daarna wordt de buitenzijde en vervolgens de indeling van het gebouw bestudeerd. Binnen in het gebouw wordt onderscheid gemaakt tussen voorzieningen, entree /balie, wachtruimte en spreekkamers.

Noot ¹ Er is een analogie met het Politiekeurmerk Veilig Wonen. Er wordt een reeks aan patronen doorlopen van wijkniveau tot interieur.

Er wordt gewerkt met een checklist, gebaseerd op het geven van cijfers. Daarnaast is er een uitgebreid handboek met achtergrondinformatie over het invullen van de checklist.

Op de checklist staat een aantal kolommen. De eerste geeft het ambitieniveau aan. De tweede de feitelijke score. Het verschil tussen beiden geeft de noodzaak van actie nemen aan. Een verkorte variant van de ketenaanpak is het met de facilitymanager./ bedrijfshulpverlener rondlopen en het terugkoppelen van de risico's en aanbevelingen in een korte rapportage.

Het vernieuwende is dat de risico's voortvloeiend uit een publiekvoorziening in een brede context wordt neergezet. Met andere woorden, dat agressie gezien wordt vanuit de optiek van de gefrustreerde cliënt, waarbij een reeks aan frustraties, die een klant oploopt op weg naar de spreekkamer in beeld gebracht worden.

Toepasbaarheid

Het instrument is eenvoudig toe te passen. Met de checklist uit de Handleiding Preventie van agressie en geweld op de werkplek in de hand kan een gebouw en de directe omgeving geschouwd worden. Van belang is dat zowel analytisch denkende mensen als oplossingsgericht denkende mensen de checklist invullen.

Kosten/capaciteit

De verkorte variant, het rondlopen met facilitymanager/ bedrijfshulpverleners en het in kaart brengen van risico's en oplossingen en het schrijven van een beknopte rapportage ligt in de orde van grootte van € 2000 - € 3000. Het meer uitgebreid in kaart brengen en prioriteren is een twee a drievoud hiervan. Dat heeft ook te maken dat het bedrijf / de organisatie zelf meer inzet pleegt.

Type project / maatregel / instrument

Agressie, fysiek, ketenaanpak, veilige leefomgeving, criminogeen, hulpmiddel voor bedrijfshulpverleners, kwetsbare publiekvoorzieningen.

Partij die leading is

De checklist wordt op locatie ingevuld door een facilitymanager samen met een Arbo consulent/ bedrijfshulpverlener. Dit kan samen met een externe deskundige.

Andere betrokken partijen

Medewerkers.

Resultaat

Na enkele pilots gedaan te hebben bij de Gemeentelijke Sociale dienst in Amsterdam is er een handboek gemaakt.

Deze is niet geëvalueerd. Maar in de praktijk zijn bedrijven tevreden.

Meer weten?

Publicaties

Handleiding Preventie van agressie en geweld op de werkplek . August W. Dragt, Anneke van Hoek, Paul van Soomeren, Carl H.D. Steinmetz. SDU uitgevers, Den Haag 1999 ISBN 9011208712 0

2.13 Locatiecriteria Sociaal Pension

Doel

De komst van een opvang voor dak- en thuislozen levert in een buurt, waar deze gepland is bijna per definitie NIVEA²-reacties op bij omwonenden. Het zorgvuldig afwegen van de plaats waar een sociaal pension (of dagopvang voor dak- en thuislozen) kan komen is dan ook van belang om draagvlak te krijgen en een afgewogen keuze te maken. Dit geschied aan de hand van op maat toegesneden criteria, waarmee zorgvuldig alle locaties in hun context bestudeerd kunnen worden.

Korte omschrijving

Bij het onderzoeken naar de locatie, waar de minste hinder ondervonden zal worden, worden doorgaans de volgende veiligheidsrisico's benoemd:

- overlast
- onveiligheidsgevoelens
- agressie
- (winkel)diefstal
- brand

De beoordeling/toetsingscriteria die van belang zijn de volgende³:

- 1 De mogelijkheid voor de medewerkers van het centrum en de politie om zicht te hebben op de doelgroep in de omgeving van het centrum.
- 2 De bereikbaarheid van het centrum voor hulpdiensten.
- 3 Het hebben van voldoende sociale controle in de omgeving.
- 4 De aanwezigheid van functies en ruimten met een eigen veiligheidsrisico in de omgeving.
- 5 Daarnaast kun je dit vanuit het perspectief van de bewoners en andere gebruikers kijken: ouderen en kinderen zijn relatief kwetsbaar voor drugsoverlast.

Per onderzoek kunnen andere doelen en criteria gesteld worden.

De aandacht voor de aanpak is op zich niet nieuw. Maar omdat de problematiek doorgaans in grote steden speelt was er weinig aandacht voor. Maar sedert ook kleinere gemeenten door de toename van de mobiliteit maar ook door extramuralisering van de zorg (Wmo) geconfronteerd worden met drugsgelateerde overlast is er sprake van een toegenomen aandacht.

Kosten / capaciteit

De kosten zijn afhankelijk van het aantal locaties, die in kaart worden gebracht en welke risico's er zijn en wat voor overlast daarmee gepaard gaat. ook de mate van communicatie is bepalend voor de hoogte van het onderzoek.

Een indicatie van de kosten als werkzaamheden worden uitbesteed:

Inventarisatie van risico's (zonder aanbevelingen) van zes locaties zonder communicatietraject: ca. € 10.000.

Inventarisatie van risico's en aanbevelingen (scenario's) voor een nieuwe locatie inclusief communicatietraject € 16.000.

Inventarisatie van drie locaties, inclusief de huidige situatie en een uitge-

Noot ² NIVEA: Niet In Voor En Achtertuin, een Nederlandse variant op NIMBY (= Not In My Backyard)
Noot ³ Bron: locatiestudie opvang sociaal pension in Delft (januari 2006)

breid communicatietraject (organisatie bijeenkomsten) € 40.000.

Type aanpak

Voorzieningen, overlast, politiek draagvlak, afsprakenkader in het beheer, communicatie

Partij die leading is

Veelal beleidsmedewerker Welzijn en Zorg

Andere betrokken partijen

Beheerder opvang, kwaliteit leefomgeving, beheerder openbare ruimte.

Resultaat

Zorgvuldig afgewogen keuze voor moeilijk 'te verkopen' huisvesting.

Meer weten?

www.raad.delft.nl

www.zwolle.nl

Projecten met uitgebreid onderzoek naar de locatie keuze van dak-en thuislozenopvang:

- Sociaal Pension Delft, Regionale Instelling voor Beschermd Wonen (RIBW);
- Gouda, sociaal pension De Herberg;
- Zwolle, Dak-en thuislozenopvang;
- Nieuwbouw Omnizorgcentrum Apeldoorn.
- Utrecht. In Utrecht zijn er twee succesfactoren die maken dat andere steden bij Utrecht komen shoppen. De eerste reden is dat B&W speerpunten geformuleerd hebben om de drugsoverlast in relatie tot de komst van hostels te bestrijden en dat B&W daar ook actief op inzet. Daarom zijn stadsbreed hostels verspreid. De politici gaan met de buurt in gesprek op buurtvergaderingen om de toetsingscriteria over locatiekeuzes te bespreken en laten de materie niet enkel aan de GG&GD over. De tweede succesfactor is dat ook het omgevingsbeheer goed met de buurt wordt gecommuniceerd. Er is een klachtenlijn en er wordt alles aan gedaan over overlast, die te bestrijden valt met beheermaatregelen te tackelen. Daartoe worden beheerovereenkomsten opgesteld. Tenslotte wordt er in Utrecht ook met de junkies aan imago-building gewerkt. Meer informatie: Dick Reinink beleidsmedewerker van GG&GD, 030-2863208.

Telefoonnummers:

- Delft (Agnes Jonkman, Sector werk, inkomen en zorg, tel. 015-2195336)
- Gouda, Addie de Lange, Dienst Algemene en Juridische Zaken en Veiligheid, tel. 0182-588402; addie.delange@gouda.nl
- Zwolle, Patrick van Tricht, Afdeling Advies en Faciliteiten Juridische zaken en Veiligheid, tel. 038-4984044, dp.vantricht@zwolle.nl
- Apeldoorn, Tineke Hartkamp, Team openbare orde en veiligheid, tel. 055-5801323

3 Zelfredzaamheid

Intro

In deze rubriek staan projecten, voorbeelden en methoden centraal op het vlak van zelfredzaamheid (empowerment). Actieve en betrokken burgers zijn een meerwaarde voor een leefbare wijk. De in dit hoofdstuk beschreven instrumenten hebben als doel burgers te activeren en te faciliteren om zich in te zetten voor hun directe leefomgeving. Soms is het nodig om daar wat financiële middelen voor te reserveren. Maar het is ook vooral ook ondersteunen. Soms staat wet- en regelgeving burgers in de weg (ABCD/ Kan well), of is training nodig om burgers bewust te maken van wat zij zelf kunnen betekenen. Door kennis van de verschillende mogelijkheden kan een inschatting worden gemaakt van welke werkwijze geschikt kan zijn voor een specifieke situatie.

3.1 Opzoomer Mee

Doel

Het doel van Opzoomer Mee is drieledig: het bevorderen van sociaal contact, het kennen en gekend worden en het tot stand brengen van een leefbare / veilige straat.

Korte omschrijving

Opzoomeren verwijst naar de Opzoomerstraat in Het Nieuwe Westen (in Rotterdam). In 1989 voelden bewoners zich in deze straat hevig in de steek gelaten door de instanties (vooral gemeente). Drugsoverlast, slechte verlichting, vervuiling en gebrek aan sociale structuur waren de voedingsbodem waardoor bewoners zeiden: "We doen het zelf". Deze straat is binnen Rotterdam en ver daarbuiten een voorbeeld geworden. Er is een bureau Opzoomer Mee dat helpt het Opzoomeren te verspreiden. Opzoomer Mee kan als volgt worden getypeerd:

- basis is de straat;
- campagne gericht;
- mensen maken de stad (bewoners zelf actief om hun straat veilig, schoon en vriendelijker te maken);
- straatafspraken (zie ook apart gemaakte voorbeeldomschrijving; regels / etiquette).

Toepasbaarheid

Opzoomer Mee is toepasbaar in stratenclusters waar er voldoende betrokkenheid is en enthousiasme onder bewoners(groepen) en waar het toekomstperspectief van de straten/ buurt positief is. Ook moet er bereidheid zijn tot samenwerking en bereidheid tot het leveren van inzet tijdens de ont-wikkelfase en na afloop (continuïteit) bij (deel)gemeentebestuur, diensten, basisonderwijs, instellingen en zelforganisaties.

Opzoomer Mee is verdeeld in een aantal fasen, van verwerven van draagvlak en betrokkenheid tot het gezamenlijk organiseren van activiteiten en het opstellen van gezamenlijke afspraken in het kader van het bevorderen van leefbaarheid en veiligheid. In de oorspronkelijke Opzoomer projecten lag de organisatie heel sterk bij de bewoners zelf. Deze ligt nu veel meer bij professionals van Opzoomer Mee, opbouwwerk, etc.

Er zijn op lokaal niveau heel veel varianten op het Opzoomeren ontwikkeld.

Kosten en capaciteit

Het bureau Opzoomer Mee faciliteert. De kosten worden gedragen door de gemeente. De voornaamste kosten gaan zitten in het activiteiten budget. Dit budget kan variëren van een minimale hoeveelheid middelen tot een paar duizend euro per straat / aanvraag.

Type project / maatregel / instrument

Sociaal, fysiek, empowerment, organisatie, communicatie, participatie

Partij die leading is

Bewoners en Bureau Opzoomer Mee

Andere betrokken partijen

Sociaal cultureel werk, bewonersorganisaties, jongerenwerk, onderwijs, politie, sportverenigingen en buurtopbouwwerk.

Resultaat

Het Verwey-Jonker Instituut heeft in 2001 het Opzoomeren geëvalueerd. En noemt de "resultaten ongrijpbaar door de afwezigheid van heldere doelen en systematische evaluaties." Uit een andere peiling in 2005 onder 84 Opzoomerstraten blijkt dat 92 procent van de deelnemende straten vindt dat Opzoomeren daadwerkelijk helpt om betere burens van elkaar te worden. De resultaten van de jaarlijkse Omnibusenquête zijn de volgende. Uit deze grootschalige steekproef van het Centrum voor Onderzoek & Statistiek (COS) blijkt dat de deelname aan de jaarlijkse Opzoomercampagne blijft groeien. 18% procent van de Rotterdammers geeft in het onderzoek aan mee te doen. Omgerekend komt dat neer op 108.000 Rotterdammers (maar klopt dit wel echt?).

Meer weten?

- Opzoomer Mee: www.opzoomeren.nl
- Verwey Jonker Instituut / Opzoomeren, stille kracht? Onderzoek van april 2001. Kiezen voor de kudde / Jan Willem Duyvendak.
- Voor meer informatie: Projectbureau Sociale Integratie, Frans Hengeveld, tel. 010 417 38 20, fp.hengeveld@bsd.rotterdam.nl; Opzoomer Mee, Johan Janssens, tel. 010 213 05 55, jc.janssens@gw.rotterdam.nl

Voorbeelden:

- Bureau Opzoomer Mee organiseerde voor de decemberfeestdagen in 2006 een Opzoomeractie. Deze actie bestond uit een bijdrage aan straatfeest(en), o.a. 50 meter feestlinten en Goeie Burenhuisjes voor in de kerstboom of als slinger, wenskaarten om alle burens een gelukkig 2007 te wensen en een poster met handige tips en leuke ideeën voor een straatfeest (bedoeld voor straten met minimaal 50 woningen). Ook in andere seizoenen zijn er dergelijke acties.
- Er zijn van het opzoomeren zeer veel varianten te vinden. Het idee is duidelijk aangeslagen. Ter illustratie heeft Zwolle een premie op actie beleid (actieve mensen een extra steuntje geven). Zie daarvoor www.zwolle.nl doorklikken naar wijk informatie. Den Haag heeft haar Gulden Klinker zie daarvoor www.denhaag.nl (zoeken onder gulden klinker).

3.2 Regels / etiquette (straat - buurt)

Doel

Gedeelde waarden en normen doet de kans verkleinen op conflicten en vergroot de leefbaarheid.

Korte omschrijving

In de gemeente Gouda is in Nederland het begrip stadsregels ontstaan uit het integraal veiligheidsbeleid. Een aantal andere steden volgden al snel. Ook werden varianten ontwikkeld op buurt, straat en portiekniveau. Aanleiding zijn soms incidenten die plaatsvinden zoals in de Spaarndammerbuurt waar in 1999 een jongen werd doodgeschoten nadat hij een opmerking had gemaakt over het asociale rijgedrag van twee jongens op een scooter. De regels zijn veelal geen harde regels maar voorschriften gericht op het fatsoenlijk met elkaar omgaan. De regels moeten een nieuw richtpunt voor het handelen worden. De regels zijn vaak gericht op onprettig gedrag i.p.v. onwettig gedrag. Voorbeelden op buurtniveau in Amsterdam zijn Osdorp en de Spaarndammerbuurt. Voorbeelden op straatniveau zijn te vinden in Rotterdam (elkaar groeten, stadsetiquette, Opzoomeren).

Variant portiekregels

Voorbeelden op portiekniveau zijn er overal te vinden in Nederland. Ter illustratie. Woningcorporatie AWV heeft het project (On)geschreven regels in het portiek. De bewoners en de betreffende corporatie maken afspraken over het gebruik en beheer van de gezamenlijke ruimtes. De afgesproken regels worden toegevoegd aan het huurcontract en in de hal zichtbaar gemaakt met pictogrammen. De corporatie zorgt voor handhaving.

Toepasbaarheid

Projecten gericht op het opstellen van regels met betrekking tot gedeelde normen en waarden zijn toepasbaar in stratenclusters waar voldoende betrokkenheid is en enthousiasme onder bewoners(groepen) en waar het toekomstperspectief van de straten/ buurt positief is. Ook moet er bereidheid zijn tot samenwerking en bereidheid tot het leveren van inzet tijdens de ontwikkelfase en na afloop (continuïteit) bij (deel)gemeentebestuur, diensten, basisonderwijs, instellingen en zelforganisaties.

Kosten en capaciteit

Het opstellen van gezamenlijke regels vraagt vaak om de inzet van een professional. Deze professional kan afkomstig zijn van een gemeente, welzijnswerk of van een woningcorporatie.

Project / maatregel / instrument

Sociaal, fysiek, empowerment, organisatie

Partij die leading is

Gemeente, woningcorporatie, bewoners

Andere betrokken partijen

Wijkbewoners, huurders, politie, ondernemers, sportverenigingen en buurt-opbouwwerk, etc.

Resultaat

Er zijn veel positieve beschrijvingen bekend. Maar of het echt werkt is onbekend omdat gericht evaluatie onderzoek ontbreekt.

Meer weten?

- Verwey-Jonker Instituut en RUU De gouden stadsregels. Op weg naar moreel burgerschap.
- http://www.verwey-jonker.nl/publicaties/con_pub.asp?K=13&P=503&ar=True&T=I
- Handreiking gedragscodes, een uitgave van het Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid, september 2006. Op te vragen via info@hetccv.nl.
- www.amsterdam.slinger.nu

3.3 ABCD/ Kan wel!

Doel

Het zoveel mogelijk voorkomen dat bewoners stuiten op bureaucratie en onwil als zij zelf een wijkinitiatief willen starten.

Korte omschrijving

Het project Kan wél! is in Nederland gestart in 2005 en loopt tot en met 2007: Het project richt zich op bewonersinitiatieven. Uitgangspunt is: een bewoner heeft een idee en wil dit gaan uitvoeren. Hiervoor is wat hulp nodig bij de uitwerking en geld voor de uitvoering. In 15 maanden en in tien wijken wordt getracht minimaal 120 nieuwe bewonersinitiatieven te starten. Een 'ontwikkelingswerker' tracht de 'alledaagse doener' te lokaliseren en te mobiliseren en kan (financiële) hulp bieden bij het tot stand brengen van hun ideeën.

Kan wél! is een Nederlandse variant van de Amerikaanse ABCD-methode en het Engelse Can do (www.thescarmantrust.org). De Amerikaanse [ABCD-methode](#) (Asset Based Community Development) ligt ook in het verlengde.

Het is een methode die uitgaat van de kennis en kunde van bewoners en de aanwezige (informele) samenwerkingsrelaties die zij onderhouden. Daarmee zet het zich af tegen de probleembenadering die in Europa en ook in Nederland gebruikelijk is: interveniëren op basis van problemen in de wijk en vervolgens plannen maken waar bewoners bij betrokken worden. De achterliggende gedachte van de ABCD-methode is daarentegen dat mensen in wijken en buurten zelf over enorm veel creativiteit beschikken en bereid zijn zich in te zetten voor een leefbare buurt als je ze maar de ruimte geeft.

De ABCD methode wordt in Engeland sinds 2003 onder de naam 'Can Do' in een groot aantal steden uitgevoerd door The Scarmantrust. Can Do roept lokaal mensen op met ideeën voor activiteiten in de directe woonomgeving. Via e-mail en telefoon kunnen mensen zich melden. In elke wijk zijn mensen te vinden die inventief zijn, anderen kunnen meekrijgen door hun enthousiasme en die over genoeg doorzettingsvermogen beschikken om een initiatief van de grond te krijgen. Een speciaal getrainde 'development worker' beoordeelt het idee en verstrekt een startbudget. Het initiatief staat los van allerlei activiteiten van in de wijk actieve instituties.

Vernieuwend, en ook gedurfd, is dat Kan Wél! ideeën van bewoners zelf als uitgangspunt neemt vanuit de gedachte dat problemen vaak oplossen als je vanuit het idee van mensen zelf werkt. De overheid assisteert in feite bij burgerinitiatieven. Opvallend is ook dat bij Kan Wél! de vrijwilliger het projectbudget zelf beheert. (In Engeland is slechts een of twee keer gefraudeerd op ongeveer 200 projecten).

Toepasbaarheid

Kan wél! vraagt inzet van betrokken en actieve burgers. Binnen het project kunnen uiteenlopende activiteiten worden opgezet. Er kan heel veel, mits binnen de gestelde grenzen. Een project van Kan wél! is aan drie voorwaarden verbonden:

- het moet een activiteit zijn die niet al bestaat in de wijk,
- het project moet niet gericht zijn op een enkele etnische groep en
- het idee moet volgens de ontwikkelingswerk(st)er haalbaar zijn

Verder moeten de tien wijken, waarin de Kan wél!-projecten moeten ontstaan, een maximaal inwonertal hebben van 40.000. De stadswijken moeten liggen in grote steden waar een beperkt aantal corporaties veel bezit heeft in de sociale huursector. In de vijftien maanden die het project duurt, willen de initiatiefnemers minimaal 120 nieuwe initiatieven van start laten gaan. Het is spannend of de projecten toch niet zullen botsen tegen de regels en bureaucratie.

Kosten en capaciteit

Kan wél! wordt zowel landelijk als lokaal gefinancierd. Het ministerie van VROM, de brancheorganisatie voor woningcorporaties Aedes, SEV en woningcorporatie het Oosten uit Amsterdam financieren de landelijke organisatie van het project.

De lokale kosten voor de diverse projecten in de wijken worden gefinancierd door de woningcorporaties uit de betreffende wijken. Dat zijn onder andere Portaal (Leiden), Rochdale (Amsterdam), WonenBreborg (Tilburg en Breda), Ymere (Almere) en ZVH (Zaandam). Het LSA wordt gesubsidieerd door het ministerie van BZK en de 27 (middel)grote gemeenten die samenwerken in het kader van het Grotestedenbeleid.

Het project vereist de inzet van een hulpverlener/ ondersteuner, in dit project 'ontwikkelingswerker' genoemd. De bewoner mag een beroep doen op een activiteitenbudget van Kan wél! met maximaal € 2500 budget per project.

Type project / maatregel / instrument

Sociaal, fysiek, bewonersinitiatieven, voorzieningen, participatie, communicatie, leefbaarheid, zelfredzaamheid, empowerment.

Partij die leading is

Bewoners

Andere betrokken partijen

Aedes vereniging van woningcorporaties, Ministerie van VROM/DGW, SEV, Landelijk Samenwerkingsverband Aandachtswijken (LSA), Woningcorporatie Het Oosten

Resultaat

In Engeland is gebleken dat als het lukt een flink aantal initiatieven op deze manier van de grond te krijgen, het leefklimaat aantoonbaar en duurzaam verbetert tegen veel lagere kosten dan de gebruikelijke aanpak waarbij bewoners worden uitgenodigd te participeren in beleid gericht op probleembestrijding dat meestal elders wordt uitgedacht.

Het project Kan wél! in Nederland loopt tot 1 mei 2007 en zal worden geëvalueerd door de Tilburgse School voor Politiek en Bestuur (Sandra Kensen en Ted van de Wijdeven)

LSA en Aedes hebben besloten het project een vervolg te geven na mei 2007. In de tweede ronde komt de focus wat meer op jongeren te liggen. Daarnaast moet het vervolg een aantal instrumenten opleveren die een bredere toepassing van deze aanpak mogelijk maken. Het gaat daarbij om een methodiekbeschrijving, een werkboek voor ontwikkelingswerkers en een handboek voor bewoners.

Meert weten?:

- www.sev.nl
- [Project 'Kan wel!' goed op koers](#) (PDF)
- www.kanwel.nl
- www.lsabewoners.nl
- www.kei-centrum.nl
- Verbeter je buurt. Doe het zelf. Uit: Het Experiment, jaargang 22, nummer 4, december 2006.
- Kan niet bestaat niet, Uit: Nieuwsbrief LPB (Platform voor wijkgericht werken), jaargang 13 nummer 4, december 2006.
- Aedes (2005) [Met Kan wél! kiezen voor kansen in de wijk](#). Aedes-website: www.aedes.nl, 28 september 2005.
- Aedes (2006) [Kan wél! officieel van start](#). Aedes-website: www.aedes.nl, 7 februari 2006.
- Brug, I. van der (2005) Bewoners zijn het vertrekpunt. In: [Aedes-magazine](#) nr. 21, oktober 2005.
- Cornelissen, H. (2006) Kan wél! van start in 10 steden. In: LSA Bewoners Berichten, maart 2006
- Zorg + Welzijn (2006) ['Kan wél!' inspireert buurtbewoners](#). In: Nieuwsbrief Zorg + Welzijn, 10 februari 2006
- Wijken voor bewoners. Toepassing en toepasbaarheid in Nederland. (NIZW, Verwey-Jonker Instituut). Het document is te vinden op www.hetkenniscentrum.nl.

Bijzondere projecten / voorbeelden

Zie de website van Kan wel!: www.kanwel.nl voor een overzicht van alle projecten.

Steden die mee doen aan Kan wel! zijn: Amsterdam, Emmen, Almere, Leiden, Arnhem, Breda, Tilburg, Venray, Kerkrade, Zaandam, Haarlem.

3.4 Bewoners en onveiligheidsgevoelens (training)

Doel

Onveiligheidsgevoelens bij bewoners verminderen door training, feitelijke kennis en/of vergroten van betrokkenheid.

Korte omschrijving

In dit onderdeel worden een aantal varianten beschreven van projecten gericht op het verminderen van onveiligheidsgevoelens. De eerste categorie is gericht op het aanbieden van trainingen aan (oudere) bewoners. De tweede categorie is meer gericht op empowerment en het ontwikkelen van activiteiten door de doelgroep zelf.

Senioren en Veiligheid beoogt onveiligheidsgevoelens bij ouderen te verminderen door: kennis over feitelijke onveiligheid te vergroten (inzicht in werkelijke omvang van de criminaliteit in de wijk) en hun weerbaarheid te versterken. Het gaat er in een project in Amsterdam vooral om dat ouderen een reëel beeld krijgen van de feitelijke criminaliteit en leren wat ze zelf

kunnen doen om hun veiligheid te vergroten (bijvoorbeeld aanpassingen in gedrag). Middelen zijn o.a.: voorlichting over veilig hang- en sluitwerk en weerbaar gedrag, 'meer bewegen voor ouderen'. In sommige buurten werken bewoners samen om hun woonomgeving te verbeteren. In 2006 zit het project Senioren en Veiligheid in een nieuwe fase. Daarbij wordt vooral ingezet op veel kleinschalige, gezamenlijke projecten.

Niet alleen voor senioren bestaan er weerbaarheidstrainingen. De gemeente Utrecht biedt bewoners een *bewonerstraining omgaan met agressie van jongeren* aan. Dat gebeurt wijksgewijs. Het doel van de training is het vergroten van de weerbaarheid van wijkbewoners door te leren omgaan met agressief / moeilijk gedrag van jongeren. Door training leren bewoners om te gaan met agressie, culturele verschillen, etc. Er wordt gewerkt met (Marokkaanse) acteurs. Bij het project zijn betrokken: bewoners, sociaal cultureel werk, bewonersorganisaties, CeRe (Bureau voor Cultuur en Re-integratie), jongerenwerk, onderwijs, politie, sportverenigingen en buurtopbouwwerk, gemeente.

Ouderenproof is er op gericht om de betrokkenheid en zelfredzaamheid van ouderen te vergroten door hen zelf mee te laten denken en praten over (de toekomst van) hun woonomgeving en het ouderenbeleid. In themagroepen / panels (duur 6-8 maanden, 6-10 bijeenkomsten) onderzoeken ouderen zelf hun woonomgeving. Thema's kunnen zijn: de woonomgeving, zorg, welzijn, veiligheid. Zoveel mogelijk ouderen worden benaderd om actief mee te doen (via ouderenorganisaties, een oproep in kranten, mond-tot-mondreclame of een gerichte mailing worden). Er wordt een lokale initiatiefgroep opgericht van bijv. ouderenorganisaties, gemeente, welzijnsinstellingen en/of zorginstellingen. Deze initiatiefgroep zorgt voor de benodigde midden/professionele ondersteuning van het proces en organiseert een startbijeenkomst voor alle 55+-ers in de gemeente of een deelgebied. De initiatiefgroep legt in een convenant alle onderlinge (werk)afspraken vast. De voorzitters van de themagroepen (gerecruteerd uit de groep ouderen zelf) krijgen een training. 'Ouderenproof' wordt afgesloten met een eindrapportage en een slotconferentie, waarbij afspraken gemaakt worden met gemeente en instellingen over de uitvoering van de aanbevelingen en het monitoren daarvan.

Type project / maatregel / instrument

Ouderen, bewoners, communicatie, voorlichting, weerbaarheid, empowerment, zelfredzaamheid

Toepasbaarheid

'Senioren en veiligheid' en bewonerstrainingen gericht op agressief moeilijk gedrag van jongeren is gericht op wijken, buurten of straten waar bewoners een gevoel van onveiligheid ervaren, al dan niet gebaseerd op feitelijke criminaliteit.

Ouderenproof leent zich bij uitstek voor uitvoering in kleine gemeenten of op wijk- en buurtniveau. Het gaat immers om de directe ervaring en leefwereld van ouderen en niet om meer abstracte kaders als 'het beleid t.a.v. ouderen in de gemeente'. Het draagvlak van de bewoners is een belangrijke voorwaarde. Zij moesten kunnen ondersteunen en adviseren.

Kosten en capaciteit

'Senioren en veiligheid' is een werkwijze van de politie. Vanaf 2006 is het de bedoeling dat gemeenten de regierol steeds meer gaat overnemen.

'Ouderenproof' is gericht op activiteiten uit de doelgroep zelf. Deze aanpak vraagt wel een onafhankelijke projectleider of andere onafhankelijke ondersteuning. Kosten hiervoor bedragen circa €10.000-20.000. De begeleiding en ondersteuning bestaat uit:

- faciliteiten voor kopiëren, notuleren
- mogelijkheden om training te volgen
- professionele ondersteuning bij rapporteren

Partij die leading is

Politie, gemeente, bewoners / ouderen

Andere betrokken partijen

Gemeente, ouderenorganisaties, ouderenproof: woningcorporaties en welzijnsinstellingen.

Resultaat

'Senioren en veiligheid' loopt nu ruim tien jaar. Het is een succesvolle aanpak. De onveiligheidsgevoelens onder de deelnemers is aanmerkelijk verminderd, evenals het feitelijk aantal slachtoffers.

Door 'ouderenproof' wordt er meer georganiseerd voor ouderen en er wordt rekening gehouden met ouderen als doelgroep. Het proces heeft al geleid tot het opzetten van één zorgloket, tot het creëren van een vrijwilligerssteunpunt, een werkgroep 'andere woonvormen' en een initiatief om in een leegstaande school naast een gehandicaptenvoorziening ook een aantal (zorg)activiteiten onder te brengen.

Meer weten?

- Veiligheid in de wijk (OPS, 2006)
- *Brochure*: Dat is wijsheid! Ook zelf werken aan veiligheid. Politie Amsterdam Amstelland.
- *Boek*: Ze stellen gewoon andere eisen. Senioren en veiligheid, Politie, 2006
- *Onderzoeksrapport*: Senioren en veiligheid, onderzoek uitgevoerd door Intomart GfK, beleidsonderzoek. In opdracht van landelijke werkgroep Senioren en Veiligheid.
- Senioren en veiligheid., regiopolitie Amsterdam- Amstelland
<http://www.politie-amsterdam-amstelland.nl>
Annelies van Voornveld, Politie Amsterdam-Amstelland, (020) 559 5393
Annelies.van.voornveld@amsterdam.politie.nl
- www.cere.nl (bureau dat agressie trainingen verzorgt in Utrecht)
- www.ouderenproof.nl

Voorbeelden:

- Samenwerking tussen politie Amsterdam en Cabo (stichting centrum advies & beleid oudere migranten, dhr Abdellatif Maroufi, 020 4897489, maroufi@caboamsterdam.nl , doelgroep ouderen migranten in Amsterdam (senioren en veiligheid)
- In Hoogvliet worden duizenden verouderde woningen gesloopt om plaats te maken voor nieuwbouw. Dat grijpt vooral de oudere bewoners aan die er vaak al vanaf het begin wonen. In nauwe samenwerking tussen bewoners, Stichting Welzijn Hoogvliet, woningcorporatie Woonbron Maasoever en de deelgemeente zijn daarom vier praatpanden voor ouderen opgezet. De senioren kunnen daar terecht met hun eigen verhaal. Niet alleen doorbreken zij hiermee hun eenzaamheid, de naderende sloop van hun woning wordt ook een stuk minder bedreigend. Woonbron Maasoever

vers heeft gratis een woning aan de bewoners beschikbaar gesteld. Deze aanpak is vernieuwend omdat het erom gaat dat bewoners een eigen plek hebben waar zij zelf verantwoordelijk voor zijn (ouderenproof).
Hoogvliet: Stichting Welzijn Hoogvliet, Woonbron Maasoevers, de deelgemeente. Voor meer info: swh.opbouwwerk@planet.nl.

- Gemeente Sint Oedenrode; 'Ouderenproof' werkt daar vanuit een bottom-up benadering. Het initiatief is genomen door een groep ouderen die zelf wilden bijdragen aan verbetering van hun positie in de gemeente. Aanleiding vormde de sterk toenemende vergrijzing en het ontbreken van initiatieven om hier actief mee om te gaan. Werkgroep 'Initiatief 20/20' houdt zich bezig met het inspelen op de toekomstige situatie en benodigde veranderingen voor ouderen. Uit: 'Is uw gemeente ouderenproof? Aanpak. PON Brabant. Te bestellen bij het servicecentrum van PON-Brabant: 073 6812525 of te downloaden via de website www.pon-brabant.nl. Meer informatie is ook verkrijgbaar via Stichting Welzijn Ouderen Sint Oedenrode en Projectbureau Vitaal Grijs, www.vitaalgrijs.nl, www.pon-brabant.nl.

4 Conflictbeheersing

Intro

In (stads)wijken waar mensen dicht op elkaar wonen en waar men elkaar minder goed kent komen conflicten met burens en jongeren voor. Deze rubriek bevat vier voorbeelden van conflictbeheersing bij overlast in de wijk. Bij de ene aanpak is bemiddeling het sleutelwoord, andere aanpakken zijn meer gericht op kennis van de overlastveroorzakende groep (en hun context) en het gericht inzetten van maatregelen en aanbieden van alternatieven voor deze overlast.

4.1 Buurtbemiddeling

Doel

Doel van buurtbemiddeling is het bemiddelen bij conflicten (mediation) en het elkaar weer leren kennen. Daarmee is het een preventieve aanpak van criminaliteit tussen mensen.

Korte omschrijving

Ruzies tussen burens komen veel voor en kunnen diep in het leven van mensen ingrijpen. Geluidsoverlast, pesten en lastig vallen en overlast van kinderen zijn de belangrijkste achtergronden van burenruzies. Buurtbemiddeling is een methode om weer met burens in gesprek te komen. Het project is overgenomen uit de VS (San Francisco). Zie: www.nmi-mediation.nl. Buurtbemiddeling is het bemiddelen in conflicten tussen burens of personen uit een buurt of wijk, onder leiding van twee onpartijdige bemiddelaars. De bemiddelaars zijn getrainde lokale vrijwilligers. In steeds meer steden in Nederland is het mogelijk buurtbemiddeling in te schakelen.

Variant

Wir kümmern uns selbst is een Duitse variant gericht op het oplossen van conflicten in de openbare ruimte. Het gaat om conflicten die als storend of bedreigend worden ervaren, zoals achterlaten van rommel, rondhangen in groepjes, vernielingen, graffiti etc. Het kunnen conflicten zijn tussen kinderen en jongeren onder elkaar en ook tussen kinderen/ jongeren en volwassenen (omwonenden bijvoorbeeld). Het project is er op gericht op gezamenlijk tot een oplossing te komen, zonder inmenging van de politie in samenwerking met beschikbare partijen in de wijk. Het programma wordt begeleid en bestuurd door een programmabureau van de gemeente. In Duitsland zijn nog geen resultaten gemeten. Het wordt frequent toegepast programma in Duitsland. Meer informatie is te vinden op www.wir-kuemmern-uns-selbst.de.

In de regio Haaglanden draait ook een bemiddelings / mediation project. Bemiddelaars/mediators werken op vrijwillige basis, en zijn zeer gedegen getraind. Daarmee kunnen zij dus ook zwaardere zaken aan dan in sommige andere buurtbemiddelings projecten. Juist dat is voor de corporaties, gemeenten en politie van cruciaal belang gebleken. Langlopende en slepende conflicten m.b.t. woonoverlast met een groot uitstralings-effect waar te weinig beweging in gebracht kon worden zijn nu een stap verder gebracht. Zie hiervoor: <http://www.bemiddelingmediation.nl/hoewerkthet/index.html>

Toepasbaarheid

Buurtbemiddeling is toepasbaar in wijken en buurten waar de leefbaarheid wordt bedreigd door conflicten tussen mensen. Voorwaarde voor de kans tot slagen van de methode is dat bewoners een zekere mate van betrokkenheid voelen met hun woonomgeving en de bereidheid hebben om zelf energie te steken in het oplossen van situaties die problemen opleveren.

Kosten / capaciteit

Buurtbemiddeling kost in principe relatief weinig, aangezien er gewerkt wordt met vrijwilligers. Bij de methode hoort wel een training voor de vrijwilligers. Afhankelijk van de problematiek vraagt het meer of minder tijd van bewoners en professionals.

Type project / maatregel / instrument

Sociaal, overlast, conflictbeheersing, empowerment, zelfredzaamheid, communicatie, actie, leefbaarheid

Partij die leading is

Buurtbemiddelaars, projectleiders (CCV is landelijk aanspreekpunt)
www.buurtbemiddeling.nl

Andere betrokken partijen

Wijkbewoners, gemeente, sociaal cultureel werk, bewonersorganisaties, woningcorporaties, politie, opbouwwerk, etc.

Resultaat

Uit een evaluatie van projecten buurtbemiddeling in opdracht van het Ministerie van Justitie (Evaluatie buurtbemiddeling, 2003, Berenschot) is gebleken dat: 94 % van de netwerkpartners, 98% van de bemiddelaars, 100% van de coördinatoren waren tevreden tot zeer tevreden. Van de bemiddelden zei 49% tevreden te zijn.

Meer weten?

- Op de Haagse site www.goedeburen.nl staan allerlei tips voor bewoners en professionals op het gebied van burenoverlast.
- 10 jaar buurtbemiddeling / uitgave CCV, Goede burenen, betere buurten.
- Centraal bureau, Rotterdam. Stedelijk projectleider: Arthur van Thiel, avanthiel@buurtbemiddeling.org, 010 265 27 37

Voorbeeld

- Hand in Hand in Hillesluis, buurtgesprekken. In samenwerking met kerk, moskee en het buurthuis werden vijf drukbezochte bijeenkomsten georganiseerd. Aanleiding was een brandbomincident in een kerk, waardoor de sfeer in de wijk grimmiger werd. Meer informatie: Bewonersorganisatie Hillesluis, Frans van Meggelen, info@hillesluis.nl.
- Ook in IJsselstein werden diverse gesprekken tussen bewoners en (hang)jongeren georganiseerd, in samenwerking met jongerenwerk en soms de wijkagent. Naar aanleiding daarvan zijn afspraken gemaakt. Meer informatie: gemeente IJsselstein, Afdeling Wijkgericht werken, Nyncke Morad, Morad@IJsselstein.nl, 030 6861818.

4.2 Aanpak problematische jeugdgroepen / Beke-aanpak

Doel

De aanpak is gericht op een structurele aanpak van problematische jeugdgroepen waarbij op de lange termijn problemen met groepen worden voorkomen.

Omschrijving

De groepsaanpak is een door Advies en Onderzoeksbureau Beke ontwikkelde methodiek, die hulp biedt bij de aanpak van problematische jeugdgroepen. Met deze aanpak is het mogelijk een inschatting te maken van de jeugdgroepen die overlast veroorzaken. Wijkagenten vullen vragenlijsten in en aan de hand daarvan wordt het soort en aantal jeugdgroepen per deelgemeente in kaart gebracht. Er wordt onderscheid gemaakt tussen een hinderlijke groep, een overlastgevende groep of een criminele groep. De aanpak van deze groepen gebeurt door het opstellen van een specifiek op de groep gericht plan van aanpak, waarbij duidelijk wordt aangegeven wie waar verantwoordelijk voor is. De maatregelen zijn: groepsgericht (gericht op de groep als geheel), domeingericht (maatregelen in het gebied waar de groep(en) rondhangen) en/ of persoonsgericht (gericht op de individuele leden van een groep).

Toepasbaarheid

De methode is toepasbaar wanneer er sprake is van zichtbare criminaliteit en/ of overlast veroorzaakt door jongeren. Het gaat dan om strafbare gedragingen zoals het veroorzaken van geluidsoverlast, aanrichten van vernielingen, diefstal, intimidatie en bedreiging.

Kosten/ capaciteit

Doordat er duidelijke afspraken worden gemaakt tussen betrokken instanties over taken en verantwoordelijkheden kan er efficiënter gewerkt worden. Door de verkregen kennis over de doelgroepen kunnen vervolgens prioriteiten worden gesteld in de aanpak.

Type project / maatregel / instrument

Sociaal, fysiek, criminogeen, conflictbeheersing, overlast, jongeren

Partij die leading is

Gemeente

Andere betrokken partijen

Politie, deelgemeenten, Openbaar Ministerie, Jongerenloket, Jeugd- en volwassenreclassering, Bureau Jeugdzorg, Directie Veiligheid

Resultaat

De methode levert positieve resultaten op volgens gemeenten die de aanpak gebruiken.

Meer weten?

- Henk Ferwerda, Advies en onderzoeksbureau Beke, www.beke.nl
- www.eenveiligamsterdam.nl/, contactpersoon Mireille Geldrop (OOV Amsterdam).
- Handleiding voor de groepsaanpak van jongeren (pdf), te vinden op www.rotterdamveilig.nl.
- Cahier groepsaanpak (pdf). Te vinden op www.rotterdamveilig.nl
- www.jeugdenveiligheid.nl

Voorbeeld

- Alkmaar is een van de gemeenten die werkt met deze aanpak. Op initiatief van het Team Wijkcoördinatie is een stappenplan/protocol aanpak jeugdoverlast opgesteld om ook gericht en gestructureerd ouders, omwonenden en ook het bedrijfsleven te betrekken. Het protocol beslaat de gehele stad. De werkwijze is vrij nieuw, maar er zijn nu al goede resultaten bemerkbaar. Een voorbeeld is leerwerkprojecten voor jongeren bij corporaties die bezig zijn met herstructurerings- en renovatieprojecten. Door de activiteiten van het jongerenloket (leerplichtambtenaren) en jongerenwerkers te koppelen lukt het beter om jongeren te bereiken en te motiveren. Meer informatie: Mascha Geleijnse, wijkcoördinator Overdie, 072-5488660.
- Schiedam heeft het project 'Groepen pellen in Nieuwland'. Vanwege jongerenoverlast zijn de gemeente, de politie en de Stichting Welzijn Schiedam (SWS) vele projecten gestart. De nadruk ligt op een positieve benadering van de jongeren, als groep en als individu. De wijkgerichte werkwijze 'groepen pellen' is erop gericht alle formele en informele verbanden binnen een groep jongeren te ontrafelen en hun behoeften boven tafel te krijgen. Groepen worden 'gepeld', waarna op verschillende onderdelen van de groep een specifieke inzet volgt. Individuele jongeren worden vervolgens begeleid naar werk, scholing of een ander traject dat voor die specifieke jongere nodig is. Door het gezamenlijke draagvlak en participatie van de verschillende partijen is iedereen betrokken en goed op de hoogte van de ontwikkelingen rond de jongeren. Zie ook de Vitale stad, januari 2004 (Risicjongeren aan zet in Schiedam) en website KEI Stedelijke vernieuwing www.kei-centrum.nl.
- Leeuwarden heeft een programma gericht op het voorkomen en bestrijden van jeugdcriminaliteit: aanpak risicjongeren waaronder Antillianen en Arubanen (vrijheidswijk 2007). Daarnaast heeft de stad ook een actieprogramma meerderjarige veelplegers (vrijheidswijk 2007). De doelstelling van het programma is het verminderen van criminaliteit en uitval uit school en arbeid onder risicjongeren en jongvolwassenen, in eerste instantie gericht op Antilliaanse en allochtone jongeren/jongvolwassenen. Activiteiten omvatten een persoonsgerichte aanpak met onder andere inzet van een straat-talentteam; een zakgeldproject en 24-uurs hulp aan jongeren. Daarnaast zijn er ook doelgroepgerichte maatregelen, zoals inzet Anti+ en groepsgerichte maatregelen, zoals eigen ruimte voor Antillianen. Meer informatie: Jurjen van der Weg, jvdweg@leeuwarden.nl, wijk- en dorpenmanager 058-233 8831.
- De buurt Heilust in Kerkrade heeft in 2005 een meer dan gemiddelde jeugdoverlast ondervonden. De grootste overlast veroorzakers met een criminele achtergrond werden opgepakt en de groep werd uit elkaar te gehaald. Een integraal team uit verschillende vakgebieden werd samengesteld met als doel verhoging van de sociale cohesie, leefbaarheid en zelfredzaamheid van de bewoners te bewerkstelligen. Bewoners moeten weer actief betrokken zijn bij hun buurt. Getracht is een proces op te starten, waarbij bewoners met elkaar 'in contact' worden gebracht. Meer informatie: Hein Bracun, wijkmanager Kerkrade West 045-567 63 15.
- Groningen: Corpus Paraat. Om de jongerenoverlast te beperken wordt door politie en gemeente contact gelegd met overlastgevendende jongeren. Vervolgens wordt met de jongeren in gesprek gegaan om de overlastgedragingen terug te dringen, waarbij een duidelijk hulpaanbod aan de jongeren wordt verstrekt. De werkwijze is een snelle directe benadering van jongeren én hun ouders. Het project werd tussen juli 2005 en juli 2006 uitgevoerd waarbij de gemeente een coördinator aanstelde die vraag en aanbod afstemde, géén aansturende bevoegdheid had maar wel het commitment van partijen waardoor snelle interventies mogelijk waren. Na

dat ene jaar werd het project, dat plaats vond in een wijkvernieuwingswijk waar de sloop van veel woningen op stapel stond, verbreed naar enkele aangrenzende wijken met vergelijkbare jongerenoverlast. Het project loopt nog steeds. Er is een verslag van het 1^e jaar beschikbaar. Meer informatie: Kees van der Helm, k.van.der.helm@roez.groningen.nl

4.3 Communities that Care (CtC)

Doel

Communities that Care draait om het voorkomen van probleemgedrag bij jongeren. In een gebied waar jongeren en kinderen veilig kunnen opgroeien, moeten de risicofactoren verminderd worden, de beschermende factoren vergroot en gezorgd worden voor een duidelijk perspectief op opleiding, werk en participatie in onze samenleving. Daartoe worden risicofactoren en beschermende factoren in beeld gebracht.

Korte omschrijving

De interventiestrategie Communities that Care (CtC) is de afgelopen jaren vanuit de Verenigde Staten in Nederland geïntroduceerd. CtC is het best op te vatten als een besturingsprogramma voor de ontwikkeling van systematisch preventief jeugdbeleid. Aan het programma ligt een analyse ten grondslag van de risico- en beschermingsfactoren die een rol spelen bij de ontwikkeling van probleemgedrag onder jongeren. Het model onderscheidt vijf vormen van probleemgedrag: geweld, jeugddelinquentie, problematisch alcohol- en drugsgebruik, schooluitval en tienerzwangerschappen. Het project bestaat uit verschillende fasen. Eerst wordt een wijkprofiel samengesteld. Hierin worden de risico- en beschermende factoren benoemd. Daarna wordt op basis van het wijkprofiel een preventieplan gemaakt. Instellingen in de wijk en de gemeente werken samen om op basis hiervan programma's uit te voeren die er voor zorgen dat de risicofactoren verminderen en de beschermende factoren versterkt worden.

De CtC aanpak is vernieuwend voor Nederland. Voor de introductie van CtC in Nederland bestond er geen methode die voor gemeenten op de problematiek op lokaal niveau inzichtelijk maakte.

Toepasbaarheid

Zowel steden als dorpen maken gebruik van CtC. De methode is vrij gemakkelijk toepasbaar, omdat voor het afnemen van de vragenlijst gebruik kan worden van een digitale vragenlijst. Via internet is de doelgroep goed bereikbaar. De doelgroep kan benaderd worden via scholen. Als scholen niet mee willen / kunnen meewerken is een huis-aan-huis enquête een goed alternatief. Het minimum aantal deelnemers is 150-200 jongeren per te analyseren wijk. Een wijk is zo groot als de gemeente deze definieert. Schaalvergroting is essentieel: de kosten worden verhoudingsgewijs beduidend minder als de CtC-aanpak in meerdere wijken van een gemeente of de gemeente als geheel wordt uitgevoerd.

Kosten / capaciteit

De kosten voor het afnemen en analyseren van de digitale vragenlijst varieert per project. Richtprijs is € 15.000 - € 25.000. De hoogte van het bedrag is afhankelijk van:

- het aantal te ondervragen jongeren;
- of het een scholieren- of een jongerenproject betreft;
- het aantal kernen / wijken;

- de hoeveelheid te verzenden brieven om jongeren uit te nodigen/ herhaalverzoeken (door onderzoeksbureau ca. 1 euro per jongere of door de postkamer van de gemeente);
- uitgebreidheid van de analyse en rapportage.

De coördinatiefunctie ligt bij de gemeentelijke overheid.

Daarnaast heeft de gemeente uiteraard kosten voor het inzetten van de te nemen maatregelen uit het preventieplan. De kosten zijn zeer afhankelijk van het type maatregelen.

- Inzet 1 of 2 (deeltijd) projectleiders
- Kosten ca. € 25.000 - € 50.000
- Kosten van gerichte maatregelen

Subsidiemogelijkheden

De provincie Zuid-Holland subsidieert gemeenten die een CtC project willen gaan uitvoeren met een bedrag van ca. € 20.000 voor de vragenlijst, analyse en rapportage.

Type project / maatregel / instrument

Monitoring, preventie, sociaal, jeugd, conflictbeheersing, risico- en beschermende factoren, digitale vragenlijst, geweld

Partij die leading is

Gemeente

Andere betrokken partijen

Gemeente, bewoners, sleutelfiguren en instanties in de wijk (school, buurt, jongerenwerker), politie

Resultaat

Met de CtC-aanpak worden positieve resultaten behaald. De werkelijke opbrengst wordt pas op de langere termijn verwacht. De bedoeling is dat bij elk CtC-project een nameting wordt gedaan na 4 jaar. Tot dusver is dit alleen in Leeuwarden gebeurd; er staan meer gemeenten op het programma voor evaluatie. Zie ook onderzoek hieronder.

Meer weten?

- www.ctcholland.nl
- www.ccv.nl
- CtC Leeuwarden: genomineerd voor de Hein Roethofprijs 2006
- www.almere.nl (onder wonen / zorg & welzijn / jeugd & jongeren)
- Het Verwey-Jonker Instituut heeft in 2006 een evaluatieonderzoek naar de resultaten en effecten van vijf CtC pilotprojecten gedaan. Zie voor het rapport http://www.verwey-jonker.nl/images/dynamisch/D8271863-CtCbijlagen_%20DEF.
- Samenvatting Eindrapportage vier pilot projecten CtC uit 2004, Amsterdam, 31 augustus 2004. DSP-groep BV / Bram van Dijk, Sander Flight, Mireille Geldorp, Hette Tulner. Zie voor het rapport: www.ctcholland.nl
- Nederlands Jeugd Instituut (NJI), licentiehouder. Contactpersoon Harry Jonkman, telefoon: (030) 230 63 44 , e-mail: info@nji.nl, website: www.nji.nl

4.4 Aanpak extreme overlast

Doel

In nauwe samenwerking wordt op een praktische manier overlast voorkomen en besteden.

Korte omschrijving

Bij extreme overlast is vaak meer aan de hand dan de overlast als dusdanig. Vaak spelen er meer problemen. Ook zijn er bij de bestrijding nogal eens zeer veel instanties betrokken en is het onduidelijk wie de regie neemt. Op wijkniveau is in Utrecht een *wijknetwerk* opgezet met een stuurgroep en een casemanager. In de stuurgroep zitten alle leidinggevendenden. In de werkgroep vindt het echte werk plaats. In de werkgroep worden de overlastmeldingen besproken en de voortgang van de aanpak. Ook worden de knelpunten besproken.

Naast netwerken gebaseerd op overlegsituaties zijn er ook *elektronische systemen* waarmee de voortgang bewaakt kan worden en waarmee dossiers worden gevormd van individuen en groepen. Er zijn nog vele andere manieren om overlastgevende bewoners aan te pakken. Eén van de instrumenten is *Wet Victoria* (artikel 174a van de Gemeentewet). Daarmee kan de burgemeester een bezoekersverbod opleggen of bewoners uit huis zetten. Dit is een zwaar middel, dat gezien wordt als laatste redmiddel. In hoeverre, en hoe het wordt toegepast verschilt per gemeente. Het wordt o.a. toegepast in Leeuwarden, Den Haag en Tilburg.

Toepasbaarheid

De aanpak door te werken met een netwerk kan overal worden toegepast. Met name wanneer (extreme) overlast vaak voorkomt en wanneer niet duidelijk is welke instantie wat doet, is het zinvol een wijknetwerk op te zetten.

Kosten / capaciteit

Afhankelijk van de grootte van de wijk is er per 1 of 2 wijken een casemanager aangesteld. Deze casemanager is een maatschappelijk werker in dienst van de welzijnsorganisatie (in het geval van Utrecht is dat Portes). Deze casemanager legt contact met de veroorzaker van overlast, bereid de persoon voor op gespecialiseerde hulp en zorgt er ook voor dat deze hulp beschikbaar is. De casemanager heeft bij zijn aanpak een duidelijke stok achter de deur. Wanneer de overlast niet adequaat kan worden aangepakt gaat de woningcorporatie over tot woninguitzetting. Daarnaast is er nog een coördinator extreme overlast. De overige partijen leveren hun inzet vanuit hun functie.

Type project / maatregel / instrument

Sociaal, overlast, conflictbeheersing, organisatie (voorbeeld Utrecht)

Partij die leading is

Overlastnetwerk: Portes / welzijnsorganisatie

Andere betrokken partijen

Gemeente Utrecht, woningcorporaties, Stichting Doenja Dienstverlening, Cumulus Welzijn, politie, GG&GD, Centrum Maliebaan, Altrecht, Wijkbureaus, wijkbewoners.

Resultaat

De aanpak in Utrecht van extreme overlast bestaat dit jaar tien jaar. Reac-

ties van woningcorporaties zijn positief. Publicaties in Vitale Stad en Aedes-Magazine zijn ook positief. Een effectmeting heeft echter niet echt plaatsgevonden. In 2005 is de organisatorische werkwijze wel geëvalueerd. Het bleek dat de wijkgerichte aanpak in netwerkverband en aangestuurd door een casemanager een combinatie is die goede resultaten oplevert. Doordat er een coördinator is om stedelijk niveau vormen de wijkinitiatieven een samenhangend geheel. Er ontstaat een steviger onderhandelingspositie. De uitvoering op wijkniveau maakt een aanpak op maat mogelijk. Naar aanleiding van deze evaluatie wordt de aanpak stadsbreed ingezet.

Meer weten?

- KEI kennisbank www.kei-centrum.nl
- Welzijnsorganisatie Portes, Jan Gameren, 030 - 2917132, woonoverlast@portes.nl

Voorbeelden / bijzondere projecten

- In Venlo worden er zorgnetwerkoverleggen georganiseerd in de wijk. Tijdens het overleg bespreken betrokken instanties of er hulpverlening nodig is en wordt er gezorgd voor afstemming van de aanpak. Meer informatie: Gemeente Venlo, afdeling wijkgericht werken/ veiligheid, Marli van Uift, mjgulftv@venlo.nl
- Professionaliseren jeugdnetwerk 12+. Een goed functionerend casuïstiek-netwerk is onontbeerlijk voor de aanpak van problematische jeugdgroepen. In dit netwerk wordt de individuele aanpak vormgegeven. Voor een goed informatiseringssysteem zal een projectleider de voortgang van risicojongeren bewaken en fungeren als opdrachtgever richting casuïstiek-netwerken. Meer informatie, Amsterdam-Noord, Fred Rietkerk, coördinator, f.rietkerk@noord.amsterdam.nl.
- Registratie jongeren in beeld, zie www.jongereninbeeld.nl. Jongeren in Beeld is een elektronisch dossier systeem. De applicatie is bedoeld voor alle professionals die betrokken zijn bij de bestrijding van overlast veroorzaakt door jongeren, burenruzies, drugsverslaafden, daklozen, zwerwers spijbelaars, veelplegers, huurdersoverlast etc. De applicatie bevat verschillende dossier soorten, die kunnen worden ingezet voor drie soorten aanpakmethoden: De persoonsgebonden dossiers, de groepsdossiers met de een onderbouwing zoals de shortlistgroepsriminaliteit, de locatiedossiers met de mogelijkheid om de gemeente in kaart te brengen qua overlast en vernielingen. Jongeren in Beeld is een snel groeiende community. Iedere gemeente/regio heeft een eigen aanspreekpunt (meestal de lokaal beheerder) die benaderd kan/mag worden voor eventuele vragen van collegae gemeenten, jongere werkers of politie. Meer informatie: Gemeente Culemborg, Team wijkgericht werken, Gerard Jansen, 06-49814772.
- Signaleringsstelsel voor sluitende aanpak van de Jeugdzorg. Doel: bevorderen ketenaanpak in de jeugdzorg. Gemeente Helmond, afdeling Maatschappelijke Ontwikkeling en Dienstverlening. Voor meer informatie: Praktijkboek Sociale Veiligheid. Voorbeelden van succesvolle veiligheidsprojecten in de Brabantse (grote) steden (Uitgave Provincie Noord-Brabant 2006).

4.5 Laatste kans beleid (wonen)

Doel

Het geven van een laatste kans aan een overlast veroorzaker met als doel het voorkomen van de overlast en dakloosheid (met nog grotere problemen

van dien).

Korte omschrijving

Het regelmatig aanspreken van bewoners huurders op leidt lang niet altijd tot een goed resultaat. Huisuitzetting kan dan een laatste stap zijn maar is ook een radicaal middel. Want dat zorgt ook voor grote problemen voor de bewoner / huurder (hij / zij wordt zijn huis uitgezet en komt in een negatieve spiraal) met alle gevolgen van dien voor de buurt (overlast). Een corporatie kan dan 'het laatste kans beleid' achter de hand hebben. De corporatie geeft aan dat het niet meer langer kan en gaat over in een traject van drang en dwang. De corporatie stelt een aangepast huurcontract op waarin de voorwaarden worden opgenomen. Een andere aanpak is die van Skave Huse (aangepast bouwen voor huurders die niet willen / kunnen deugen). Tenslotte, de aanpak van het laatste kans beleid staat op gespannen voet met bestrijding van dakloosheid.

Type project / maatregel / instrument

Sociaal, overlast, conflictbeheersing, wonen, organisatie

Partij die leading is

Woningcorporatie

Andere betrokken partijen

Huurder, zorgpartijen, politie

Resultaat

Onbekend. Wordt door mensen die ermee werken als succesvol gezien. Maar er is geen objectief onderzoek bekend.

Meer weten?

Woningcorporatie Portaal 0800-7678225

5 **Beleid / organisatie / werkwijze**

Intro

In dit hoofdstuk staat de organisatie rond veiligheidvraagstukken in de wijk centraal. De beschreven instrumenten zijn gericht op het proces rond deze vraagstukken. Daarbij kan worden gedacht aan het maken van plannen (wijkveiligheidsplan, overlastconvenant), manieren om het te organiseren (hot spots) en voorbeelden van hoe professionals kunnen worden ingezet (stadsmariniers, buurtmanagement, wijk- en servicepunt). De instrumenten worden beschreven. Via het geboden overzicht wordt inzicht geboden in de mogelijkheden die er zijn en de resultaten ervan.

5.1 Wijkveiligheidsplan / wijkactieplan

Doel

Een wijkveiligheidsplan / wijkactieplan is een beleidsinstrument om de veiligheidsknelpunten op het wijk- en buurniveau te benoemen, doelen en acties te omschrijven om deze knelpunten op te lossen. Een wijkveiligheidsplan moet niet de ambitie hebben om oplossingen in gang te zetten voor zaken die niet op het wijkniveau kunnen worden opgelost. Meerwaarde van een wijkveiligheidsplan is dat de kennis en inzet van partijen die actief zijn op het wijkniveau nadrukkelijk wordt aangesproken. Een wijkveiligheidsplan / wijkactieplan een beleidsinstrument om veiligheid wat meer systematisch op wijkniveau op te zetten en afspraken tussen partijen vast te leggen.

Korte omschrijving

Voor verschillende wijken in Nederland zijn wijkveiligheidsplannen gemaakt. Deze zijn zeker niet uniform van opzet. Ze hebben allen een eigen 'couleur locale'. Verschillen zijn; de mate waarin ze beleidsmatig dan wel actiegericht zijn en de mate waarin ook een goede analyse is gemaakt. De rode draad is dat deze plannen zich vooral richten op de volgende onderwerpen:

- beheer- en onderhoud van de openbare ruimte
- aanpak van 'enge plekken' of hot spots (zie ook 5.3)
- verlichtingsniveau (openbare verlichting, achterpaden)
- aanpak jongerenoverlast (zie ook 4.2 en 4.3)
- aanpak inbraak (Politie Keurmerk, zie ook 2.1)

De aanpak is meestal praktisch van aard. Vaak is er een relatie met het buurt- en wijkgericht werken. Hierin werken gemeente, bewoners, corporaties, politie, winkeliers, onderwijs en welzijnswerk samen op wijkniveau (zie ook 5.4 stadsmariniers en wijkmanagers in het wijkgericht werken).

Toepasbaarheid

Wijkveiligheidsplannen / wijkactieplannen veiligheid kunnen een handig middel zijn om veiligheidsproblemen op wijkniveau structureel op te pakken. Maar het is natuurlijk geen must. Als het leidt tot meer papier en overleg dan actie en concrete oplossingen is het maken een dergelijk plan niet zinvol. Als het leidt tot commitment tussen partijen en gerichte uitvoering is een wijkveiligheidsplan een goede investering. Zoals ook eerder beschreven, het maken van wijkveiligheidsplannen is maatwerk afhankelijk van het doel dat je ermee voor ogen hebt.

Kosten/ capaciteit

Het maken van een wijkveiligheidsplan is niet bijzonder ingewikkeld. Kennis is nodig op het vlak van: de wijk, analyse en bovenal het samen ontwikkelen met wijkpartijen in de planvorming. Meestal is de gemeente in de persoon van de veiligheidscoördinator of wijkmanager de trekker van de planvorming.

Type project / maatregel / instrument

Sociaal, fysiek, wijk, beleid, organisatie, werkwijze

Partij die leading is

Meestal gemeente die het plan opstelt

Andere betrokken partijen

Bewoners, corporaties, politie, winkeliers, onderwijs en welzijnswerk

Resultaat

Bij de auteurs zijn geen voorbeelden bekend van effect-evaluaties van dit instrument. Waarschijnlijk is het, dat wijkveiligheidsplannen praktische resultaten opleveren maar onduidelijk is het effect op de objectieve en subjectieve veiligheidsbeleving. Het instrument wordt zover de auteurs weten vaak gebruikt door gemeenten.

Voorbeelden

- Den Helder voor Sluisdijk en Middelzand. Meer informatie: Willem Stam 0223-678820;
- Alkmaar. Meer informatie: Mascha Geleijnse 072 5488660;
- Zutphen (met beheerafspraken). Meer informatie Han van Geel 0575-587085;
- Kerkrade. meer informatie Jacqueline Engelen-Göttgens 045 5676314;
- Leusden. Meer informatie Jos Tak 033-4961717.
- Amersfoort is een goed voorbeeld waarbij wijkveiligheid door de afdeling wijkontwikkeling van de gemeente actief wordt opgepakt. Voor informatie wordt verwezen naar de diverse wijkmanagers die werkzaam zijn in Amersfoort. Meer informatie: gemeente Amersfoort, wijkmanager Willem van Laar, w.vanlaar@amersfoort.nl, Tel. 033 4694561 of 06 52493949.
- Een ander voorbeeld is Deventer met 'Buurt veilig'. In een tweemaandelijks overleg bepalen bewoners waar de politie en de toezichthouders een deel van hun capaciteit op inzetten. Er wordt ook verantwoording afgelegd over eerdere afspraken / inzet van capaciteit. Doel is verbeteren van de samenwerking tussen bewoners, politie en toezichthouders, verbeteren van de bereikbaarheid en zichtbaarheid, beter betrekken van bewoners, bewoners keuzes voorleggen en keuzes inzichtelijk maken. Meer informatie: gemeente Deventer, Edwin Broekman, e.broekman@deventer.nl , 0570 69 31 50
- Een intensieve actiegerichte aanpak is te vinden in Groningen. Het interventieteam in Beijum Oost pakt de leefbaarheids en veiligheids problemen aan in een interventieteam (huisbezoeken). In Tuinwijk wordt gewerkt in een buurtteam. Verschillende partijen werken intensief samen. Meer informatie: Kees van der Helm, Stadscoördinator Korrewegwijk, k.van.der.helm@roez.groningen.nl.
- Er zijn een aantal aansprekende manieren om kinderen te betrekken bij het maken van plannen voor de wijk. In De Wenswijk gaan gemeenten, instanties en kinderen (via de school) aan de slag. Kinderen laten met een frisse kijk zien hoe zij de wijk zouden inrichten. Zie daarvoor

www.dewenswijk.nl.

- Zeer aansprekend is het project "Het Land van Overvecht" (Utrecht). Kinderen hebben in dit project een regeerakkoord opgesteld. Zie daarvoor: www.debakkerij.org

5.2 Overlastconvenant

Doel

Het doel van een overlastconvenant is het opstellen van afspraken met bewoners, ondernemers en professioneel betrokken partijen om overlast te voorkomen of zoveel mogelijk te beperken.

Korte omschrijving

Een overlastconvenant gaat meestal over geluidshinder, verkeershinder, onveiligheid, onveiligheidsgevoelens, vernieling, vervuiling en andere zaken die hinder geven of schade veroorzaken. Voor elke overlastvorm worden maatregelen vastgesteld. Tevens wordt in het convenant afgesproken hoe gehandeld gaat worden als er wel overlast optreedt. Er worden daartoe structurele samenwerkingsafspraken gemaakt. Een overlastconvenant wordt met inbreng van betrokken bewoners, ondernemers en professionals opgesteld via een interactief proces. Ieder die een rol en/of verantwoordelijkheid heeft geeft zijn of haar mening over de aspecten die van belang zijn in de overlastbestrijding. Doelen die bereikt kunnen worden zijn: het wegnemen van onduidelijkheden over de interpretatie van regelgeving, het communiceren van handhavingsbeleid en afspraken over te nemen stappen bij 'overtreding'.

Het kan handig zijn een overlastconvenant op te stellen als er veel bezwaren zijn tegen een voorgenomen ingreep of een voorziening die in een buurt gaat komen. Bezwaren kunnen hiermee worden weggenomen.

Toepasbaarheid

Een overlastconvenant is een instrument dat geschikt is voor het maken van afspraken in de preventieve fase. De succesfactor van het instrument is dat er in een vroeg stadium afspraken worden gemaakt over samenwerking. Het is van belang dat er duidelijkheid is over hoe de verdeling van verantwoordelijkheden eruit ziet. Deels kan dit worden gebaseerd op bestaande wet- en regelgeving, deels kunnen er afspraken worden gemaakt over inspanningsverplichting. Bijeffecten: creëren van betrokkenheid en activeren van burgers.

Er zijn geen standaard overlast convenanten. Ze worden immers op maat gemaakt afhankelijk van de situatie. Een overlastconvenant heeft geen juridische geldigheid. Voorwaarde is dat er enige mate van vertrouwen is tussen de betrokken partijen. Ook kunnen bewoners sceptisch staan ten opzichte van een overlastconvenant, wanneer een situatie wel legaal is, maar toch als onwenselijk wordt ervaren door bewoners. Bewoners wensen bijvoorbeeld dat de situatie die (mogelijk) overlast veroorzaakt geheel voorkomen wordt dan wel verdwijnt. Zij kunnen dan weerstand bieden tegen (het tekenen van) een overlastconvenant, omdat zij dat ervaren als het tegemoet komen van de gemeente in plannen waar zij niet achter staan.

Kosten / capaciteit

Inzet van een coördinator/ projectleider door de gemeente. In een aantal gevallen neemt een medewerker van de gemeente zelf deze rol op zich. In andere gevallen wordt een extern bureau ingeschakeld (als kennis ontbreekt en onafhankelijkheid een pre is).

Type project / maatregel / instrument

Sociaal, fysiek, communicatie, preventie, beleid, organisatie, werkwijze

Partij die leading is

Gemeente

Andere betrokken partijen

Gemeentelijke diensten, woningbouwcorporatie, bewoners, politie en overige betrokkenen.

Resultaat

Een overlastconvenant biedt de mogelijkheid om samenwerkingsafspraken te maken om overlast te beperken en/ of te voorkomen. Effect van deze afspraken kan zijn dat instanties beter bereikbaar worden voor burgers. Daarnaast kunnen er afspraken worden gemaakt over handhaving en het toezicht op handhaving door een klankbordgroep en/of werkgroep van ondermeer bewoners, ondernemers, politie en gemeente. Het overlastconvenant heeft weliswaar geen juridische status, maar kan een rol spelen in het verhelderen van aanwezige problematiek en maatregelen. Waar mogelijk worden afspraken over grenswaarden en overige maatregelen geregeld via wetgeving en vergunningen.

Voorbeelden

- Overlastconvenant voormalige tramremise De Hallen. Voor meer informatie: Stadsdeel Oud West; www.dehalleninoudwest.nl .
- Gemeente Leiden: convenant zorglocaties daklozenopvang, www.leiden.nl
- Modelconvenant Veilig Uitgaan in Drenthe. Dit document is te vinden op www.hetccv.nl, doorklikken naar dossiers, uitgaan en recreëren.
- Diverse gemeenten, zoals Purmerend, Den Helder en Dinkelland hebben een Horeca convenant opgesteld. Een model Horeca convenant is verkrijgbaar bij het Platform Horeca. In een Horeca convenant wordt een pakket aan afspraken opgenomen tussen de horeca, de gemeente, de regiopolitie en het Openbaar Ministerie. Wettelijke kaders (ten aanzien van bijvoorbeeld handhaving en sanctiebeleid) blijven naast dit convenant van toepassing. Kijk voor meer informatie op www.bedr-horeca.nl

5.3 Hot Spot benadering

Doel

De hot spot benadering is erop gericht om onveilige situaties te normaliseren. De benadering richt zich op een afname van geweldsdelicten, vermogensdelicten en drugsdelicten op de hot spot locatie.

Korte omschrijving

Meestal worden verschillende soorten interventies in elkaar geschoven op een of meerdere hotspots, meestal aangewezen door de gemeente. Het gaat daarbij om een geografische clustering van criminele praktijken of ongewenste zaken die er zich afspelen. De interventies worden gericht ingezet per plek. Ook kunnen per plek meerdere interventies naast elkaar worden ingezet. De interventies worden gemeten (resultaat) en waar nodig gewijzigd. Het traject duurt net zolang totdat de probleemplek geen probleemplek meer is. Beoogde effecten van de hot spot aanpak zijn de afname van ge-

welddelicten, vermogensdelicten en drugsdelicten.

Toepasbaarheid

De hot spot aanpak wordt vaak toegepast in achterstandswijken en op plaatsen waar veel geweld plaatsvindt. Om de methode toe te passen is het nodig om kennis te hebben van de doelgroep (de daders), de criminele activiteiten die er plaatsvinden en van de kenmerken van de locatie. Op basis van deze kennis kunnen gerichte maatregelen worden ingezet.

Voor kans van slagen zijn er een aantal voorwaarden te benoemen:

- aangiftebereidheid omwonenden en winkeliers;
- duidelijk registratie van meldingen door de politie;
- voortdurende monitoring en bijstellen van interventies;
- goede samenwerking tussen de politie en contacten in de buurt.

Een valkuil van de hot spot aanpak is het verplaatsingseffect ook wel waterbed effect genoemd: het probleem kan zich verspreiden naar een andere locatie. Het project is niet afgelopen voordat het probleem ook hier is aangepakt.

Kosten/ capaciteit

Indicatie van mogelijke kosten -de bedragen zijn sterk afhankelijk van de te nemen maatregelen per hotspot. We geven een Amsterdams voorbeeld:

extra medewerker zorg- en overlast	€ 60.000
straatmanager	€ 25.000
herprofilering verkeerssituatie	€ 5-8 miljoen
verzinkbaar urinoir	€ 35.000 per stuk
schoonmaakbeurt bestaande urinoirs	€ 35.000
fietsenstalling	€ 50.000
cameratoezicht	€ 1.656.000
afsluiting hot spotgebied tijdens avond- en nachturen	€ 525.000
website/ promotiecampagne	€ 15.000

Bron: Plan van Aanpak Amsterdamse Burgwallen.

Het bovenstaande ziet er nogal kostbaar uit. Maar er zijn ook voorbeelden bekend dat het eigenlijk alleen gaat om een andere en intensievere inzet van bestaande capaciteit en middelen.

Type project / maatregel / instrument

Sociaal, fysiek, criminogeen, monitoring, communicatie, beleid, organisatie, werkwijze.

Partij die leading is

Gemeente, politie

Andere betrokken partijen

Hulpverlening, winkeliers, omwonenden, NS

Resultaat

Significante afname van geweldsdelicten. Afname van vermogensdelicten en drugsdelicten door gericht per plek naar de problemen te kijken en daar specifieke interventies op in te zetten. De resultaten zijn voor een deel meetbaar via cijfers van de politie, zoals minder meldingen van incidenten, minder emergency calls, minder aanhoudingen. Bij de vermogensdelicten is wel geconstateerd dat er sprake is van een verplaatsingseffect.

Meer weten?

- Hot Spots policing. the problem-oriented policing program (jersey city, New Jersey U.S.A.). artikel: Braga, a. et al. (1999) *Problem-oriented policing in violent crime places: a randomized controlled experiment*. In: Criminology, vol.37, nr.3
- Deel 4: aanpakken geweld. Domein wijk, sport, openbaar vervoer, werk en dader - en slachtoffergerichte aanpak. Een uitgave van het CCV. Meer informatie Stella Blom, DSP-groep, sblom@dsp-groep.nl, www.dsp-groep.nl.

Voorbeelden

- Utrecht Veilig! Een gebiedsgerichte aanpak van urgentiegebieden waardoor de objectieve veiligheid sterk is toegenomen. Van Utrecht Veilig zijn tussenrapportages bekend, geen eindrapportage. www.utrechtwonen.nl, dossier veiligheid, www.utrecht.nl, zoeken met 'Utrecht Veilig'.
- De gemeente Haarlem is actief op het gebied van de hot spot aanpak. De gemeente gaat per jaar 15 onveilige plekken aanpakken. Deze projecten zullen in 2007 onderdeel zijn van de verschillende wijkuitvoeringsprogramma's. De projecten worden aangepakt zowel op initiatief van burgers als op initiatief van de politie, wijkraden, scholen, ondernemersverenigingen of van de gemeente. Meer informatie: gemeente Haarlem, Cora Laros, Bureau Veiligheid, 023-5114298.
- De Amersfoortse Veilig Op Straat bestaat ondermeer uit de aanpak van hotspots. Wijkontwikkeling staat daarin centraal. De aanpak bestaat uit een combinatie van sociale en fysieke maatregelen. Een goed voorbeeld uit 2005 is de hotspot binnenstad met als opvallend zichtbaar resultaat de metamorfose van de Meridiaantunnel; deze tunnel werd een (nog steeds!) vandalisievrije prettige tunnel. Meer informatie: wijkmanager Willem van Laar, w.vanlaar@amersfoort.nl, Tel. 033-4694561 of 06-52493949 en in de publicatie: Terugblik op een jaar Veilig op Straat, Amersfoort 2006.
- Mobiele wijkveiligheidspost in Amsterdam Noord (zie ook paragraaf 5.6). Deze bus (kosten ca. € 50.000) wordt direct ingezet op plekken waar sociale onveiligheid wordt ervaren. Toezichthouders worden ingehuurd van de Dienst Stadstoezicht van het stadsdeel. De mobiele wijkpost staat op de begroting en de lijnen zijn daardoor kort. Zij bemannen een mobiele veiligheidspost. De bus is heel snel inzetbaar in allerlei situaties en bij allerlei 'brandjes'. De ervaringen tot nu toe zijn zeer positief. De toezichthouders hebben een drieledige functie: melding-, observatie- en een toezichtfunctie. Soms is er ook een informatiefunctie Meer informatie: Fred Rietkerk, coördinator, f.rietkerk@noord.amsterdam.nl

5.4 Stadsmariniers (Rotterdam) en wijkmanagers in het wijkbeheer

Doel

De Rotterdamse Stadsmariniers hebben in 2002 de opdracht meegekregen om de veiligheid in de wijken drastisch te verbeteren. Het doel was in 2006 geen enkele onveilige wijk meer te hebben in Rotterdam. Het was een opmerkelijke opdracht. Tegen het licht van de politieke situatie (Fortuynisten in het College) en de slechte situatie in de wijken werd de stadsmarinier bijna een volmacht gegeven om de problemen aan te pakken.

Korte omschrijving

De stadsmarinier is een Rotterdamse 'vinding'. Er is overigens ook een stadsmarinier werkzaam in Amsterdam Noord. Er zijn raakvlakken met het werk van wijkmanagers. Zij werken immers ook vanuit de wijk en werken

integraal (niet sectoraal en verkokerd). Stadsmariniers onderscheiden zich van wijkmanagers door een hoge 'doorpak macht' (ze mogen zelf vergaande besluiten nemen en zitten hoog in de organisatie). Ook onderscheidt de aanpak in Rotterdam zich in de mate waarin heel doelgericht werd gewerkt om bepaalde doelen te realiseren (targets). Zie ook 6.7 (Veiligheidsmonitor). Voor de 10 onveilige wijken in Rotterdam zijn stadsmariniers aangesteld om de veiligheid te verbeteren. Onder het motto 'de beste mensen in de slechtste wijken' zijn de stadsmariniers trekker, smeerolie en breekijzer. De stadsmarinier legt rechtstreeks verantwoording af aan de Stuurgroep en aan de burgemeester. De doelen zijn opgenomen in een Vijfjaren Actie Programma (2001 - 2005).

Toepasbaarheid

Wijkmanagers en wijkgericht werken zijn in Nederland redelijk gangbaar. Maar de manier waarop stadsmariniers werk(t)en niet. De condities zijn dan ook bijzonder. Het bestuur (College van B&W) maakt zich hard voor tastbare veranderingen in een stad waar veel problemen zijn / waren. Dat maakt de condities bijzonder en ook niet zondermeer overzetbaar naar andere gemeenten. Cynici zeggen over de stadsmariniers ook wel dat een by pass is voor een slecht functionerende (ambtelijke) organisatie.

Kosten / capaciteit

Het aanstellen van stadsmariniers vraagt veel van de competenties, want er worden veel vaardigheden verlangd. Daarmee zou je kunnen aannemen dat daar ook een behoorlijk salaris tegenover staat (hogere schaal). Klinkt misschien wat gek ... maar ook weer logisch. Ook moeten er wel middelen zijn waarmee de stadsmarinier zijn doelen kan halen.

Type project / maatregel / instrument

Sociaal, fysiek, criminogeen, beleid, organisatie, werkwijze

Partij die leading is

Gemeente

Andere betrokken partijen

Politie, OM, alle gemeentelijk diensten, de zorg, ondernemers, RET, particuliere beveiligers, etc.

Resultaat

Van de 10 wijken is in 9 wijken de veiligheid verbeterd in 2005. Daarnaast heeft het toenmalige College van B&W vrijwel alle 18 meetbare doelen gehaald. De Rekenkamer van Rotterdam heeft de aanpak uitgebreid geëvalueerd.

Meer weten?

- Brochure Stadsmariniers CCV (Centrum voor criminaliteit en veiligheid) in het kader van de Hein Roethofprijs. De brochure is in pdf-formaat beschikbaar via www.hetccv.nl.
- Publicatie Frontlijnsturing (STIP): P.W. Tops (Universiteit van Tilburg) m.m.v. P. van Dijk en K. van der Tol. De publicatie is te vinden de website van het Kenniscentrum Grote Steden, www.hetkenniscentrum.nl, door klikken naar dossiers, organiserend vermogen

5.5 Buurtmanagement Nederland (BMN)

Doel

BMN is een particulier bedrijf dat in Nederland is in te huren voor een veilige en prettige buurt. BMN zegt daarbij bewoners centraal te stellen, bewoners actief te betrekken, krachten van andere wijkpartijen te bundelen en professioneel te ondersteunen. Het bedrijf heeft anno december 2006/ begin 2007 vooral projecten in Amsterdam, maar wil zo snel mogelijk ook landelijk gaan werken.

Korte omschrijving

De sleutelwoorden als BMN wordt ingehuurd zijn: schoon, heel en veilig. Dit moet worden bereikt door directe aanwezigheid in de buurt en het voorzien in integraal werken en zo meer te bereiken bij de gemeente en instellingen.

De inzet van BMN is erop gericht:

- de buurt weer veiliger te maken;
- politie, gemeente en corporaties te ontlasten (kunnen zij weer hun 'gewone' werk doen);
- lokale bestuurders beter te informeren wat er in wijken leeft;
- meldingen van bewoners effectief op te lossen;
- bewoners te informeren + interactief (website);
- bewoners te stimuleren;
- de sociale cohesie te versterken;
- betrokken organisaties van feedback te voorzien hoe ze nu werken

Twee ingrediënten zijn daarbij in de aanpak de pijlers:

- 1 een professionele buurtmanager
- 2 een buurtcommunity via internet

Toepasbaarheid

Buurtmanagement Nederland werkt in alle buurten die dreigen af te glijden. Dit hoeven niet echte achterstandswijken te zijn. Buurtmanagement kan ook preventief worden ingezet, bijvoorbeeld in de vernieuwde flats in de Bijlmermeer.

Kosten / capaciteit

De methode van Buurtmanagement Nederland kost €10 per woning per maand. Dit bedrag geldt voor 'zwaar' beheer. Het bureau werkt met buurten tussen de 500 en 1000 woningen. Voor 'licht' beheer kan afhankelijk van de situatie een ander bedrag per woning gelden. Belangrijke onderdelen in de aanpak zijn:

- Buurtmanager, hoogopgeleid. Houdt kantoor in de buurt: weet te communiceren met de buurt maar kan indien nodig ook stevig optreden. De buurtmanager weet ook goed de weg binnen de gemeente;
- Buurtcommunity website, alleen te bezoeken door bewoners van de betreffende wijk;
- Buurtkrant

Type project / maatregel / instrument

Sociaal, fysiek, criminogeen, beleid, organisatie, werkwijze, privaat

Partij die leading is

BMN. aandeelhouders zijn: ANWB, Boer&Croon, Trigion, Rosa Security, Woningcorporatie Eigen Haard, Rochdale en Verweij Communicasa Groep,

KPN

Andere betrokken partijen

Wijkbewoners / huurders, gemeente, politie en corporaties, Vereniging van Eigenaren.

Resultaat

Geen bewezen resultaat. Het bedrijf bestaat nog maar kort. Bewonersonderzoeken in eigen beheer zijn te duur. BMN is een onafhankelijk bureau en kan daarom ook op de resultaten 'worden afgerekend'.

Meer weten?

- Floor Verweel, 020-3429609, www.buurtmanagement.nl

5.6 Wijk- en buurtservicepunten/Veiligheidshuis

Doel

Wijk- en buurservicepunten: samenwerkingsverband tussen verschillende partijen die (beheer)taken hebben gericht op leefbaarheid en veilig wonen in de buurt. Het samenwerkingsverband opereert vanuit een centrale locatie.

Veiligheidshuis: In een veiligheidshuis werken vaste ketenpartners, met in ieder geval gemeente, politie en Openbaar Ministerie, samen aan veiligheidsproblemen. De partners weten elkaar snel te vinden.

Justitie in de Buurt (JiB): verbeteren van leefbaarheid en veiligheid van de buurt door bestrijding van extreJe overlast, jeugdcriminaliteit en slachtofferhulp.

(zie ook Mobiele wijkveiligheidspost. Paragraaf 5.3)

Korte omschrijving

Hier onder worden varianten beschreven op de wijk- en buurtservicepunten. Deze varianten gelden als illustratie van het principe dat er een fysiek punt is dicht bij de bewoners waardoor er korte lijnen ontstaan met en tussen bewoners, instellingen en instanties zoals justitie en politie en welzijnsinstellingen.

- Meldpunt zorg en overlast: Het aanpakken van extreme (buren)overlast in de woonomgeving veroorzaakt door personen die onmaatschappelijk gedrag vertonen. Alle overlast, waarvan - door de aard of frequentie hiervan - een zodanige bedreiging uitgaat, dat het welzijn, de gezondheid of de leefbaarheid van omwonenden ernstig wordt geschaad. Een belangrijke functie van het meldpunt is signalering.
- Wijkveiligheidshuis/ veelpleger aanpak: Waarbij rond elke veelpleger (nu nog alleen jongeren, in de toekomst ook volwassenen) een plan van aanpak wordt gemaakt waarbij wordt gekeken naar de specifieke mogelijkheden van de persoon. Kan iemand terug naar school bijvoorbeeld. Als de veelpleger zich niet aan de afspraken houdt volgt een lik-op-stuk beleid van de politie, die de persoon voor elk vergrijp oppakt. Aanpak valt onder het veiligheidshuis.
- Justitie in de Buurt (JiB): Doelgroep van het project zijn risicogroepen onder de buurtbewoners (overlastgevende jongeren, verslaafden, dealers, psychiatrische patiënten, kleine criminaliteit). De opzet van het project is dat door justitie dicht bij de mensen te brengen, de lijnen zoveel mogelijk worden verkort en de afhandeling van straffen zo snel mogelijk wordt geregeld. Doel is ook bestraffing op maat en het maken van af-

spraken met probleemveroorzaker. Naast afhandelen van strafzaken werkt JIB ook preventief door in gesprek te gaan in de buurt bij bijvoorbeeld overlastproblemen. JIB-ers werken nauw samen met lokale organisaties. Ook kan JIB uit naam van de burger aangifte doen bij extreme overlast. Dit werk drempelverlagend voor de burger, die vaak uit angst geen aangifte doet. Vanaf 2004 is er sprake van JIB nieuwe stijl: Justitie in de Buurt krijgt een andere opzet en een gewijzigde vorm van financiering (wijkkantoren blijken te kostbaar). Justitie in de Buurt zal voortaan onderdeel moeten uitmaken van een breder veiligheidssamenwerkingsverband.

Toepasbaarheid

Een wijk- of buurtservicepunt vraagt een gedegen voorbereiding. Zo is er een geschikte locatie nodig voor een servicepunt / publieks- en of baliefunctie, waar samenwerkende partijen elkaar ontmoeten en waar ook ruimte is voor overleg en het uitwerken van plannen. Uiteraard is draagvlak bij de verschillende partijen een belangrijke voorwaarde. Voor de aansluiting bij wat er leeft in de wijk is het zaak dat er geluisterd wordt naar de vraag die leeft in de buurt. Afhankelijk van de vraag kan het takenpakket van een wijk-servicepunt vervolgens worden ingericht.

Kosten en capaciteit

- Coördinator
- Geschikte ruimte

Type project / maatregel / instrument

Organisatorisch, criminogeen, sociaal, communicatie, beleid, organisatie, werkwijze

Partij die leading is

Justitie (JIB), gemeente

Andere betrokken partijen

Politie, Openbaar Ministerie, Raad voor de Kinderbescherming, reclassering

Resultaat

In 2004 is een JIB-effectmeting gedaan in opdracht van het OM. Daaruit bleek dat bewoners in Veldhuizen (Ede) zich veiliger voelen in de wijk door de aanwezigheid van justitie en door de vele activiteiten van de gemeente in Veldhuizen. Werkstraffen tegen JIB-verdachten zijn zoveel mogelijk in de wijk zelf ten uitvoer gebracht. Het OM heeft door de inbreng van vooral de wijkagenten een beter zicht gekregen op de criminaliteit in de wijk. Het project is in 2005 gestopt omdat het zich door de behaalde resultaten feitelijk overbodig maakte.

Meer weten

- Veiligheid in de wijk (OPS)
- Justitie, nieuwsbericht JIB nieuwe stijl, www.justitie.nl, zoeken persberichten (archief 2004).
- In 2004 is een effectmeting gedaan in opdracht van het OM. Daaruit bleek dat bewoners in Veldhuizen zich veiliger voelen in de wijk door de aanwezigheid van justitie en door de vele activiteiten van de gemeente in Veldhuizen. Werkstraffen tegen JIB-verdachten zijn zoveel mogelijk in de wijk zelf ten uitvoer gebracht. Het OM heeft door de inbreng van vooral de wijkagenten een beter zicht gekregen op de criminaliteit in de wijk. Zie website Openbaar Ministerie: www.om.nl, dossier Justitie in de Buurt en

ook www.kei-centrum.nl .

Voorbeelden

- Het veiligheidshuis in Venlo biedt een plek waar door professionals gezamenlijk wordt gewerkt aan een plan voor mensen die na detentie terugkeren in de wijk. (Venlo kent ook JiB). Meer informatie: coördinerend manager Jos Backus, jtmbac@venlo.nl.
- Het veiligheidshuis in Maastricht: door een samenhangende aanpak, gebaseerd op kennis van de lokale situatie, wordt in het veiligheidshuis een persoongerichte benadering mogelijk gemaakt van zowel daders als slachtoffers. Het veiligheidshuis maakt ook veel meer mogelijk op het gebied van preventie. Meer informatie: stadsdeelleider gemeente Maastricht Evelien Meijerink, post@maastricht.nl, 043 3505261.
- Ook in Breda, Eindhoven, Tilburg, Helmond en Den Bosch wordt samengewerkt in Veiligheidshuizen. Een ander voorbeeld: 13 gemeenten werken samen in Regionaal Veiligheidshuis Maas en Leijgraaf. Voor meer informatie: Praktijkboek Sociale Veiligheid. Voorbeelden van succesvolle veiligheidsprojecten in de Brabantse (grote) steden (Uitgave Provincie Noord-Brabant 2006).
- Buurtconciërges in Zaanstad (samengebracht in stichting Leefbaarheid). De conciërges (vrijwilligers en een betaalde kracht: coördinator) vormen de ogen van de gemeente en de corporatie. Zo ontstaat er contact met de mensen op straat. Zij werken vanuit een klein kantoorje of aanloopadres. Regelmatig zijn er themabijeenkomsten met deskundigen. Voor deze themabijeenkomsten blijkt meer animo dan voor een cursus. Meer informatie: Zaanstad, Maatschappelijke ontwikkeling, Rene Kip, r.kip@zaanstad.nl.
- Buurtservicepunt in Almelo: per stadsdeel is er een wijkfunctionarissen-overleg met daarin mensen van groen, grijs, blauw (politie), welzijn, voor een wijkgerichte zorg m.b.t. de leefbaarheid en veiligheid. Daardoor zijn de lijnen kort. Het WFO komt bijeen onder voorzitterschap van de stadsdeelcoördinator. Meer informatie: veiligheidscoördinator Gijs Peterman, g.peterman@almelo.nl.
- Den Haag heeft een wijkveiligheidswinkel in Zuid-West (pilot, duur vijf jaar). De winkel is opgezet door bewoners uit de stadsvernieuwingswijk Vrederust in Den Haag Zuid-West. In de winkel is informatie verkrijgbaar over preventie en projecten van de politie en woningbouwcorporaties. Ook kunnen bewoners er hun klachten kwijt over bijvoorbeeld hangjongeren of onverlichte straten. De winkel is verder een ontmoetingsruimte voor bewoners van Vrederust. Maar informatie over dit project zie www.haagwonen.nl. Kijk voor meer informatie over projecten van de politie en woningbouwcorporaties op de site van het Centrum voor Criminaliteit en Veiligheid, Programma Veilig Wonen. www.hetccv.nl

6 Methodieken

Intro

In dit hoofdstuk zijn de methoden en technieken beschreven. Het zijn er zeven. Maar er zijn ook verschillende varianten beschreven onder 'de zeven'. De methodieken zijn procesinstrumenten en niet zozeer inhoudelijke instrumenten. Of kort gezegd, ze bevatten geen inhoudelijke normen / waarden zoals het Politiekeurmerk Veilig Wonen dat wel heeft (zie rubriek 1).

6.1 VER (Veiligheidseffect rapportage)

Doel

Met een VER wordt een gestructureerd en transparant proces doorlopen, waarin veiligheidsrisico's van bouwplannen vanaf de initiatiefase in kaart worden gebracht en wordt afgesproken hoe met deze risico's wordt omgegaan. Bij de Europese variant van de VER is deze doelstelling vergelijkbaar.

Korte omschrijving

De VER is in tegenstelling tot de MER (Milieu Effect Rapportage) een vrijwillig en niet verplicht instrument. De VER bestaat uit vijf modules: 1) Start, 2) Veiligheidsscan⁴, 3) Alternatieven, 4) Maatregelen en 5) Implementatie. Betrokken partijen / deelnemers doorlopen, tijdens de planontwikkeling, samen deze modules. Het begint met het opstellen van een startnotitie. Vervolgens brengen de betrokkenen in kaart welke effecten voor veiligheid aan een plan kleven. Alternatieven worden bedacht om de risico's op te heffen en vervolgens worden die alternatieven uitgewerkt tot concrete maatregelen. Tenslotte wordt de uitvoering van de maatregelen bewaakt.

DE VER is een echt integraal veiligheidsinstrument en dat betekent, dat alle vormen van veiligheid aan bod kunnen komen zoals: criminaliteit, hinder, overlast, verloedering, onveiligheidsgevoelens, brand, giftige stoffen, explosies, openbare orde, natuurgeweld en verkeersveiligheid.

Er zijn drie soorten te onderscheiden:

- 1 strategische VER (abstract denkniveau, als functies, plekken en oppervlakten nog niet gedefinieerd zijn);
- 2 locatie VER (vergelijking van locaties);
- 3 inrichtings VER (het ontwerp voor een bepaalde locatie).

In de praktijk wordt een verkorte versie van de VER een Quick scan genoemd (zie 6.2).

Naast de Nederlandse VER is er ook een Europese variant. Deze heet voluit 'ENV 14383-2:2004 Criminaliteitspreventie -Stedenbouwkundig en bouwkundig ontwerp- Deel 2: Stedenbouwkundig ontwerp'. De werkwijze is vergelijkbaar met die van de VER. In de handleiding van de Europese VER staan per onderdeel handreikingen. Bijvoorbeeld: wat voor risico's in bepaalde situaties kunnen er voor komen en op welke manier een probleeminventarisatie gemaakt kan worden. Ook worden tips gegeven voor maatregelen in 8

Noot 4 In module 2, de Veiligheidsscan, kunnen de methoden, die in de nulmeting worden beschreven (zie 6.3), gebruikt worden.

soorten gebieden.

Denken over integrale veiligheid op stedenbouwkundig niveau was bij de ontwikkeling van de VER, ongeveer 10 jaar geleden, innovatief. Inmiddels is dat gemeengoed geworden.

Overwogen wordt om de VER uit te breiden met het onderwerp crisisbestendigheid: een nieuw thema binnen het veiligheidsbeleid.

Toepasbaarheid

Inmiddels zijn in tenminste 43 gemeenten VERren uitgevoerd.

De VER kan bij ieder bouwproject gebruikt worden. De methode is flexibel en afhankelijk van de situatie kan gekozen worden welke vormen van veiligheid worden meegenomen.

Kosten / capaciteit

Toepassing van de VER kost vooral inzet van de betrokkenen bij de ontwikkeling zelf. De tijdsinvestering verdient zich later weer terug. Doordat risico's in de ontwerpfasen worden aangepakt, worden problemen in de beheerfase voorkomen.

De doorlooptijd is afhankelijk van het project. Een indicatie (praktijkervaring) is drie maanden.

Type instrument

Integrale veiligheid, methodiek, procesinstrument, fysiek, sociaal, ruimtelijke ordening, planontwikkeling, preventie.

Partij die leading is

De gemeente heeft meestal de regie. Dat kan de veiligheidscoördinator zijn, maar ook de projectmanager van het bouwplan. Ook de provincie is vaak trekker.

Andere betrokken partijen

Verschillende gemeentelijke afdelingen (veiligheid, ruimtelijke ordening, verkeer, EZ, milieu, bouwen & wonen, jeugdwerk, buurtsportwerk, etc.), politie, brandweer (pro-actie, preventie), GHOR, projectontwikkelaar, vertegenwoordigers van bewoners en ondernemers, corporaties, Fietsersbond, Stichting gehandicapten overleg, ontwerpers (landschapsarchitect, stedenbouwkundige, architect), provincie, Rijkswaterstaat, Waterschap, vertegenwoordigers openbaar vervoersorganisaties.

Resultaat

Welke ervaringen gemeenten hebben met de VER is door Seinpost in het najaar van 2006 in opdracht van het CCV onderzocht. In dat onderzoek bleek, dat de VER bij ongeveer de helft van de gemeenten (die aan het onderzoek meededen) bekend is. Gemeenten die de VER al een keer hebben toegepast, overwegen meestal wel om het in de toekomst opnieuw toe te passen. Zij waarderen dat de VER bijdraagt aan betere samenwerking en dat risico's en verantwoordelijkheden verduidelijkt worden. Zij zijn er ook van overtuigd, dat de VER leidt tot een veiliger ontwerp.

Meer weten?

Publicaties over de VER

- Veiligheidseffectrapportage, Ministerie van Binnenlandse zaken en Koninkrijkrelaties, versie 2.0, door Berenschot en DSP-groep, november 2000.

- VER Beter, Advies over de toekomst van de Veiligheidseffectrapportage, door Bureau Seinpost, november 2006

Publicaties over de Europese VER

- Europese norm Criminaliteitspreventie stedenbouwkundig ontwerp in: Stedenbouw & Architectuur, Themanummer Beveiliging en Brandwerendheid (p.26 en 27), jaargang juni 2003

Telefoonnummers

De VER is in beheer bij het CCV. Contactpersonen: Jeanine Florie en Joris Böcker, 030-7516777, email info@hetccv.nl

Voor meer informatie over de Europese VER

- Rolph Holthuijsen, NEN, Delft, rolph.holthuijsen@nen.nl, 015-2690390
- Paul van Soomeren, DSP-groep Amsterdam, pvansoomeren@dsp-groep.nl (voorzitter van de CEN/TC325 werkgroep urban planning)

Websites

www.hetccv.nl, in themadossier Kwaliteitsregelingen en instrumenten.
www.e-doca.net

6.2 Quick scan / nieuwbouw plannen / openbare ruimte

Doel

Een quick scan is een handige methode bij het opstellen van nieuwbouwplannen. Er kan beter rekening worden gehouden met de veiligheid, risico's kunnen zoveel mogelijk in het ontwerp worden ondervangen en problemen in de beheerfase zoveel mogelijk voorkomen.

Korte omschrijving

De quick scan is een verkorte versie van de VER (zie 6.1). Er is geen startnotitie, maar vaak wel een kick-off bijeenkomst, waar de contouren van de opgave worden verkend. Betrokkenen brengen de veiligheidsrisico's in kaart (evenals de sterke punten van het plan) en inventariseren aanbevelingen om de risico's te beperken. Het implementeren van de aanbevelingen wordt vervolgens aan de projectleiding en de ontwerpers overgelaten.

De risico's van het plan kunnen op allerlei manieren worden geïnterviewd. Dat kan door middel van een: veiligheidsschouw (zie 6.4), interviews maar ook door geregistreerde incidenten te analyseren (bijvoorbeeld politiecijfers). Uiteraard kan dat ook door een combinatie van deze drie middelen. Daarnaast worden de bouwtekeningen geanalyseerd en staat de vraag centraal of bestaande problemen met het plan opgelost worden en of het plan nieuwe risico's met zich meebrengt.

Om ervoor te zorgen dat de resultaten van de quick scan worden meegenomen bij de verdere planuitwerking, worden ze in sommige gemeenten opgenomen in een veiligheidsparagraaf van bijvoorbeeld de nota van uitgangspunten of het programma van eisen.

Een variant, die dient als voorbereiding op de bouwfase, is het BLVC plan van de gemeente Amsterdam. Daarin worden maatregelen in kaart gebracht, die nodig zijn om een goede balans te creëren tussen veilig en efficiënt bouwen en het handhaven van de bereikbaarheid, leefbaarheid en veiligheid van de directe omgeving. Communicatie (tussen bestuurders, belanghebbenden en geïnteresseerden) speelt hier ook een rol in.

Een andere variant is de Methode Sociaal Veilige Stad: een instrument van de Dienst Ruimtelijke Ordening (DRO) van de gemeente Amsterdam. Met het instrument kunnen de stadsdelen heel concreet in de praktijk sociale veiligheid in bestaande situaties in de openbare ruimte verbeteren.

De methode bestaat uit een stappenplan, vergelijkbaar met die van de quick scan. Het unieke van de methode is, dat het uitgaat van de verschillende soorten gebieden die voorkomen. Voor ieder soort gebied worden voorbeelden gegeven van mogelijke risico's en van mogelijke maatregelen. Daarmee is de methode geen blauwdruk, maar biedt het wel concrete handvatten voor het aanpakken van veiligheidsproblemen. Ook zit er een hulpmiddel in voor de schouw.

Bijzonder van de methode is verder, dat er naast fysieke maatregelen ook ruim aandacht is voor maatregelen op het gebied van beheer, organisatie en communicatie.

Toepasbaarheid

De quick scan wordt bij steeds meer gemeenten toegepast. Het is een logisch stappenplan, waarmee veiligheid in ieder planproces ingepast kan worden.

In de Methode Sociaal Veilige Stad wordt onderscheid gemaakt tussen verschillende soorten gebieden die in Amsterdam voorkomen. Maar met een beetje fantasie is deze methode gemakkelijk te vertalen naar andere gemeenten.

Kosten / capaciteit

De hoogte van de kosten en capaciteit die nodig is hangt sterk af van de gekozen werkwijze. Eén enkele persoon kan de scan uitvoeren, al is het vaak wenselijker om meer disciplines te betrekken. Hoe breder de scan wordt opgepakt, des te groter de (tijds)investering.

Type instrument

Fysiek (ontwikkeling en beheer), inrichting, beheer, organisatie, communicatie, sociale veiligheid, methodiek, planontwikkeling, openbare ruimte.

Partij die leading is

De gemeente heeft meestal de regie. Dat kan de veiligheidscoördinator zijn, maar ook de projectmanager van het bouwplan.

Andere betrokken partijen

Verschillende gemeentelijke afdelingen (veiligheid, ruimtelijke ordening, verkeer, EZ, milieu, bouwen & wonen, jeugdwerk, buurtsportwerk, etc.), politie, brandweer (pro-actie, preventie), GHOR, projectontwikkelaar, vertegenwoordigers van bewoners en ondernemers, corporaties, Fietsersbond, Stichting gehandicapten overleg, ontwerpers (landschapsarchitect, stedenbouwkundige, architect), provincie, Rijkswaterstaat, Waterschap, vertegenwoordigers OV (openbaar vervoer).

Resultaat

Er is geen objectieve evaluatie over de werking van deze methode beschikbaar. Maar dat een veiligheidsscan veiligheid in het gebied bevordert ligt wel voor de hand.

Meer weten?

Publicaties

Methode Sociaal Veilige Stad, Dienst Ruimtelijke Ordening gemeente Amsterdam, oktober 2004.

BLVC-plannen

- www.coördinatiestelsel.amsterdam.nl Een site, beheerd van het Ingenieursbureau Amsterdam. Zij voeren vaak BLVC-plannen uit. Als je het woord BLVC intypt bij zoeken kom je bij BLVC-plannen uit.
- www.oudwest.amsterdam.nl (voorbeeld BLVC-plan van stadsdeelkantoor De Hallen)
- www.oost-watergraafsmeer.nl (voorbeeld BLVC-plan Polderweggebied, met aparte notitie over sociale veiligheid).

Namen, e-mails, websites, telefoonnummers

Voor de Methode Sociaal Veilige Stad: Gemeente Amsterdam, Dienst Ruimtelijke Ordening, Marianne Griffioen, gnm@dro.amsterdam.nl, 020-5527925

Bijzondere projecten / voorbeelden

De gemeenten Amsterdam (stadsdelen Bos en Lommer, Slotervaart, Noord, Oost/Watergraafsmeer, Centrum), Apeldoorn en Alphen aan den Rijn hebben veel ervaring met quick scans en het opnemen in veiligheidsparagrafen. Voor meer informatie: afdeling openbare orde en veiligheid.

6.3 Nulmeting

Doel

Om het effect van maatregelen te kunnen bepalen, wordt de beginsituatie in kaart gebracht. Dat gebeurt met een nulmeting.

Korte omschrijving

Kern van de nulmeting is het in kaart brengen van de situatie, bij aanvang van een situatie / project. De uitkomst wordt gebruikt om het plan van aanpak op te stellen, waarin de maatregelen zijn geformuleerd om de situatie te veranderen. Na enige tijd wordt het onderzoek herhaald en wordt inzichtelijk of er veranderingen zijn opgetreden.

Een nulmeting is een verplicht onderdeel voor partijen die werken volgens het Keurmerk Veilig Ondernemen en de Kwaliteitsmeter Veilig Uitgaan. (zie hoofdstuk 2.2 en 2.3).

De nulsituatie kan op verschillende manieren in kaart worden gebracht. Onderdelen van een nulmeting zijn:

- beschrijving van het gebied (begrenzing, bestemming, aard van de bedrijvigheid);
- analyse van geregistreerde incidenten (van politie, brandweer, ondernemersvereniging, etc.);
- interviews met sleutelpersonen;
- groepsgesprek / interactieve workshop (partijen wisselen ervaringen uit over de problemen, benoemen de belangrijkste problemen, inventariseren gewenste maatregelen, etc.);
- schouw / inspectie van het gebied (zie ook 6.4);
- enquête onder bijvoorbeeld ondernemers en klanten.

Een nulmeting die binnen een KVO (Keurmerk Veilig Ondernemen) of KVVU (Kwaliteitsmeter Veilig Uitgaan) wordt uitgevoerd, moet overigens aan bepaalde eisen voldoen (zie 'Meer weten?' in deze rubriek).

Toepasbaarheid

Het principe van de nulmeting is overal toepasbaar. Door de gevolgde methode nauwkeurig te beschrijven, kan deze bij herhaling op dezelfde manier worden uitgevoerd.

Kosten / capaciteit

De benodigde tijd en de kosten zijn afhankelijk van de gekozen methode. Hoe uitgebreider de nulmeting wordt opgezet (met meerdere bronnen / onderzoeksmethoden), des te hoger de investering is. De trekker van de nulmeting heeft meestal de grootste tijdsinvestering, maar het kost ook tijd voor partijen die registratiecijfers aan moeten leveren of die deelnemen aan interviews, workshops etc.

Type project / maatregel / instrument

Methodiek, toetsinstrument, effectmeting, KVO, KVVU, nulmeting.

Partij die leading is

Dit is afhankelijk van het project. Meestal is het de gemeente.

Andere betrokken partijen

Dit is ook afhankelijk van het project; bijvoorbeeld ondernemers(vereniging), politie en andere instanties die incidenten registreren.

Resultaat

De nulmeting geeft informatie over de bestaande situatie, die nodig is om een plan van aanpak op te stellen en om later het effect van de aanpak vast te kunnen stellen. De waarde van de informatie hangt af van de gekozen methode.

Meer weten?

Publicaties

- Handboek KVO -W versie 2.0, Handboek voor het Keurmerk Veilig Ondernemen voor bestaande Winkelgebieden, 27 november 2003.
- Handboek KVO-B versie 2.0, Handboek voor het Keurmerk Veilig Ondernemen voor bestaande Bedrijventerreinen, 27 november 2003.
- HBD Stappenplan Veilig Ondernemen Winkelgebieden, 1 mei 2006.

Websites

www.hetccv.nl, in themadossier Uitgaan en recreëren en themadossier Ondernemen.

6.4 Veiligheidsschouw

Doel

Een veiligheidsschouw heeft als doel om de (zichtbare) problemen in een gebied te inventariseren.

Korte omschrijving

De veiligheidsschouw is een 'rondgang' door een gebied, waarbij gezocht wordt naar fysieke sporen van specifieke problemen of naar risico's. Het gaat dan bijvoorbeeld om sporen / uitingen van criminaliteit en vandalisme, vervuiling, achterstallig beheer, verkeersonveiligheid, brandveiligheid. Ook de staat van de verlichting kan met een schouw worden gecontroleerd. Iedereen kan zelf een schouw organiseren, maar het krijgt extra waarde als verschillende partijen samen de schouw uitvoeren. Door het betrekken van

verschillende partners (bewoners, ondernemers, politie, brandweer, opbouwwerkers, beheerders openbare ruimte etc.) wordt de problematiek vanuit verschillende ogen bekeken. Deze samenwerking kan leiden tot nieuwe en mogelijk ook snellere oplossingen.

In sommige buurten wordt bijvoorbeeld periodiek een buurtschouw gehouden. Bewoners lopen samen met mensen van de gemeente en de politie door de wijk. Als er problemen worden gesignaleerd, kan ter plekke worden afgesproken wat er moet gebeuren.

Aansluitend aan de schouw kan de schouwgroep bij elkaar gaan zitten en de informatie uit de schouw structureren. De gesignaleerde problemen kunnen bijvoorbeeld op een plattegrond ingetekend worden en de problemen kunnen geprioriteerd worden. Volgende stap kan zijn, dat partijen samen vaststellen welke maatregelen noodzakelijk zijn.

Een variant is de *kleurenkaart*. Bewoners, ondernemers en andere betrokkenen schouwen een gebied en geven op de kaart aan in hoeverre een probleem voorkomt. Met kleuren wordt de ernst van het probleem aangegeven. In Amsterdam is dit bijvoorbeeld op de Wallen toegepast. Bewoners en ondernemers gingen op verschillende momenten van de dag (ook 's nachts) de straat op om overlast door drugs en prostitutie in kaart te brengen.

De gemeente Den Haag heeft de *fotomethode* (of de visuele prikkelmethode) uitgeprobeerd als middel om te onderzoeken hoe betrokkenen hun wijk beleven. Bewoners van de Valkenbos-Regentessebuurt in Den Haag zijn gevraagd om foto's te maken in hun wijk. Daarna zijn de fotografen geïnterviewd, om het verhaal achter de foto's te weten te komen.

Een gebied kan in zijn geheel geschouwd worden, maar er kan ook voor gekozen worden alleen op bepaalde punten te schouwen. Dit is het meest logisch als de schouw periodiek op dezelfde manier herhaald wordt.

Dit gebeurt bijvoorbeeld in Capelle aan den IJssel toegepast. Een aantal cruciale plekken in de wijk wordt eens in de zes weken op hetzelfde moment van de dag gefotografeerd door een vakman. Een breed samengestelde jury beoordeelt de voortgang in de leefbaarheid die uit de beelden spreekt. Eventueel vindt nog een schouw plaats. Alle foto's samen vormen een expositie die jaarlijks of per kwartaal wordt vernieuwd.

In Engeland (Londen) bestaat een dergelijke aanpak ook, Crime Opportunity Profiling of Streets (COPS).

In Amsterdam, in Bos en Lommer, hebben bewoners van de Robert Scottbuurt fotomonitoring toegepast. Doel was om de hoeveelheid straatvuil meetbaar te maken. Daarvoor maakten zij met regelmaat foto's van vooraf vastgestelde plaatsen.

De plekken waar wordt geschouwd kunnen ook juist aselekt ('met de ogen dicht') gekozen worden. Daartoe kun je bijvoorbeeld pijltjes gooien naar een plattegrond, maar de schouwpunten kunnen ook heel systematisch met behulp van een raster geselecteerd worden. Over de plattegrond van het gebied wordt dan een raster gelegd en de knooppunten van het raster zijn dan de schouw punten.

De schouw als methode bestaat al lang, maar heeft een nieuwe impuls gekregen sinds het expliciet in het kader van het KVO en KVVU wordt voorgesteld als onderdeel van de nulmeting. Het kan ook toegepast worden binnen een VER (zie 6.1) of een Quick scan (zie 6.2).

Toepasbaarheid

Een schouw is eenvoudig toepasbaar in allerlei situaties en voor allerlei doelen.

Kosten / capaciteit

Een schouw kost tijd van de betrokkenen, maar de investering is over het algemeen gering.

Type project / maatregel / instrument

Fysiek, schouw, nulmeting, methodiek.

Partij die leading is

De trekker kan de werkgroep zijn die het traject van het KVO of KVVU onder zijn hoede heeft. Het kan ook de projectleider zijn van een te ontwikkelen gebied of de gemeentelijke veiligheidscoördinator.

Andere betrokken partijen

Bij dit project kunnen verschillende partijen worden betrokken. Welke disciplines worden gevraagd mee te werken aan de schouw hangt af van het soort project.

Resultaat

De schouw wordt heel vaak toegepast, in allerlei varianten. Daaruit mag opgemaakt worden, dan partijen tevreden zijn over het werken met de schouw. Behalve als onderzoeksinstrument wordt de schouw ook toegepast als communicatie-instrument: de samenwerking van verschillende partijen tijdens de schouw helpt bij het maken van verdere afspraken.

Meer weten?

Publicaties

- Boek + cd-rom: Crime Opportunity Profiling of Streets (COPS). A quick crime analysis- rapid implementation approach (Uitgeverij Bre, ISBN 1860818862).
- Gemeente Den Haag, Dienst Onderwijs Cultuur en Welzijn, Foto-onderzoek vertelt; Beleving van een wijk in beeld, april 2006.
- Projectbeschrijving Veiligheidsschouwen in kleur. Project ter bestrijding van overlast, voor en door bewoners en ondernemers (2006) in Amsterdam (september - december 2006).

Websites

- www.centrum.amsterdam.nl (*veiligheidsschouwen in kleur*)

Bijzondere projecten / voorbeelden

- Toepassing van de kleurenkaart op de Wallen in Amsterdam om overlast van drugs en prostitutie in kaart te brengen.
(<http://www.centrumamsterdam.nl/smartsite.dws?id=21233>)
- In de Valkenbos-Regentessebuurt in Den Haag is de foto-methode (of de visuele prikkelmethode) gebruikt als middel om te onderzoeken hoe betrokkenen hun wijk beleven.
http://www.denhaag.nl/Docs/bsd/cijfers/rapport_fotoonderzoek_vertelt.pdf
- Crime Opportunity Profiling of Streets (COPS) in Engeland (Londen).
- Fotomonitoring in de Robert Scottbuurt in Amsterdam.
<http://www.bosenlommer.amsterdam.nl/live/index.jsp?nav=322&loc=49028&det=15412>

6.5 Branding (van wijken)

Doel

Doel van branding is om de kernwaarde (identiteit) van een wijk te benoemen en uit te dragen als onderlegger voor de verbetering van een wijk.

Korte omschrijving

Wijkbranding is een methodiek gericht op de identiteit en branding van gebieden. Branding is een marktonderzoek waarbij aan bewoners, bezoekers stakeholders wordt gevraagd welk beeld ze van de wijk hebben. Omdat onveiligheid is hoge mate een brand (merk) kan beïnvloeden is branding opgenomen bij de 40 beschreven voorbeelden.

De aanpak van branding kent 4 fases:

- historische analyse van de identiteit
- formuleren van kernwaarden (het merk)
- (woning)marktonderzoek
- opstellen van een wijkvisie

Toepasbaarheid

In principe kan voor iedere wijk branding worden toegepast.

Kosten / capaciteit

Branding opdrachten zijn er vele soorten en maten. Een opdracht aan een gespecialiseerd bureau begint meestal boven € 50.000.

Type project / maatregel / instrument:

Sociaal, fysiek, beleid, methodiek, communicatie, participatie, organisatie

Partij die leading is

Gemeente, corporatie, gespecialiseerd bureau.

Andere betrokken partijen

Stakeholders

Resultaat

Het resultaat van branding is onbekend, of althans niet objectief onderzocht. Er zijn believers en non-believers. Wel zijn er voorbeelden bekend zoals in Hoogvliet / Rotterdam waar 6 leefarrangementen werden benoemd. Dat leidde tot twee keer zo grote vraag naar woningen dan voorheen.

Meer weten?

- www.lovemarks.com
- www.identiteitenbranding.nl
- www.kei-centrum.nl
- www.realtimebranding.nl , www.karsadvies.nl, www.wsa.nl (gespecialiseerde bureaus)
- Merkwerken; living te brand in de praktijk, Joris Funcke, ISBN 90-430-0953-9

6.6 Virtual Reality / nieuwbouwplannen

Doel

Betrokkenen kunnen met behulp van Virtual Reality (VR) eenvoudiger zien wat een nieuwbouwplan betekent, doordat ze de nieuwe situatie op een computerscherm of op papier driedimensionaal zien.

Korte omschrijving

Een nieuwbouwplan wordt (al dan niet met z'n omgeving) driedimensionaal weergegeven in een Virtual Reality (VR). Er kunnen statische afbeeldingen ('stills') gemaakt worden, maar het is ook mogelijk om virtueel door het ontwerp te wandelen. Zowel professionals die bij het ontwerp zijn betrokken, als mensen die minder gewend zijn om plantekeningen te lezen, krijgen op deze manier eenvoudig inzicht in de plannen.

Virtual Reality is een relatief nieuw instrument, maar steeds meer toegepast. Gangbare computers worden steeds zwaarder, waardoor VR niet meer alleen voorbehouden is aan de 'super-computers'.

Als uitbreiding op de Virtual Reality is de zichtcalculator gemaakt, in opdracht van de gemeente Apeldoorn. De zichtcalculator berekent voor een virtuele situatie de overzichtelijkheid: hoeken die slecht zichtbaar zijn lichten op.

Toepasbaarheid

VR kan worden toegepast bij allerlei soorten nieuwbouwplannen: voor grote en kleine gebieden, van infrastructuur tot natuurontwikkeling. De techniek heeft echter beperkingen. Zo is de verlichting lastig om natuurgetrouw weer te geven.

Kosten / capaciteit

Het bouwen van een Virtual Reality kan relatief kostbaar zijn. Het levert echter ook tijdswinst op (voor architecten, bouwplantoetsers, etc.) en het heeft een grote meerwaarde voor de communicatie naar bewoners. De investering is o.a. afhankelijk van het detailniveau dat wordt gevraagd: een heel gedetailleerde VR (met precies de goede gevels, beplanting en bestrating) kost meer tijd dan een globale VR.

Type project / maatregel / instrument

Fysiek, virtueel, VR, Virtual Reality, methodiek, ontwerp, communicatie.

Partij die leading is

Projectleider van een bouwplan, communicatieadviseur.

Andere betrokken partijen

VR-bouwer, ontwerpers, bewoners, veiligheidsadviseur.

Resultaat

Als communicatiemiddel heeft VR z'n waarde bewezen. Dat blijkt uit het feit, dat plannen regelmatig in de vorm van een VR worden gepresenteerd. De bruikbaarheid van VR bij veiligheidsadvisering is getoetst in Almere. In Almere is een VR gemaakt van het ontwerp van het nieuwe stadshart. Door veiligheidsdeskundigen is vervolgens de veiligheidstoetsing met papieren tekeningen vergeleken met veiligheidstoetsing op basis van de VR. De VR bleek veel voordelen te hebben, maar ook nadelen en valkuilen. Zo maakt VR het veel makkelijker om te begrijpen wat het ontwerp inhoudt. Aan de andere kant kunnen de vaak prachtige plaatjes van een VR ook een te rooskleurig beeld geven. Voor meer informatie: zie Publicaties.

Meer weten?

Publicaties

- Evaluatie, T&S Criminaliteitspreventie, Uitgebreide rapportage, Eind concept, september 2003, door Instituut voor Maatschappelijke Innovatie, in opdracht van Senter, T&S Criminaliteitspreventie.
- Virtual Reality voor een veilige realiteit, aanbevelingen voor het toepassen van Virtual Reality voor sociaal veilig ontwerpen, door DSP-groep, in opdracht van Senter, oktober 2000.

Websites

www.Apeldoorn.nl (*zichtcalculator*)

6.7 Leefbaarheidsmonitor/ veiligheidsindex

Doel

Het doel van monitoren is om de resultaten te meten van maatregelen (subjectieve en/ of objectieve veiligheid). Op basis van deze resultaten kan het beleid worden herzien. Het gaat om het meten van sociale en / of fysieke veiligheid.

Korte omschrijving

Op het gebied van het meten van leefbaarheid en veiligheid bestaan verschillende instrumenten. Deze instrumenten worden ingezet door de (landelijke en lokale) overheid en door woningcorporaties. Voorbeelden zijn:

- Landelijke overheid (GSB, VROM, BZK);
 - Leefbaarheidsmonitor GSB
 - Monitor dagelijks leefomgeving (OTB) van de Rijks planologische Dienst
 - Kanskaart Nederland (verloedering van wijken inzichtelijk maken)
 - WBO-monitor van wijken
 - De Politie monitor Bevolking
- Lokale overheid
 - Veiligheidsmonitor Rotterdam
- Woningbouwcorporatie (brancheorganisatie woningbouwcorporaties Aedes)
 - LEefbaarheidsMONitor (LEMON)

De landelijke overheid gebruikt monitors om haar beleid te evalueren en te herijken, en om gegevens te verzamelen voor nieuw beleid. Voorbeelden zijn de leefbaarheidmonitor GSB, de WBO-monitor en de Monitor Dagelijkse Leefomgeving (VROM). Dit zijn vaak groot opgezette onderzoeken. De leefbaarheidsmonitor in het kader van het GSB laat bijvoorbeeld zien hoe be-

woners de leefbaarheid en veiligheid in hun buurt ervaren. Ook wordt aandacht besteed aan de mate waarin bewoners participeren in de samenleving. De *WBO-monitor* van wijken combineert de subjectieve waardering met objectieve wijk- en buurtkenmerken. Deze werkwijze levert een gedegen onderzoek naar de stand van zaken op gebied van leefbaarheid en veiligheid. De Politie-monitor Bevolking is een tweejaarlijks onderzoek naar veiligheid en criminaliteit. De resultaten van het onderzoek verschaffen informatie voor het veiligheidsbeleid van de centrale en decentrale overheid.

Een goed voorbeeld van het inzichtelijk maken van de situatie gericht op het inzetten van concrete maatregelen op lokaal niveau is de *veiligheidsmonitor van Rotterdam*. De veiligheidsmonitor in Rotterdam werd ingezet door de gemeente (deelgemeenten en gemeentelijke diensten) om harde doelen te kunnen stellen (geen enkele onveilige wijk meer in Rotterdam in 2006), en te kunnen meten of deze doelstellingen werden behaald. Het werkt als volgt: op basis van harde gegevens over sociale veiligheid en de ontwikkeling ervan in combinatie met tevredenheids onderzoeken krijgt een wijk een rapportcijfer. Het cijfer dat dit oplevert is de basis om gerichte maatregelen in te zetten (zie Stadsmariniers 5.4). Rotterdam is een voorloper op het gebied van aanpak, en het meten, van veiligheid in wijken op grote schaal.

Vernieuwend is dat de resultaten van monitoring steeds meer toegankelijk en ook meer inzichtelijk worden voor beleidsmakers, maar ook voor burgers. Ook komen gegevens op een hoger detailniveau beschikbaar. Bijvoorbeeld het project 'Kanskaart van Nederland'. Deze kanskaart is bedoeld om kleine buurten op te sporen die lijken te verloederen en onvoldoende aandacht krijgen. Op de Kanskaart van Nederland kan worden afgelezen hoe kansrijk of kansarm een wijk is en wat de sterke en zwakke kanten zijn. Nog niet eerder werd er op dergelijke schaal objectief inzichtelijk gemaakt hoe het er met de achterstandsbuurten en wijken voorstaat in Nederland. De politie-monitor is de belangrijkste databron. De monitor is een stap in een meer gerichte wijkaanpak. Aan de hand van de diagnose kan een gerichte 'therapie' worden ingezet. Het instrument signaleert meer en minder bekende aandachtswijken en nodigt uit om beter te kijken naar de aard van de problematiek.

LEMON (LEefbaarheidsMONitor); in een aantal (grotere) steden kunnen inwoners op een website bijhouden hoe het met hun stad en / of wijk gesteld is. LEMON werkt bijvoorbeeld met een digitale enquête en maakt op eenvoudige wijze het oordeel van bewoners over verschillende aspecten van leefbaarheid inzichtelijk. De uitkomsten worden gepresenteerd via kaartbeelden. Leeuwarden voorziet haar inwoners van informatie via de website www.veiligleeuwarden.nl. De informatie is gebaseerd op de Monitor Lokale Veiligheid (digitale veiligheidsmonitor/ digitaal dashboard) van tns-nipo.

Toepasbaarheid

De beschreven methoden zijn geschikt voor alle gemeenten en wijken. Het koppelen van databestanden van de politie, aan gegevens over subjectieve beleving van leefbaarheid levert een redelijk objectief beeld van de toestand in de wijken. Door het gebruik van een gestandaardiseerde vragenlijst zoals LEMON is het ook mogelijk resultaten af te zetten tegen de uitkomsten in vergelijkbare wijken, buurten of gemeenten elders in Nederland. Ook de Kanskaart van Nederland biedt (op termijn) een mogelijkheid om lokale metingen.

Door deze eigenschappen lenen de gegevens zich goed als basis voor lokaal beleid of voor het gericht inzetten van instrumenten en activiteiten op wijkniveau.

Door gebruik van digitale vragenlijsten kunnen resultaten sneller worden verwerkt. Met behulp van internet inzichten gemakkelijker worden verspreid en worden gevisualiseerd door middel van gekleurde kaarten. Gemeenten kunnen zo hun burgers goed en snel informeren en ook ontwikkelingen van een wijk inzichtelijk maken.

Kosten / capaciteit.

Veiligheidsindex Rotterdam (lokale monitor)

Het Programmabureau Veilig dat de Veiligheidsindex voor Rotterdam uitvoert, heeft een kostenindicatie opgesteld voor de D-gemeenten⁵ ten behoeve van de regionalisering van de veiligheidsindex. De hoogte van de kosten worden in grote lijnen bepaald door:

- het bevolkingsaantal;
- het percentage allochtonen;
- het aantal CBS-wijken per gemeente.

Totale kosten liggen tussen de € 30.000 en € 40.000 voor een onderzoeksgebied van 45.000 tot 80.000 inwoners met een percentage inwoners van allochtone afkomst tussen de 10 en de 20%. Bij de kosten zijn inbegrepen:

- schaduwenquête controlegroep;
- het analyseren van de gegevens;
- het samenstellen van de indexscore;
- rapportage per onderzoeksgebied

Leefbaarheidsmonitor LEMON (RIGO)

- Gebruik Lemon Internet: eenmalig €3.750 (eigen domein met inlogcodes op Lemon Internet). Indien gebruik wordt gemaakt van onderzoeksondersteuning door RIGO bij de uitvoering van uw leefbaarheidsonderzoek waar de Lemon site deel van uitmaakt: gereduceerd tarief van € 1.950.
- Het plaatsen van nieuwe gegevens: (gemiddeld) € 500.
- Een volledig uitgevoerd onderzoek door een onderzoeksbureau kost meer. De herhalingsmeting gemeente⁶ met omvang ca. 25.000 inwoners (maar afhankelijk van omvang steekproef) kost ca. € 10.000. Bij een eerste meting zijn er een aantal bijkomende kosten (waaronder de website).

Type project / maatregel / instrument

Monitor, methodiek, sociaal, fysiek, leefbaarheid, criminogeen, organisatie, beleid

Partijen die leading zijn

- Landelijke/ lokale overheid o.a. ministeries van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, Binnenlandse Zaken, Sociale Zaken en Werkgelegenheid
- Woningbouwcorporaties

Andere betrokken partijen

Varieert per veiligheidsmonitor:

Sociaal en Cultureel Planbureau, Politie, bewoners, justitie, particuliere beveiliging, ondernemers, de zorg, gemeentelijke diensten, openbaar vervoer,

Noot 5 Als uitgangspunt voor deze indicatie zijn Rotterdamse gegevens gebruikt. Omdat de daadwerkelijke kosten per gemeente op onderdelen kunnen variëren blijft het niet meer dan een ruwe indicatie. Zo kost bijvoorbeeld de steekproeftrekking in Rotterdam € 1,25 per record; deze kosten vallen in andere gemeenten mogelijk lager uit.

onderzoeksbureaus.

Resultaat

- Aedes heeft haar Lemon-systeem ontwikkeld tot een landelijke benchmark voor de leefbaarheid. Ook de Kanskaart van Nederland zal een dergelijke mogelijkheid gaan bieden.
- Door de grootschaligheid, de betrouwbaarheid, het integrale karakter en de continuïteit van het WBO is dit onderzoek een standaard geworden voor ander woningmarkt en bewonersonderzoek. Om de kwaliteit van het WBO te controleren is er een Quality-group opgericht waarin mensen zijn uitgenodigd die persoonlijk ruime ervaring met het WBO hebben en deskundig zijn op tenminste een deel terrein van het onderzoek.

Meer weten?

Veiligheidsmonitor Rotterdam

- Brochure Stadsmariniers CCV (Centrum voor Criminaliteit en Veiligheid) in het kader van de Hein Roethofprijs. De brochure is in pdf-formaat beschikbaar via www.hetccv.nl.
- Publicatie Frontlijnsturing (STIP): P.W. Tops (Universiteit van Tilburg) m.m.v. P. van Dijk en K. van der Tol. De publicatie is te vinden de website van het Kenniscentrum Grote Steden, www.hetkenniscentrum.nl, door klikken naar dossiers, organiserend vermogen
- Voorstel kostenindicatie regionalisering Veiligheidsindex Rotterdam (Bureau Veilig) is te vinden via www.Vlaardingen.nl, zoeken op regionalisering veiligheidsindex.
- Website: www.rotterdamindex.nl (de Rotterdamindex RIX). Als speler op de Rotterdam Index kun je speelgeld (de RIX) verdienen door slim te handelen in zogenaamde wijkaandelen. Via het spel kunnen inwoners van Rotterdam laten zien hoe goed ze de ontwikkelingen van de verschillende Rotterdamse wijken inschatten. De website bevat ook veel informatie over Rotterdamse wijken.

Monitor Dagelijkse Leefomgeving

- De Rijksplanologische Dienst (VROM) meet met de Monitor Dagelijkse Leefomgeving het vigerende nationaal ruimtelijk beleid, zoals neergelegd in de Vierde nota over de Ruimtelijke Ordening Extra (Vinex) en de actualisering daarvan (Vinac) monitoren.
- De Monitor Dagelijkse Leefomgeving is onderdeel van een integrale monitorrapportage 'Toestand van de Ruimte' die vanaf 1999 jaarlijks verschijnt.
- Website www.otb.tudelft.nl

De politiemonitor

- www.politiemonitor.nl

LEMON LEeefbaarheidsMONitor

- Leefbaarheid 2005 in beeld (pdf). Zie: www.rigo.nl.
- resultaten van Lemon-onderzoeken, zie www.rigo.nl/lemonweb

Kanskaart van Nederland

- Deze kaart wil voor heel Nederland tonen welke verloederingsindicatoren een verklarende waarde hebben voor lage huizenprijzen en een grote uitstroom uit een wijk: de mensen, de woningen en/of de woonomgeving. Voor 4000 postcodegebieden en 22 indicatoren worden gegevens verzameld door stichting Atlas voor Gemeenten. In vier steden zijn wijken

geselecteerd waarvoor nader is ingezoomd op mogelijke maatregelen ('speldenprikken'). Het instrument zal verder worden ontwikkeld tot een nationale precisie wijkmonitor.

- De Kanskaart is samengesteld door het Sociaal en Cultureel Planbureau en de Atlas voor gemeenten. Het SCP levert een deel van de data en begeleidt het project. De SEV is betrokken bij de ontwikkeling en publicatie van de Kanskaart en blijft daarna de gebruiksmogelijkheden en verbeteringen begeleiden. Zie ook: www.sev.nl.
- Publicatie uit het SEV-programma: Keer de verloedering!: *Kanskaart van Nederland*, Rotterdam, 2006.

WBO-monitor van wijken

- De WBO's (4-jaarlijks sinds 1964) geven inzicht in de samenstelling van huishoudens, de huisvestingssituatie, de betaalbaarheid van woningen, de woonwensen en het verhuisgedrag. VROM dossier Woning Behoeft Onderzoek, te vinden op www.huurcommissies.nl
- Leefbaarheidsmonitor GSB
Jaarlijks wordt de voortgang van de steden in het Jaarboek Grotestedenbeleid gepresenteerd. Zie ook: www.grotestedenbeleid.nl

Voorbeelden

- Amsterdam Zuidoost volgt de effecten op gebied van veiligheid van de stedelijke vernieuwingsoperatie in de Bijlmermeer met behulp van de Bijlmermonitor of Bijlmermethodiek: Het hoofddoel is om het woon- en leefklimaat structureel te verbeteren. De periode waarover de monitoring plaatsvindt beslaat 17 jaar, namelijk de jaren 1994-2011. Bijzonder is net onderzoek is dat ook het imago wordt gemeten op basis van informatie in de media.

Meer informatie:

- Bijlmermonitor: Dienst Onderzoek en Statistiek van de gemeente Amsterdam. Opdrachtgever is het Projectbureau Vernieuwing Bijlmermeer. De Bijlmermonitor 2005: www.zuidoost.amsterdam.nl en via www.dsp-groep.nl

Bijlagen

Bijlage 1 Wijkcarakteristieken

Of wijkinstrumenten werken / functioneren is heel afhankelijk van de:

- sociale context en
- fysiek-ruimtelijke context.

Sociale context

Een goede manier om wijken te typeren is te kijken naar de sociale contacten en verbondenheid met anderen. Dit is immers een belangrijke onderliggende factor of mensen zich sociaal veilig voelen. Deze sociale contacten zijn overigens vaak niet direct gebonden aan de eigen woonomgeving. Individuen die weinig sociaal gebonden zijn aan de buurt, kunnen wel veel sociale contacten hebben buiten de buurt en sociaal gebonden zijn aan andere mensen en groepen.

Wanneer wordt gekeken op het systeemniveau van de wijk, kan een onderscheid worden gemaakt tussen wijken die variëren op het vlak van interne cohesie en externe cohesie (Hortulanus e.a., 2003). Met cohesie wordt bedoeld op contacten, het hebben van een steunnetwerk (al of niet op loopafstand), dezelfde opvattingen over woongedrag, contact met informele netwerken en lidmaatschap en deelname aan (buurt)organisaties en activiteiten. Deze cohesie kan intern zijn gericht (op de eigen buurt), of extern (buiten de eigen buurt). Dit resulteert in de volgende vier typen buurten (schema samengesteld op basis van Hortulanus e.a., 2003).

	Interne cohesie	
	Veel	Weinig
Externe cohesie	Veel	Open gemeenschap
	Weinig	Gesloten gemeenschap
		Positief niemandsland
		Negatief niemandsland

In een *open gemeenschap* is de sociale samenhang groot, met mensen en organisaties van binnen en buiten de buurt. In *positieve niemandslanden*, zijn de buurtbewoners vooral op mensen buiten de buurt georiënteerd, maar hebben daar verder 'geen last van'. In een *negatief niemandsland* is het samenleven anoniem en onpersoonlijk en is het niet aangenaam 'toeven'. *Gesloten gemeenschappen* zijn weinig toegankelijk voor anderen.

Beleid gericht op het bevorderen van sociale samenhang, zou zich in principe vooral moeten richten op buurten die te karakteriseren zijn als negatief niemandsland en in beperkte mate op het positieve niemandsland, omdat in dit type wijken wellicht de kwetsbare mensen die hulp nodig hebben van hun omgeving, dit onvoldoende krijgen.

Fysiek-ruimtelijke context.

Het typeren van wijken naar hun fysieke verschijningsvorm is een andere benadering. Het maakt bij het benaderen van wijkveiligheid nogal uit over wat voor wijk het gaat. De onveiligheidsgevoelens van iemand in een tuindorpswijk met smalle straten en trottoirs, keurig onderhouden hagen en gazons, veel aandacht voor stedenbouwkundige accenten, functies op bijzondere plekken zal van een andere orde zijn dan van iemand in een

hoogbouwwijk, waar door achterstallig onderhoud, het groen in de openbare ruimte torenhoog staat en waar het autoverkeer van het langzame verkeer gescheiden is, waardoor er geen informele controle op een wandelaar en fietser is.

Nederland kent vele soorten wijken. We kennen welgeteld veertien stromingen waaruit de signatuur van de stedenbouw en de openbare ruimte is voortgekomen (van Rationalisme tot Supermodernisme). Daarom is het noodzaak om een grote gemene deler te beschrijven, waarbinnen de typen openbare ruimten (binnen stedenbouw) geordend kunnen worden. Globaal gezien is dat een kwestie van actie-reactie, van traditioneel Delftse School naar modernistisch (CIAM ⁷). Meer verfijnd geeft het de volgende indeling (van jong naar oud):

- Vinexwijken (gebouwd als voortvloeiende uit de vierde nota Ruimtelijke ordening (1990-heden); deze stroming kent een neo modernistische tak (IJburg/Amsterdam), Prinsenland/Rotterdam) en een retro-traditionele tak (Brandevoort/Helmond), Haverleij/Den Bosch).
- Jaren zeventig-en tachtigwijken (in de volksmond "De nieuwe truttigheid"), veelal uit de 3e Nota Ruimtelijke Ordening, voortkomend (satellietsteden als Zoetermeer, Capelle a/d IJssel, maar ook Almeerse wijken).
- Hoogbouw volgens het CIAM-gedachtengoed (Bijlmermeer/Amsterdam).
- Wederopbouwijken (stempels met een mix van middelhoogbouw en geschakelde laagbouw (rijtjeshuizen) uit de jaren 50-60 (Klein Driene/Hengelo, AUP/Amsterdam; Pendrecht, Rotterdam Zuid/Rotterdam, Berenstein, Morgenstond, Den Haag, Angerlo/Emmen).
- Traditionalistische wijken uit de jaren twintig en dertig (in een losse setting), zoals Oog en al/Utrecht, Hilligersberg/ Rotterdam.
- Tuindorpen (1920-1940), zoals Tuindorp Oostzaan/Amsterdam, Knutteldorp/Deventer, Het Lansink/Hengelo).
- Stedelijke gesloten bouwblokken in robuuste stijl (1870-1930) zoals te vinden in alle grote steden met 19e eeuwse wijken.
- Dorpse (lint)bebouwing (de rurale variant).

Noot ⁷ CIAM staat voor Congrès Internationaux d'Architecture Moderne (n.a.v. congres in Athene in 1928)

Colofon

Uitgave

CCV

Centrum Criminaliteitspreventie en Veiligheid

Jaarbeursplein 17

3521 AN Utrecht

Postbus 14069, 3508 SC Utrecht

T (030) 7516700

F (030) 7516701

www.hetccv.nl

Concept en redactie

DSP-groep / Eric Lugtmeijer

Tekstbijdragen

Michel de Vroege CCV

Tobias Woldendorp DSP-groep

Nicole Smits DSP-groep

Stella Blom DSP-groep

Willem Stam LPB

Elise Duivenvoorde LPB

Eric Lugtmeijer DSP-groep

Met hulp van:

De gemeente Alkmaar, Almelo, Amersfoort, Amsterdam, Apeldoorn, Amstelveen, Culemborg, De Bilt, Den Haag, Den Helder, Deventer, Delft, Eindhoven, Enschede, Groningen, Haarlem, Heerenveen, IJsselstein, Katwijk, Kerkrade, Langedijk, Leeuwarden, Leusden, Lopik, Maastricht, Roosendaal, Valkenswaard, Veenendaal, Venlo, Zaanstad, Zwolle, Zutphen.

Fotografie

Druk

ISBN-nummer

Bestelwijze

Datum

April 2007

Dummy